ARAYIŞ

12 EYLÜL 1981. SAYI 30. HAFTALIK DERGİ. 30 TL.

GÜBRE SORUNU BÜYÜYOR

DEMİREL'İN (N)'Sİ KIRILDI

DIŞ POLİTİKA VE SÖYLENTİLER

OKURLARIN GÖRÜŞÜ

KARA LEKE

Anadolu toprağı berekətlidir. Uygarlıklar yükselmiştir bu sevecen topraktan. Ve sevgidir, insan sevgisidir bizleri birlik kılan, dost kılan, kardeş kılan.

Kim ki, bir düşünceyi zorla şiddetle, silahla başkasına kabul ettirmek istiyor o bir insanlık suçu işliyor demektir kanaatimce.

Bugün ister sağda ister solda olsun, elini kana bulayanlar ortada iken, bir sağcı gazetenin bir tarafı himaye gayretleri acaba bu insanlık suçuna iştirak olmuyor mu?

Kamuoyu'nun gözleri önünde sürdürülen bu çaba sanıyorum basınımız içinde de kara bir leke olarak kalmaktadır.

Mehmet Ali DAĞKÖY
BURDUR

HAKSIZ UYGULAMALARIN AMACI NE?

Kendi ailesini geçindirebilmek ve çoluk çocuğuna bir lokma ekmek temin edebilmek için sabahın karanlığından akşamın geç saatlerine kadar çalışan bakkal ve diğer esnafın da, yoksul dargelirliler gibi bir çıkmazın içine düştüğünü görmek lazım.

Özal politikasının koyduğu uygulamalar ve zamlar yüzünden çoğunlukla bakkal ve küçük esnaf ruhsatnamelerini iptal ettirmek niyetinde. Bir kısmı zaten iptal ettirdi ve kapısına kilit vurdu bile.

Yeni çıkan yasayla öyle anlaşılıyor ki belediyeler yalnızca halktan ve esnaftan edindiği gelirlerle yaşayacak. Buna göre kimin ne mesleği varsa onu bildiriyor. Yalnız bilmediğimiz birşey var; acaba mesleği olmayan ve işsiz dolaşanlardan da işsizlik vergisi alınacak mı? Herhalde böyle giderse Özal Politikası işsiz yurttaşlardan da işsizlik vergisi alacaktır.

Eğer, dükkanların kepenklerine kilit vurmak, ayrı bir işsizler ordusu yaratmak, çoluk çocuğunu geçindirmek için o çalıştığı bakkal, ayakkabıcı, manav, terzi ve benzerlerine darbe vurmak istemiyorsak, birazcık da olsun onların sorunlarına eğilmeli, bazı gereksiz şeylerle esnafı bıktırmamalı ve onları sosyal yaşantıya katmaya özen göstermeliyiz.

İsmet ARSLAN
İSTANBUL

TANITICI YAZILAR

Çeşitli toplumsal ve güncel olayları objektif olarak inceleyen, yorumlayan ARAYIŞ'ın birçok konunun üzerine açık yüreklilikle gitmesi biz aydınları, yurtseverleri, demokratları az da olsa rahatlatmaktadır.

Ancak çeşitli konuları işleyen derginizde halk bilimi ve halk kültürü için sayfalar ayrılmaması bir eksiklik olarak hemen dikkati çekiyor. Arayış düzeyinde bir derginin bu alanda da tutarlı olması gerekir.

Aydın, yurtsever, demokrat yazarlarımızın, ozanlarımızın bilim adamlarımızın bu sayfalarda anılması, tanıtılması en büyük dileğim. Halk oyunlarımız ve halk müziğimiz ile ilgili tanıtıcı yazıların bu sayfalarda yazılması ise beni ve sanırım tüm okurları sevindirir.

Çalışmalarınızda başarılar dilerim.

Yalçın TÜRK
İSTANBUL

MEMUR SORUNLARINA İLGİ

ARAYIŞ yıllardır özlemini duyduğumuz yansız, barışçı bir dergi. Bu özelliklerinden dolayı her kesimden ve her yaştan insana seslenebiliyor. Ancak bu konunun daha fazla işlenmesinin doğru olacağını düşünüyorum.

Memurlar, kendi sorunlarını kimseye duyuramadıkları için, Arayış bu görevi üstlenmeli ve memur sorunları konusunda daha çok yayın yapmalıdır. Bu birçok sorunu olan ancak kendisi sesini çıkaramayan memurları çok sevindirecektir.

Adalet GÜRSAL
KARŞIYAKA

MERAK EDİYORUM?

Son birkaç aydır çok meraklı oldum. Devamlı düşünüyorum. Çok şey kafama takılır oldu. Örneğin;

- Basın ile ilgili yasakları düzenleyen 52 sayılı genelgenin herkese aynı şekilde uygulanıp uygulanmadığını,
- Ülkemizin kalkınması için aylık 8-10 bin lira ücret alanın mı, yoksa 8-10 milyon aylık kazancı olanın mı özveride bulunması gerektiğini,
- İşçileri Türk-İş adlı işçi kuruluşunun mu, yoksa işveren sendikalarının mı savunmasının doğru olacağını,
- Ülkemizde yaşayan zorluklar içindeki 40 milyonun mu, yoksa mutlu iki Hollandalı'nın mı daha önemli olduğunu merak edip duruyorum. Bu konularda beni aydınlatacak bir yetkili arıyorum.

Merakımın yanısıra önerilerim de var. Bunları da şöyle sıralayabilirim.

1. Dergimizin yayın hayatına devam ettiğini sık sık vurgulayın. Çnükü bazı çıkar çevreleri ağızdan ağıza Arayış'ın yayın hayatına son verdiğini yayıp duruyorlar.
2. Fikret Otyam gibi çok değerli yazar-ressamın yazmaya başlaması dergimize ayrı bir hava getirdi. Bu ve benzerlerinin devamını dilerim.

Teşekkürler Fikret Otyam, Teşekkürler Arayış çalışanları.

Özcan YILMAZ
MERSİN

FINDIĞIN FİYATINI DA ÜRETİCİ SAPTASIN

Zamlar her geçen gün işçi ve köylü kitlesini hayattan bıktırırcasına geliyor. Vergilerse küçük esnafı iflasın eşiğine sürüklemiş durumda.

Köylünün ürettiği mahsulün fiyatı sürekli sanayi mamüllerine yapılan zamların gerisinde kalıyor.

Biz fındık üreticileri olarak diyoruz ki, aldığımız ayakkabının, gömleğin, pantolonun, buzdolabının vs. fiyatını nasıl sahipleri tesbit ediyorsa, alacağımız malın fiyatını biz nasıl onlara soruyorsak ve zorunlu olarak onların tesbit ettiği fiyattan alıyorsak, kendi ürettiğimiz malın yani fındığın fiyatını da biz üreticiler saptamalıyız.

İbrahim ASLANCIK
FATSA

"BENİ HATIRLAYINIZ"

TRT'de Atatürk ile ilgili zevkle, merakla izlediğim bir dizi vardı. Vardı diyorum çünkü adı geçen dizi TRT yetkilileri tarafından yayından kaldırıldı.

Bizden yılda aldıkları 500 lirayı az bulan ve bizleri TRT'den soğutmak, ekrandan uzaklaştırmak için en saçma, sıkıcı programları bizim adımıza ekrana getiren yetkililer "Yayına girecek olan diğer Atatürk programları" nedeniyle "Beni Hatırlayınız" adıl diziyi durdurmuşlar. Bu yetkililere sormak istiyorum. Yayınladığınız programlar o kadar güzel ve halkın beğenisini kazanmıştı ki herhalde bu yüzden bula bula "Beni Hatırlayınız"'ı buldunuz, değil mi? Gerçeğin böyle olmadığını biliyoruz.

Anlaşılıyor ki, o'nu anmamız bazı çevreleri rahatsız etmiş. Sağcı bir gazetenin "Kızıl Sultan" ve "Hain Vahdettin" konuları üzerine başlattığı kampanya hatırlardadır.

Bu gerçekler ışığında böylesi bir programı yayından kaldıranları Atatürk ilkelerine bağlı olan yetkililerin dikkatine sunuyorum.

Özdemir KARABAĞLI
İZMİR

SORUNU

Arayış okurlarına bu olanağı tanıdığı için teşekkür ederiz.

Size yöremiz emekçilerinin bir dramını yazacağım. Biliyorsunuz; tütün, oniki ay emek verilen ve bir çocuğa bakıldığı gibi bakılan bir tarım ürünümüz. Köylülerimiz tütünü yetiştirdikten sonra sıra bunu Tekel'e yatırmaya gelir. İşte o zaman yürekleri buruk buruk, tüyleri diken diken olur. Çünkü tütünlerinin fiyatını onun yetişmesinden habersiz eksperler vermektedir. Artık fiyat onun insafına kalmıştır.

Tütün baş fiyatı belli de olsa hiçbirinin tütünü baş fiyattan alınmaz, hep düşük fiyattan alınır. Zengin köylülerin tütünleri ise başfiyattan alınır. Çoğu kez köylünün kılığına bakılarak tütüne fiyat verilmektedir.

Bir de şunu belirteyim. Tütün kaça alınıp, kaça satılıyor? Bu sorunun yanıtı da verilmeli kanımca...

YILMAZ DOĞAN
ANKARA

ARAYIŞ
HAFTALIK DERGİ

Yazı İşleri Müdürü
O. NAHİT DURU

ARAYIŞ Yayıncılık ve Matbaacılık A.Ş. adına İMTİYAZ SAHİBİ
MEHMET ERDÜL

ADRES:
Reşit Galip Caddesi no. 94
Gaziosmanpaşa/ANKARA
Posta Kutusu: 75
Küçükesat/ANKARA
TELEFON:
28 44 74 26 00 56

PİKAJ ve MONTAJ:
ARAYIŞ Teknik Servisi
DİZGİ: ENLEM 80 18 60 71
BASILDIĞI YER: EM—AŞ
Emek Basın Yayın Reklâmcılık A.Ş.

ESKİ SAYILAR İÇİN 60 TL. POSTA PULU GÖNDERİLMELİDİR.

SAYI: 30 FİATI: 30. TL.
12 EYLÜL 1981

ABONE KOŞULLARI
YURTİÇİ:
Yıllık 1.500 TL. Altı aylık 750 TL.
Üç aylık 375 TL.
YURTDIŞI:

Almanya	104 DM
Avusturya	770 Avusturya Şilini
Danimarka	350 Danimarka Kronu
Finlandiya	275 Fin Markkası
Fransa	245 Fransa Frankı
Hollanda	120 Hollanda Florini
İngiltere	25 Sterlin
İsveç	250 İsveç Kronu
İsviçre	100 İsviçre Frankı
Irak	30 Irak Dinarı
Norveç	310 Norveç Kronu
S. Arabistan	194 Riyal
Yugoslavya	2354 Yugoslavya Dinarı
ABD ve Avusturalya	70 ABD Doları

● Abone bedelinin PTT ile; ya da, 'Ziraat Bankası, Gaziosmanpaşa Ankara" Şubesi 1200 numaralı hesabımıza ' yatırılarak, abone fişi ile birlikte banka dekontunun, veya PTT makbuzunun 'PK-75 Küçükesat/Ankara ' Adresine gönderilmesi rica olunur.

DERGİNİN İÇİNDEN

GAZİPAŞA'DAN: Otyam İnönü ile.

İÇİMİZDEN BİRİLERİ

ŞİLİ OLAYI: Allende

EĞİTİM: Okullar açılırken

YAZI İŞLERİ'nden

AFRİKA'DAN GELEN BİR HABER

SAYIN okurlarımız, sizlere daha önce duyurduğumuz gibi Libya'da dört Türk gazeteci var. Bunlardan biri de ARAYIŞ adına çağrılı Mehmet Erdül...

Dergimiz yayına girerken Mehmet Erdül, Libya'dan bir haber geçti daha doğrusu bir olayın perde arkasını. Biz de bu sütunlarımızda yerimiz elverdiğince sizlere aktarmaya çalışacağız bu olayı..

Mehmet Erdül arkadaşımız, Kaddafi'nin sözlerinin Türk basınındaki yankılarının Libya'ya ulaştığını bildirerek özetle şöyle yazıyor:

"Kaddafi'nin Türkiye'de tartışmalara yol açan sözleri 48 sayfalık üç saatte okunan bir metnin içinden özenle seçilmiş. Konuşmanın Türkiye'yi ilgilendiren bölümü ise yalnızca üç paragraf.

Kuşkusuz metnin içerisinde Türkiye'nin adının yeralmaması bile konuşmanın anlamını değiştirmeyecekti.

Şurası unutulmamalıdır ki, Kaddafi hak iddia ettiği sularda iki Libya uçağının ABD uçaklarınca düşürülmesinden çok kısa bir süre sonra bu konuşmayı yapmıştır. Ayrıca konuşmada hedef alınan tek ülke Türkiye de değildir. Kaddafi, bundan üç gün önce yaptığı konuşmada da 'Akdeniz' in tüm emperyalist filolardan arındırılması gerektiğini' söylerken, muhatap aldığı ülkelerden birinin de Sovyetler Birliği olduğu açıktı.

Sidre körfezi olayının psikolojik gerginliği içinde yapılan bu konuşma Türkiye'de belli ölçüde bir üzüntüye yol açmakla birlikte, bu denli abartılmamalıydı.

Türkiye ile Libya arasındaki ilişkiler yine aynı yoğunluk ve karşılıklı anlayış içinde sürmektedir. Türkiye'nin Irak yanında Libya ile olan ekonomik ilişkilerindeki bu gelişme bazı batılı ülkelerde tedirginliklere yolaçmıştır.

Geçen Haziran ayında, imzalanan yeni bir karşılıklı işbirliği ve değişim anlaşması ile Türkiye'nin Libya'ya yapabileceği dışsatım tutarı bir milyar dolara yükseltilmiştir.

Anlaşmanın imzalandığı günlerin hemen ardından Amerikan Associated Press Ajansı özel bir bülten yayınlayarak Türk-Libya ilişkilerindeki bu gelişmeyi abonelerine aktarmıştı. Ancak, bunun hemen ardından bazı Amerikan ve batı Avrupa gazetelerinde Türk-Libya ilişkilerinin artmasından duyulan kaygılar da dile getirilmişti. Üzülerek söylemek gerekir ki, geçen ay Türkiye'nin Irak'la imzaladığı ekonomik işbirliği anlaşmasının ardından da benzer değerlendirmeler yapılmıştı.

Şurası da açıktır ki, belli bir psikolojik gerginlik anında söylenen bu sözlerden amacını aşan anlamların çıkarılması, iki ülke arasındaki ilişkileri olumsuz yönde etkileyebilir. Oysa, Türkiye-Libya ilişkilerinin değerlendirmesinde, Kaddafi'nin sözlerine değil, geçmişteki ve bugünkü davranışlarına bakmalıdır.

Bugün Libya'da çalışan 100 bine yakın Türk işçisi, 70'i aşkın da Türk şirketi vardır. Libya'daki Türk firmalarının üstlendiği yatırımların tutarı ise yaklaşık 6 milyar dolardır. Bu nedenle fevrilikten kaçınıp, soğukkanlı bir yaklaşımı benimsemek her iki ülkenin de çıkarınadır."

*
* *

Bu arada ARAYIŞ Yazı İşleri Müdürü Nahit Duru Cuma günü Asliye Ceza Mahkemesinde (Toplu Basın) saat 14.00'de yargılandı. Anımsayacağınız gibi, ARAYIŞ'ın 23'üncü sayısında yayınlanan "**Ismarlanan Yeni Elbise**" başlıklı yazıdan dolayı, Yazı İşleri Müdürümüz hakkında Türk Ceza Yasası'nın 312'nci maddesine aykırı davrandığı gerekçesiyle dava açılmıştı.

Yazı İşleri Müdürümüz 15 Eylül Salı günü saat 14.00'de de Ankara Sıkıyönetim 2 Nolu Askeri Mahkemesinde yargılanacak. Yazı İşleri Müdürümüz 27'nci sayımızda yayınlanan "Siyasi Şov" başlıklı yazıda 52 nolu Milli Güvenlik Konseyi bildirisine aykırı davranmakla suçlanıyor.

*
* *

Bu sayımızda, yeni bir arkadaşımız daha aramıza katıldı. Yıllardır basın mesleğini onurlu biçimde sürdüren Ahmet KAHRAMAN. Bundan böyle sözlerle birlikte ARAYIŞ'ta olacak.

Sayın Okurlarımız, gelecek sayılarımızda buluşabilmek umuduyla mutluluklar ve esenlikler diliyoruz.

Saygılarımızla...

DIŞ POLİTİKA VE SÖYLENTİLER

ARAYIŞ

"Yazı öldü, yaşasın televizyon."

1979 yılının son günü ölen tanınmış iletişim bilimcisi McLuhan çağımızda yazılı iletişim araçlarının ölüme mahkum olduğunu, onun yerini artık televizyonun aldığını söylüyordu. Kuşkusuz bunda bir ölçüde gerçek payı var. Ancak TRT'nin bir süreden beri içine düşürüldüğü durum gözönüne alındığında Türkiye'de bu cümleyi tersine çevrip okumanın daha gerçekçi bir yaklaşım olduğu görülecektir. Bu da *"televizyon öldü"*, yaşasın *"yazı"* biçiminde.

Türkiye'de 12 Eylül'le başlayan ve demokrasinin kesintiye uğradığı günler, uluslararası düzlemde bakıldığında *"talihsiz bir döneme"* rastlamıştır. Uluslararası denge yerkürenin çeşitli noktalarında yıllanmış kabuğunu çatlatma belirtileri göstermektedir. Polonya'da Bağımsız Dayanışma Sendikası Birinci Kongresini yaparken, hemen kapısında Sovyet orduları son yılların en büyük manevralarından birini gerçekleştirmektedir. Reagan'ın *"Amerikan halkının yeniden uyanışı"* sloganı altında başlattığı tehlikeli girişimler, Sidre Körfezi üzerinde açık bir çatışmaya dönüşmekte ve Akdeniz göklerini karartmaktadır. Afganistan'ın işgali birçok ülkede büyük tepkilere yol açarken, Sovyetler Birliği'nin bu tepkilerden çok rahatsız olmadığı gözlenmektedir. Latin Amerika ise *"kanayan bir yara"* olarak dünyanın bu köşesinde insan hakları kara kitaplarına içler acısı örnekler eklemektedir.

Bütün bunlar arasında Türkiye'nin de bir parçası bulunduğu Orta-Doğu, yerkürenin *"yumuşak karnı"* olma özelliğini korumaktadır.

*
* *

Kısacası dünyamızda olup bitenlerin en iyi bir biçimde izlenmesi, değerlendirilmesi gereken bir dönemde, Türkiye'de kamuoyu oluşturacak araçlar, ya başlarındaki yöneticilerin yetersizliği ya da 12 Eylül'le başlayan sürecin özellikleri dolayısıyla bu işlevini yeterince yerine getirememektedir. Kuşkusuz bu durum Türkiye'de yaşayan insanları olduğu kadar, yönetici durumda bulunan kişileri de, yaptıkları uygulamaları değerlendirmelerine, tepkileri ölçmelerine yardımcı olacak bir araçtan yoksun bırakmaktadır.

İletişim sisteminin doyurucu bir biçimde çalışamadığı böyle bir ortamda, Batı'da yayınlanan yayın organlarında Türkiye ile ilgili olarak yeralan bazı iddiaların tartışılması ve aydınlığa kavuşturulması da önem kazanmaktadır. İran'da Şah'ın düşmesinden sonra meydana gelen olaylar, İran-Irak Savaşı, İsrail'in son günlerde tırmanan saldırganlığı, Lübnan'daki durum ve bütün bunlardan öte Basra Körfezinin geleceğine ilişkin tasalar, ilgileri Orta-Doğu'da yoğunlaştırmaktadır. Kuşkusuz böyle bir durum Türkiye'yi de işin içine katan bir takım iddia ve haberlerin Batı basınında yeralmasına neden olmaktadır.

Bu iddiaların özellikle İran'la ilgili olanlarında son günlerde belirgin bir artış gözlenmektedir. Bunların bir kısmı Türk basını tarafından da aktarılmakla birlikte, toplu olarak değerlendirildiğinde açığa kavuşturulması gereken bazı sorular ortaya çıkmaktadır.

Örneğin, *Washington-Post* gazetesinde yeralan bir iddiada, Türkiye topraklarında İran'daki rejimi devirmeye yönelik bazı faaliyetlere izin verildiği öne sürülmektedir. Yine *Le Monde* gazetesinde yeralan bir başka haberde çoğunlukla Şah'ın eski generallerinin oluşturduğu *Azedegan* örgütü üyelerinin bir kısmı Tabarzin zırhlısını kaçırmak üzere İspanya'ya giderken, bir başka sorumlusunun da Türkiye'ye geldiği belirtilmekteydi.

Bu gibi haberlere ek olarak, Basra Körfezine ilişkin bazı tasarılarda sık sık Türkiye'nin adı geçmekte; Suudi Arabistan, Mısır ve Türkiye adlarının yanyana telaffuz edildiği *"yeni bir güvenlik zincirinden"* söz edilmektedir.

*
* *

Kuşkusuz Türk Halkının çok büyük bir kısmı böyle iddialara inanmak istememekte, inanamamaktadır. Ancak, açık politikanın pek *"makbul"* sayılmadığı şu dönemde ister istemez bazı soruların yanıtları da Ankara'da yaz sonunda yeniden canlanmaya başlayan toplantılarda aranmaktadır. Türkiye'nin geçmişte bu bölgede yüklendiği bazı *görevlerin* olumsuz etkilerini hala belleğinde taşıyan birçok kişi ülkenin yeniden böyle bir politikaya sürüklenmek istediği konusunda kuşkular taşımaktadır. Batı'da çıkan bazı yayın organlarında yeralan yazılarda Türkiye'den *"NATO'nun ileri karakolu"*, *"Batı'nın bölgedeki güvenilir bekçisi"* gibi 1950'ler kokan bir uslupla söz edilmesi bu tür kuşkuları daha da arttırmaktadır.

Türkiye'nin özellikle 1950'lerden sonra İslam Dünyası ve kendisiyle birlikte azgelişmişlik yazgısını paylaşan öteki ülkeler içinde başlayan yalnızlığını anlayabilmek için, bu dönemlerde uygulanan dış politikaya bakmak ve bundan bazı dersler almak gerekmektedir. 1955'de Bağdat Paktı serüveninin Arap Dünyası ile bağlarımızı nasıl etkilediği bilinmektedir. Bugün Sovyetler Birliğinin Afganistan'a girmesine *"teorik kılıf"* sağlayan Brejnev Doktrininin Amerikancası olan Eisonhover Doktrinini kraldan fazla kralcı bir biçimde savunan Dışişleri bakanlarımız olmuştur. Tunus ve Cezayir halklarının bağımsızlık savaşımları Birleşmiş Milletlere geldiğinde, bu konunun *"Fransa'nın ulusal yetkisine girdiği"* gerekçesiyle Birleşmiş Milletlerde görüşülmesini engelleyen ülkeler arasında ne yazık ki Türkiye'nin de adı vardır.

Bugün radyolarımızda yıldönümünü kutladığımız Bağlantısızlar Hareketinin doğum yeri olan Bandung Konferansı'na, Amerika'nın isteği üzerine gidip bu hareketi mahkum etme uğraşları verilmiştir. Ne yazık ki Türkiye'nin onurlu tarihinde küçücük bir yer tutan bu dönemde yapılan bu tür hatalar, Kıbrıs gibi haklı olduğumuz konular Birleşmiş Milletler ya da öteki uluslararası toplantılarda gündeme geldiğinde, geçmişin bir faturası olarak önümüze konmuştur.

*
* *

Uzun sürmüş acıları ve yoksulluk koşullarını tarihsel olarak paylaştığımız İran bugün zor günler geçirmektedir. Büyük petrol gelirlerine karşın İran halkının özlemlerine kulak tıkayan şahlık rejimi bir daha geri gelmemek üzere layık olduğu çağın kitapları arasına gömülmüştür. 2500 yıllık bir toplumsal yapı ve devletin yerine bir başka seçenek denenmek istenmektedir. Kuşkusuz bu yapının oluşturulması sancılı olmakta, insanlıkla bağdaşmayan karşılıklı bir hesaplaşmaya da tanık olunmaktadır.

Ne var ki tüm bunlar İran'ın kendi iç sorunlarıdır. İran Halkı bunları mutlaka aşacak, ulusal bütünlüğü içinde toplumunun üyelerinin beklentilerine yanıt verebilecek demokratik bir uzlaşmaya ulaşacaktır.

Türkiye'nin çıkarları açısından en büyük dilek de İran'ın ulusal bütünlüğünü koruması ve bu toplumsal uzlaşmanın bir an önce sağlanmasıdır.

*
* *

Orta-Doğu'nun öteki ülkeleri gibi Türkiye'nin de temel sorunu kalkınmadır. Kısa süreli Cumhuriyet deneyiminde siyasal bölünmeler meydana gelmiş, bazı kavramlar doğup, eskimiş hatta ortadan silinmiştir. Ancak tüm bunlara karşın, toplumun büyük bir kesimin üzerinde birleştiği en geçerli ve sürekli kavram, *"demokrasi içinde kalkınma"* olmuştur. Yaşanılan bu serüven içinde artık kesinlikle anlaşılan bir gerçek de, kalkınmanın yalnızca iç değil, aynı zamanda dış koşullara bağlı olduğudur. Toplumun tüm enerji ve azminin kalkınma yönünde seferber edilebilmesinin bölgede kalıcı bir barışın ve iyi dostluk ilişkilerinin kurulmasına bağlı olduğunu 1950'ler deneyimini yaşayan, anımsayan herkes bilmektedir.

Temellerini daha Kurtuluş Savaşının hemen ardındaki sıcak günlerde attığımız, ulusal sınırlar içinde ve dışında barış anlayışımız, son günlerde Batı'da belki de kasıtlı bir biçimde yaygınlaştırılmak istenen böyle söylentilere açık bir biçimde karşı çıkmayı gerektirmektedir.

*
* *

Atatürk 1933 yılında Türkiye ile benzer acıları yaşayan uluslar için şunları söylüyordu:

> *"Şimdi doğacak olan güneşe bakınız. Bugün günün ağardığını görüyorsam, ulusların uyanışlarını öyle görüyorum. İstiklal ve hürriyetine kavuşacak olan çok kardeş milletler vardır. Onların yeniden doğuşu şüphesiz ki terakkiye ve refaha müteveccih vuku bulacaktır."*

Bunları söyleyen büyük bir önderi bağrından çıkaran Türk ulusu, kendisiyle ortak bir yazgıyı paylaşan ulusların acılarını herkesten daha iyi anlayacak duygu ve deneyime sahiptir. Bu anlayışı gösterebilmenin yolu da özellikle Orta-Doğu konusunda açık bir politika izleyerek bu iddiaları geçersiz kılmaktadır. Türk halkının beklediği de budur.

SALIDAN SALIYA

Türkiye

• BBC'NİN TÜRKİYE MUHABİRİ METİN MÜNİR HAKKINDA SORUŞTURMAYA GEREK OLMADIĞINA KARAR VERİLDİ. BBC'nin 29 Aralık tarihinde Türkçe servisinde yayınlanan bir haberinden dolayı Metin Münir'in 31 Aralık günü ifadesine başvurulmuştu.

• MİLLİ GÜVENLİK KONSEYİ GÖZALTI SÜRESİNİN 45 GÜNE İNMESİNİ KABUL ETTİ. Yasaya eklenen geçici bir madde ile halen gözaltında bulunanlar 45 günlük süreden yararlanamayacaklar.

• Türkiye Ziraat Odaları Birliği Başkanı Sabahattin ÖZBEK, GÜBRE FİYATLARINA YAPILAN ZAM NEDENİYLE TÜRK TARIMININ DAHA BÜYÜK DARBOĞAZLARA GİRECEĞİNİ SÖYLEDİ. Özbek hükümetin gübre zammına artan ithal malı girdi fiyatları nedeniyle başvurmak zorunda kaldığını belirterek, gübre zammının tarımsal ürün maliyetlerini yüzde 15 artıracağını söyledi.

• 23 Ekim 1981 günü çalışmaya başlayacak DAYANIŞMA MECLİSİNİN 160 ÜYESİ'NİN NE KADAR MAAŞ ALACAKLARI BELLİ OLDU. Danışma Meclisi'nin emekli üyeleri 82 bin 525 lira emekli olmayanların ise 75 bin 175 lira maaş alacakları belirtildi.

• Aralık 1980'den Ağustos 1981'e kadar olan SEKİZ AYLIK DÖNEMDE İSTANBUL'DA FİYAT ARTIŞLARININ YÜZDE 18.6 ORANINDA GERÇEKLEŞTİĞİ BİLDİRİLDİ. İstanbul Ticaret Odası (İTO) bildirisinde geçen yılın aynı döneminde bu rakamın yüzde 41 olduğu belirtildi.

• Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) raporunda TÜRK EKONOMİSİNİN BİR NUMARALI SORUNUNUN DIŞALIM SORUNU OLDUĞU BELİRTİLDİ. OECD raporunda, Türkiye'de dışsatımın artmasına karşın, dışalım gücünün yükü çekmeye yetmediği bildirilerek, Türkiye'nin enflasyonu gerilettiği, dışsatımı artırma eğilimine girdiği, ancak üretim ve dışsatımdaki her artışın dışalım faturasını anormal ölçüde büyüttüğü görüşü savunuldu.

• Türk-İş'e bağlı DYF–İŞ Genel Başkanı Mehmet ACIDERELİ, SENDİKAL FAALİYETLERE İZİN VERİLMESİ GEREKTİĞİNİ SÖYLEDİ." İşverenlerin işçilere yönelttiği ekonomik ve idari saldırılar karşısında, sendikaların tutumunun tek taraflı bir özveri olduğunu" belirten Acıdereli, Yüksek Hakem Kurulu'nun son aylardaki kararlarının işçiye hizmet götürmeyi temel amaç haline getirmiş Federasyonları zor durumda bıraktığını da sözlerine ekledi.

• SOSYAL SİGORTALAR KURUMU SAĞLIK TEŞKİLATI YÖNETMELİĞİ YÜRÜRLÜĞE GİRDİ' Hastanalerde sigara içilmesi yasaklanırken yönetmelik uyarınca hastaların mutlaka hastaneye yatırılacağı bildirildi. Gene yönetmelik uyarınca yataklı yataksız tüm sağlık kuruluşlarının acil ilaç dolabında 91 çeşit ilaç bulunduracakları belirtildi.

• YHK Başkanı Naci VARLIK "TOPLU PAZARLIK SİSTEMİNE YENİDEN GEÇİLMESİNİN HÜKÜMETİN BİLECEĞİ İŞ OLDUĞUNU" SÖYLEDİ. Beş aylık sürede 440 bin işçinin sözleşmesinin sonuçlandırıldığını söyleyen Varlık "YHK'nun ağır çalışıp çalışmadığına işçilerle işverenlerin karar verebileceğini" ileri sürdü.

• ÇEKİRDEKSİZ KURU ÜZÜMÜN ALIŞ FİYATI 110 LİRA OLARAK SAPTANDI. İhracatçıların fiyatları olumlu olarak karşıladıkları belirtilirken, üreticilerin kuru üzüm fiyatlarını 125 lira olarak bekledikleri 110 liralık destekleme fiyatın maliyetleri karşılamadığını söyledikleri bildirildi. Üreticiler, diğer bazı tarım ürünlerinde olduğu gibi üzüme de prim verilmesini istiyorlar.

• SSK'DAN ÜÇ AYDA 160 DOKTOR AYRILDI. İstanbul'daki Sağlık Bakanlığına bağlı hastanelerle SSK hastanelerinde önemli kliniklerin çoğunda doktor sıkıntısının başladığı ve röntgen mütehasısı bulmanın mucize haline geldiği bildirildi.

• SENDİKALAR YASASININ TEMELDEN DEĞİŞTİRİLECEĞİ BİLDİRİLDİ. Konuyla ilgili olarak çalışmaların MGK İhtisas Komisyonlarında sürdürüldüğü bildirilirken iş yasasında yapılan değişiklikler belli oldu. Yapılan değişiklikle toplu sözleşmelerin üç yıl süreli olacağı ilk zam farkının sendikaya kesilmeyeceği ve sendika aidatını işveren'in işçilerden kesemeyeceği açıklandı.

• ANKARA'DA EKMEĞİN GRAMAJI DÜŞÜRÜLDÜ. Belediye Encümeni'nin aldığı karara göre daha önce 510 gram olan ekmeğin gramajı 30 gram düşürülerek 480 grama indirildi.

• Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Turgut ÖZAL 1981-1982 TÜRKİYE BİRİNCİ LİG SEZONUNU FENERBAHÇE'NİN ŞAMPİYON OLARAK BİTİRECEĞİNİ ÖNE SÜRDÜ. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Necmi Ayanoğlu'da Fenerbahçe'nin şampiyon olacağını savunurken Sanayi Teknoloji Bakanı Şahap Kocatopçu bu yıl Galatasaray'ın şampiyon olacağını ileri sürdü.

Dünya

• POLONYA SINIRINDAKİ SOVYET MANEVRASINA 100 BİN ASKERİN KATILDIĞI BİLDİRİLDİ. TASS ajansı manevraların 13 Eylül'e kadar süreceğini belirtirken manevraları ABD emperyalizmine karşı "anavatanı koruma" olarak niteledi.

• Polonya Bağımsız Dayanışma Sendikası Lideri WALESA, DAYANIŞMA İLE HÜKÜMET ARASINDA SÜRTÜŞMEYE SON VERİLİP İŞBİRLİĞİNE GİDİLMESİ ÇAĞRISINDA BULUNDU. Walesa, sendikalarının sürekli olarak saldırı kampanyasına hedef tutulduğunu söyleyerek, Dayanışma Sendikasının Polonya'da iktidarı ele geçirmeyi amaçladığı yolundaki iddiaları da yalanladı.

• AFGANİSTAN'IN 20 BİN KİLOMETREKARELİK TOPRAĞINI SOVYETLER BİRLİĞİNE BIRAKTIĞI BİRDİRİLDİ. Anlaşmanın Sovyetlere bağımlı Afganlı lider Karmal'ın Moskova'ya yaptığı gizli bir ziyaret sonucu imzalandığı ile sürülürken, Sovyetlere bırakılan toprak parçasının bölgede stratejik mevkide bulunduğu belirtildi.

• İRAN'DA BAŞBAKANLIĞA HÜCCETÜLİSLAM KANi GETİRİLDİ. Beni Sadr'ın hedef gösterdiği üç kişiden biri olan Kani Geçici Başkanlık Konseyine'de üçüncü üye olarak alındı.

• İRAN DEVRİM BAŞSAVCISI AYETULLAH ALİ KUDDUSİ DÜZENLENEN BOMBALI BİR SUİKAST SONUCU ÖLDÜRÜLDÜ. Öte yandan ülkede suikastler devam ederken batı bölgelerinde rejim aleyhtarı 25 kişinin daha idam edildiği bildirildi.

• MISIR'DA ARALARINDA SOSYALİST İŞÇİ PARTİSİ BAŞKAN YARDIMCISI ESKİ BAŞBAKAN YARDIMCISI ABDÜL–SELAM ZEYYAD VE ÜNLÜ GAZETECİ MUHAMMED HEYKEL'İNDE BULUNDUĞU TUTUKLU SAYISI 1250'Yİ AŞTI. Müslüman Hristiyan anlaşmazlığının Enver Sedatı zor durumda bıraktığı belirtilirken El Ahram gazetesi Enver Sedat'ın "bir iç devrim" başlatmak üzere olduğunu öne sürdü.

FERROKROM SATIŞ TEKELİ NEDEN YABANCI FİRMALARA VERİLİYOR?...

ETİBANK, ferrokrom satış tekelini, Batı Avrupa ülkeleri için yabancı bir firmaya verecekmiş. Satış tekeli, üretimi 45 bin ton dolayında olan yüksek karbonlu ferrokromun 20 ile 30 bin tonunu; üretimi 11 bin ton olarak düşük karbonlu ferrokromun ise 8 bin tonunu kapsayacak.

Üretimin büyük bölümü kapsandığına göre, Etibank'ın 20 milyon doların üzerinde döviz geliri sağladığı ferrokromda ihracat fiyatlarını yabancı bir firma belirleyecek. Satış tekelenin 1 yıllık bir deneme süresinden sonra 3 yıllık dönemler itibarıyla yenilenecek olması, yabancı firmanın fiyat empoze etme olanaklarını artırıyor.

Etibank yetkilileri, ferrokromda satış tekeli verme arzularının, aracıları ortadan kaldırarak doğrudan tüketicilere ulaşmak amacından kaynaklandığını savunuyorlarmış. Ancak bu gerekçeye katılmak oldukça güç. Zira, satış tekeli için açılan ihaleye çağrılan firmaların hepsi, ortadan kaldırılması istendiği söylenen aracı firmalar. Bu durumda olsa olsa, aracı firmalar, aralarında iyi kötü varolan rekabetten yoksun kalınır.

Ayrıca, yabancı firmalara satış tekeli verilmesi avantajlı bir durum ise, tekelin neden yalnızca Batı Avrupa ülkeleri için düşünüldüğüne de yanıt verilmesi gerekiyor. Gerçekten, ABD, Japonya, İskandinav ülkeleri, Doğu Avrupa ülkeleri, hatta İngiltere ve İrlanda için tekel düşünülmezken, Batı Avrupa tekelinde ısrarın nedeni araştırılmaya değer. Bu araştırma yapılırken, Etibank yöneticilerince geçen yıl merkezi Lüksemburg'da bulunan Societe Anonym de Minerais'e satış tekeli veren bir anlaşmanın yapılmış olduğu, ancak bu anlaşmanın Etibank Yönetim Kurulu'nca onaylanmadığını da gözden kaçırmamak gerek. Ayrıca, tekel anlaşmasının Yönetim Kurulu'ndan geçmesine rağmen, Etibank'ın ferrokrom ihracatının büyük çoğunluğunun Societe Anonym de Minerais'e yapılması da ilginç.

Bugüne değin, satış tekeline "biz yeşil ışık yakmadık" diyerek konunun dışında kalan Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile ihracatta fiyat tescil yetkisini elinde tutan Ticaret Bakanlığı'nı, bu araştırmayı yapmaya çağırıyoruz. •

SBF KURULU'NUN KUŞKULARI

"Bakanlar Kurulunca Milli Güvenlik Konseyi'ne sunulan Yüksek Öğrenim Yasa Tasarısının Üniversite ve bilim yaşamımızı onarılamayacak biçimde ve olumsuz yönde etkileyeceği endişesini duyuyoruz."

SİYASAL Bilgiler Fakültesi Kurulu'nun Yüksek Öğrenim Yasa tasarısına ilişkin kuşkuları yalnızca bu değildi.

SBF Kurulu'nun iki bölümden oluşan kararının birinci bölümünde, Kurulun 1981'de benimsediği temel ilkelere yer verilmekte. Üniversitelerin özerk bir biçimde yönetilmesini sağlayan bu ilkeler, Üniversite öğretim üyeliği ünvanlarının kazanılış esasları, Üniversite mensuplarının özlük haklarının aynı esaslara bağlanması, üniversite öğreminin yurt çapında planlanması ilkelerinin özerkliğe uygun biçimde saptanmasıdır.

SBF Kurulunun kararının ikinci bölümünde ise "tasarının en sakıncalı görülen maddelerinin sözkonusu ilkeler ışığında değelendirilmesidir." Çünkü; "Bakanlar Kurulunca Milli Güvenlik Konseyi'ne sunulan Üniversite Yasa Tasarısı, Üniversitelerin bilimsel ve yönetsel özerkliğini tamamen ortadan kaldırmaktadır."

Yüksek Öğrenim Yasa Tasarısını temel niteliği yönünden eleştiren SBF Kurulu, diğer eleştirilerini şu noktalarda toplamaktadır:

• Amaçlar ve temel ilkeler: "Bilimin evrensel niteliği ve bilimsel araştırmanın objektif gerçeğe ulaşma çabası gözden kaçmış görünmektedir. Bu bölümdeki hükümler ise yüksek öğretimin amaç ve işlevi ile ilk ve orta öğretimi birbirine karıştırmıştır.

• Yüksek Öğretimin Paralı olması. "Bu ancak, kendi ellerinde olmayan nedenler yüzünden genel başarı ortalaması altında kalan öğrencileri özel olarak kollayan bir destekleme sistemiyle birlikte kabul edilebilir. Bu desteğin sosyal adalet ilkelerine uygun bir biçimde yalnızca devlet tarafından sağlanmasından sonra, paralı öğretim düşünülmelidir.

• Özel Yüksek Öğretim Kurumlarının açılması: Buna olanak veren hüküm, 'öğrenimi bir kar kaynağı haline getirmesi açısından sakıncalıdır.

• Yüksek Öğretim Kurumu: "Ekonominin kaynaklarını istihdam olanaklarını değerlendirmede, planlama organı olarak YÖK niteliğinde bir kuruluş yararlı olabilir. Ama tasarıda YÖK bir icra organı niteliğiyle önerilmektedir. Böyle bir icra organının çok sakıncalı olduğunu vurgulayan SBF Kurulu kararı aynı konuda şunları da söylemektedir. Geniş yetkilerle donatılacak bir YÖK oluşturulacaksa tasarıda önerilenden tamamen farklı olarak, bu kurumda çoğunluk üniversitelerce seçilmiş üyelerden oluşmalıdır.

• Yüksek Öğretim Denetleme Kurulu Devlet Başkanlığı'na bağlı olarak kurulmuş Devlet Denetleme Kurulu nun, Devletin denetim ve gözetimini sağlayan bir üst devlet organı olarak tasarlandığı açıktır. Bu bakımdan DDK dışında, ayrıca bir de YÖDK'nun oluşturulması somut bir sonuç vermeyecek, tam tersine hizmetin görülmesinde tekrar tedahül ve karışıklıklara yol açacaktır.

• Üniversite ve Fakülte Organlarının oluşumu Geleceğin sorumluluğunu taşıyacak gençliği yetiştirmek, bilim yaratma görevlerini üstlenmiş bulunan öğretim üyelerinin, kendilerini yönetme gücünde olmadıklarını varsaymak düşünülemeyeceğine göre, Rektör ve Dekan gibi yöneticilerin, Fakülte Kurulu, Yönetim Kurulu Senatolar gibi organların öğretim üyeleri tarafından seçilmesi doğaldır. •

ESKİLER ALIYORUM...

BAKANLAR Kurulu'nun 29 Ağustos 1981 günlü Resmi Gazetede yayınlanan 8/2921 sayılı kararı ile, kullanılmış, yenileştirilmiş ya da standart dışı yatırım mallarının dıştan alımına izin verilmiş bulunuyor.

Yani bundan böyle girişimciler, dışarıdan kullanılmış makina, fabrika, tesis alabilecekler.

Söz konusu kararın uygulanmasına açıklık getirmek için yayınlanan tebliğde, söz konusu yatırım mallarının ekonomik ömürlerinin yarısını doldurmamış olması öngörülüyor. Diyelim ki bir makinanın ekonomik ömrü yirmi yıl olarak belirlenmiş olsun, dıştan alınan eski makina on yıldan daha yaşlı olamayacak.

Yine ilgili tebliğe göre, dıştan alınacak bu eski makinalar, tesisler, genellikle, dışsatıma dönük malların üretimi için kullanılacak.

Bu eskileri alma kararının nasıl oluştuğunu bilmiyoruz. Ama bunun kaynağını kestirmek de pek güç değil. Olsa olsa, bunu, yarım yüzyıldır üzerine titrenilen, hele son zamanlarda gözbebeği gibi bakılan hür teşebbüs istemiştir. Çünkü böylece dışarıdan eski fakat ucuz makina, tesis alacaklar. Bu yüzden ilk tesis giderleri düşük olacak. İlk tesis giderleri düşük olduğu için daha ucuza mal üretecekler. Ucuza ürettiklerini pahalı satarak, kârlarını ençoklayacaklar.

Tesisler kullanılmaz hale geldiği zaman da, belki o kadar da beklemeden, bunları hurda demir diye satıp, dıştan alınan bu eski tesislerin satışından, güçlü bir olasılıkla bu tesislerin işletmesinden elde ettikleri kârdandaha çok kâr edecekler. Korkarız ki bir süre sonra, geçmişte örnekleri çok iyi bilinen hurda gemi, hurda vinç dışalımı öykülerini yeniden yaşayacağız.

Ayrıca, işçi ücretlerinin disiplin altına alınmasından sonra bu yoldan da girişimcilerin üretim maliyetleri düşürülünce, ürünleri uluslararası alanda yarışma gücü kazanacak. Eğer bu eski tesislerde dışa satılabilecek nitelikte mal üretilebilirse...

O arada, eskilerine Türkiye'de elverişli pazar bulan ülkelerde, herhalde memnuniyetlerinden, bu kararın mimarını bu kez dünyada yılın adamı olarak seçecekler.

Ama o sırada, kalkınması için ileri, çağdaş teknolojiye gereksinmesi olan, kendi teknolojisini üretme zorunluluğunda olan Türkiye, eski, demode teknolojiyi dıştan alarak, bu alandaki ulusal hedefine, özlemine aykırı bir yola girmiş olacak. Zaten yetersiz olan teknolojik gelişme büsbütün yavaşlayacak. Belki de duracak. Bu açıdan dışa bağımlılığımız artacak.

Kıt döviz kaynaklarımız, eski yatırım mallarının ve dolayısıyla eski teknolojinin dışalımına ayrılacak.

Dünya pazarları gittikçe nitelikli mal isterken ve bu amaçla gelişme sürecindeki birçok ülke kendi teknolojisini üretmek ve çağdaş teknolojileri almak yolunda ciddi çabalar içinde bulunurken, biz aynı pazarlara eski, demode teknolojilerle girmeye çalışacağız... Doğaldır ki girmekte büyük güçlükler çekeceğiz.

Dıştan alınan kullanılmış otoların bakımı, onarımı gibi, bu eski tesislerin bakımı, onarımı da ekonomiye ayrı bir yük oluşturacak.

Bu durumda, gerçekten merak ediyoruz, biz eski ve ucuz mal alacak kadar zengin miyiz acaba?.. •

LİBYA'DA BİR KIBRISLI

LİBYA Halk Devrimi kutlama törenleri ve Libya Halkı ile Dayanışma Konferansına katılmak üzere Trablusgarp'a davet edilen Arayış Muhabiri Mehmet Erdül'ün burada ilk karşılaştığı kimselerden biri de Kıbrıs Türk Federe Devleti Cumhuriyetçi Toplumcu Partisi'nin Genel Başkanı Özker Özgür'dü. Libya'da bu yılki törenlere Kıbrıs Türk Federe Devletindeki siyasi parti temsilcileri de davet edilmişti.

Kıbrıs'taki Türk siyasi partilerinin toplantılara davet edilmesini olumlu bir başlangıç olarak niteleyen Özgür Arayış Muhabirine şunları söyledi:

"Kıbrıs Türk Federe Meclisi 5 Kasım 1976 da aldığı bir kararla bağımsız, bağlantısız iki bölgeli iki toplumlu, yabancı üslerden arınmış Federal bir Kıbrıs Cumhuriyetini öngörmüştü. Federe Devlet bu kararını dünyaya ve özellikle de bağlantısız ülkelere yeterince duyuramamıştır. Bu tür toplantılardan yararlanarak Kıbrıs'ta Türk Toplumunun, Kıbrıs'ın bağımsızlığına, özgürlüğüne ve bağlantısızlığına karşı olmadığını dünyaya anlatmak zorundayız."

Özker Özgür Rum örgütleri temsilcileri ile ilişkiler konusunda da şöyle konuşuyordu:

"Bu tür konferanslara katılan Rum örgüt temsilcileri ile de görüşmekten, ilişkiler kurmaktan çekinmemek gerekiyor. Yeni Federal Cumhuriyetin kurucuları Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar olacağına göre yurtiçinde ve yurtdışında biraraya gelerek diyalog kurmaları hem doğal, hem de yararlı sayılmalıdır." •

SİVAS'TAN İZLENİMLER

3 EYLÜL'Ü 4 Eylül'e bağlayan gece Sivas'ta sokağa çıkma yasağı kaldırılmış gibiydi. Askeri araçların yanısıra özel görevler verilmiş araçlar şehirde bir baştan öte başa dolaşıp duruyorlardı. Şafakla birlikte şehrin ana caddelerinde yeni bir hareket başladı. Özellikle Vilayet Merkezi, Jandarma Kışlası ile Kongre Lisesi'nin bulunduğu alan ve çevresi bol su ile güzelce yıkandı.

Sivas, Ulusal Kurtuluş Savaşımız'da çok önemli bir yeri olan Sivas Kongresi'nin 62. yıldönümünü kutluyor ve bu yıldönümü törenlerine katılacak olan Devlet Başkanı'nı karşılamaya hazırlanıyordu.

Sabahın erken saatlerinden itibaren 2-7 Eylül tarihleri arasında sürdürülen Kültür ve Sanat şenliği programı uyarınca davullar, zurnalar bir gece öncesinden kaldıkları yerden yeniden vurmaya başladılar.

Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren diğer konuklarla birlikte alana gelmeden önce çok alçaktan uçan bir helikopter çevreyi son kez denetledi.

Devlet Başkanı'nın konuşacağı alanı ilgi çekici bez pankartlar doldurmuştu. Sivas şehri ve Sivas'lı işsizliğe çözüm istiyor ve bunu şöyle dile getiriyordu.

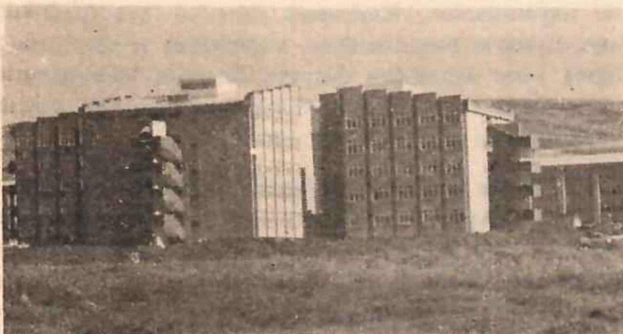
"Bizi işsizlik girdabından kurtarın"

"Şehrimizde fabrikalar kurulsun, işsizlik son bulsun"

Kendisine sırt kaşıyıcı, birbuçuk metre uzunluğunda ağızlık, "Paşalarım hoş geldiniz" diye başlayan şiir ve yağlıboya portresi armağan edilen Devlet Başkanı günlük basında ve TRT'de bütün ayrıntılarıyla yeralan konuşmasını yaptıktan sonra Kongre Lisesi'ni, lisede açılan sergileri gezdi. Daha sonra Er Eğitim Tugayı'nda yemen yiyen Devlet Başkanı, MGK Üyeleri, Başbakan ve Yüksek Rütbeli Subaylarla birlikte Demiryolu Fabrikası'nı da gezdi ve Sivas'tan ayrıldı.

Devlet Başkanı'nı Sivas'tan götüren uçak havaiandıktan sonra Vali Şükrü Er, Garnizon Komutanı Tuğgeneral Cemal Tezgörücü ve Belediye Başkanı ile diğer ilgililer bir başka törene katılmaya gidiyorlardı. Cumhuriyet Üniversitesi açılacak ve Türkiye İş Bankası tarafından yaptırılan 800 yataklı öğrenci yurdu Üniversite'ye devredilecekti.

Önceden yapılan ve basına dağıtılan programa göre bu törene Devlet Başkanı da katılacaktı. Ancak 3. Ordu

Cumhuriyet Üniversitesi Öğrenci Yurdu

İş Bankası Genel Müdür Yrd. Belen...

Komutanı Orgeneral Selahattin Demircioğlu'nun Üniversite kampüsündeki çalışmaların bitmediğine ilişkin incelemesi üzerine Devlet Başkanı Orgeneral Evren'in programında değişiklik oldu ve bu törene katılmayacağı açıklandı.

24 Ocak 1974 yılında Kuruluş Yasası çıkan ve 9 Şubat 1974 yılında Kuruluş Yasası yürürlüğe giren Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'ne bugüne kadar 1 milyar lira harcanmış. Kısa ve sade bir törenle açılışı yapılan Cumhuriyet Üniversitesi'nin şimdilik tek yurt binası da bu törenden sonra hizmete açıldı. Üniversite önünden topluca yürünerek Türkiye İş Bankası tarafından yaptırılan Yurt binasının önüne gelindi ve Sivas Valisi kordelayı keserek yurdu hizmete açtı. Bu amaçla düzenlenen törende bir konuşma yapan Türkiye İş Bankası Genel Müdür Yardımcısı Aydoğan Belen özetle şunları söyledi:

"Ulu önderimiz 'Hayatta en hakiki mürşit ilimdir' özdeyişiyle, ülkemizin kalkınmasında ve çağdaşlaşmasında bilime verdiği önemi çok açık seçik ve veciz bir biçimde dile getirmiştir. Bu görüş doğrultusunda, ülkemizde bilmin yaygınlaştırılması ve bilim kuruluşlarının tüm yurt yüzeyine yayılması hızlandırılmıştır. Bu uygulama içinde yer alan ve Atatürk'ün 100. Doğum Yıldönümü içinde kendi kampüsünde öğrenime başlayacak olan Cumhuriyet Üniversitesi için bankamız da kurucusunun çok değer verdiği ve Cumhuriyeti emanet ettiği Türk Gençliğine armağan edilmek üzere Üniversite kuruluş yasasının çıkarılışından hemen bir yıl sonra, yapımına başlattığı 800 yataklı öğrenci yurdunu bugün Üniversite rektörlüğüne teslim edecektir."

Sivas ve Sivaslılar şenliklerle Sivas Kongresi'nin yıldönümünü kutlamaya devam ediyorlardı. ●

NEDEN ULUSLARARASI İHALE?

PEK çok kişi; Bayındırlık Bakanlığına bağlı Karayolları Genel Müdürlüğünün 31 Ağustos 1981 tarihli resmi gazetede, bazı kişileri meraklandıran, bazılarını endişelendiren bir inşaat ilanını hayretle okudular.

İlanın içeriği kısaca şöyle: Ülkemizde transit taşımacılığın yapıldığı ve yurdumuzu bir baştan bir başa kateden 3600 km. birinci sınıf Devlet yolunun bazı kesimlerinin üst yapısının onarımı için uluslararası ihaleye başvuruluyordu. İlanda; ihaleye girecek yerli ve yabancı firmalar arasından seçileceklerin hangi koşulları taşıması gerektiği sıralanmakta ve başvuru ilkeleri yazılmaktadır. İhale ilanında Türk firmalarıyla birlikte, "Dünya Bankasına üye yabancı ülkeler ile İsviçre firmaları arasında ön seçim yapılacaktır" denilmektedir. Aynı ilan Dünya Bankası tarafından bütün dünyadaki firmalara duyurulmak üzere eylül ayı içinde (16.9.1981 tarihinde) büyük yabancı gazetelerde de ilan edilecektir. İşin en acıklı tarafı ilanın ülkemizin yol inşaatında en büyük kuruluşu olan Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından yapılmasıdır.

İkibin yetişmiş teknik elemanı, elli bin kalifiye işçisi, 17.000 çeşitli yol inşaat makinesi olan bu dev kuruluşun çok basit bir yol onarımı için, dünyaya açık bir ilanla müteahhitlik seçimine yönelmesi, nedeni ne olursa olsun, gerçekten yüz kızartıcı ve tahlilsiz bir girişimdir.

Öğrendiğimize göre Dünya Bankası ile Türk Hükümeti arasında yapılan bir anlaşmaya göre; Karayolları Genel Müdürlüğü Dünya Bankası tarafından verilecek 70 milyon dolar program kredisini transit taşımacılık yapılan yolların üst yapısının onarımı için 1982-1985 yıllarında kullanacaktır. Anlaşmaya göre 1985-1988 yılları için aynı koşullarla, ikinci bir program kredisini alma olanağı bulunmamaktadır. Ancak tüm bu kredilerin verilmesinde öne sürülen değişmez koşul ihalenin dünyaya açık yapılması zorunluluğudur. Bu koşulu tamamlayan diğerleri bilinmemektedir. Bugün ülkemizde uygulanan çarpık ekonomik model nedeniyle dışarıdan para gelsin de(!) nasıl gelirse gelsin(!) anlayışı ile karşılanmakta, ülke olanakları hiçe sayılmaktadır. Bu nedenle yol onarımını içeren böyle basit bir inşaatın dünyaya açık yapılmasının asıl amacı anlaşılmaktadır.

Bize göre böyle bir girişimin kabulü yanlış bir uygulamanın sonucudur. Sn. Bayındırlık Bakanı makama oturur oturmaz taşıt dingil yüklerini artırmakla işe başlamıştır. Dingil yüklerinin artırılmasının yol üst yapısında milyarlara varacak zararları raporlarla saptanmasına karşın Sn. Bakan bir kalemde taşıtlarda tek dingil yüklerini 8 tondan 10 tona, çift dingil yüklerini 13 tondan 16 tona çıkartarak, yolların köstebek yuvalarına dönüşmesine neden olmuştur. Bugün pekçok yol geçilmez durumdadır. Hergün basında, yolların bozukluğundan yakınan çokça yazıya rastlamak olasıdır. Kendi dev kuruluşunu hiçe sayarak, Dünya Bankasının koşullu kredisiyle, bozulan yolların onarımını yapmak gibi bir acaiplik, gelecekte de tartışma konusu yapılabileceği gibi, Karayolları Genel Müdürlüğünü de yıpratacaktır. İlgililerin girişimi tekrar gözden geçirmesi dileğimizdir. •

FİYAT FARKINDAN KİM YARARLANIYOR

TOPRAK Mahsulleri Ofisi merkezlerindeki buğday alımlarında büyük artış görülmekteymiş. Yetkililerin açıklamalarına göre, alımlarda buğdaya kilo başına 275 kuruş fark verilmesi bu artışı sağlamış...

Fark ödemesine başlanan Eylül ayına kadar, buğday üreticilerinin ürününü elinden çıkarttığı biliniyor. Bir başka bilinen, destekleme alım fiyatını düşük bulduklarından, üreticilerin pek azının ürününü Toprak MahsulleriOfisi'ne vermiş olduğu. Ofis'in buğday alımlarının geçen yıla göre yarı yarıya azaldığı yetkililerce açıklandı. Buğday, Ofis'in fiyatına göre kilo başına 25-50 kuruş fark veren tüccar tarafından toplanmıştı. Nitekim, Ticaret Bakanı Kemal Cantürk, tüccarı spekülasyon peşinde koşmakla suçlamış ve gerekirse buğday ithal ederek "kimseye milletin ekmeğiyle oynama fırsatı verilmeyeceğini" söylemişti. Sonunda da ABD'den 500 bin ton buğday ithali kararı alınmıştı. İthal buğdayın 55 bin tonluk ilk partisi 17 Eylül'de İstanbul'a gelecekti.

Buğday alımlarında 275 kuruşluk fark ödenmesi de, resmi yetkililere göre tüccarın spekülasyon hesaplarını kırmaya yönelik "ince planların" bir parçası idi. Gerçekten de, ürününü Toprak Ofisi'ne teslim etmiş üreticiler için fiyat farkı ödenmesi olumlu bir gelişme idi. Ancak, 25-50 kuruşluk yüksek fiyata aldanarak ürününü Ofis yerine tüccara satan üreticilerin çoğunluğunun zarara uğradığı kuşkusuz. Üreticinin zararının, küçük bir fiyat farkıyla buğdayı toplayan tüccar için, Toprak Ofisi'nden 275 kuruş alarak olağanüstü kar anlamına geleceği de oldukça açık.

Türkiye'nin yönetim sorumluluğunu üstlenenlerin, ister buğday üretimindeki azalmadan olsun, ister tüccarın spekülasyon hesaplarının kırılmasına yönelik düşüncelerden olsun, Türkiye'yi uzun yıllar sonra yeniden buğday ithali zorunda bırakan "ince planların" ürünü olduğu söylenen destekleme alım fiyat politikasının sonuçlarını değerlendirmelerinde yarar var. •

MERKEZ BANKASI UZMAN KİRALIYOR

• Bir yabancı gazetenin yazdığına göre, Merkez Bankası üst düzey yetkililerinden biri, *"yabancı yatırımcıların çekilmesinde ve yabancı banka kredileri kanallarının hazırlanmasında Türkiye'ye yardım etmek üzere bir ticari bankalar grubunun kiralanacağını"* söylemiş...

BU, bir yabancı gazetenin 2 Eylül 1981 günlü sayısındaki, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasıyla ilgili bir haberin başlığı.

Habere göre, Merkez Bankamızın bir üst düzey yetkilisi, "yabancı yatırımcıların çekilmesinde ve yabancı banka kredileri kanallarının hazırlanmasında Türkiye'ye yardım etmek üzere bir ticari bankalar grubunun kiralanacağını" söylemiş. Bir yıllık sözleşme imzalanmasına ilişkin görüşmeler sürdürülüyormuş.

Söz konusu grup, yabancı sermaye yasasını gözden geçirecek ve başka ülkelerin bu alandaki özendirme önlemlerini de inceledikten sonra bir broşür hazırlayacakmış.

Yine habere göre, bu yabancı grup, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'nın, petrol aramalarında ve işlenmesinde işbirliği yapabileceği yabancı ortaklar bulunmasına da yardım edecek ve benzer bir yardımı Eti-Bank'a da yapacak.

Ayrıca, kiralanacak bu grup, Merkez Bankasına uluslararası piyasalarda banka kredileri bulma konusunda yardım edecekmiş. Çünkü Türkiye'nin uluslararası ticari piyasalardan borç alma konusundaki deneyimi pek azmış.

Haber, oldukça ilginç.

Demek ki, gelişme sürecindeki benzeri ülkelere bakışla yetişmiş insan gücü kaynağı bakımından, onların birçoğundan zengin olan ve bundan yirmi yıl önce o zamanın en ileri, en liberal yabancı sermaye yasasını hazırlayabilen Türkiye, aradan geçen süre içinde aynı yasayı gözden geçirip yenisini yapma, birkaç ülkenin yabancı sermaye mevzuatını gözden geçirme, bu alanda bir broşür hazırlama yeteneklerini yitirmiş!..

Demek ki, Sayın Devlet Başkanının Sivas konuşmasında verdiği bilgilere göre, bugüne dek 18 milyar dolarlık dış borç bulmasına karşın, halâ bu alanda Türkiye yeterli bilgi ve deneyim edinememiştir!...

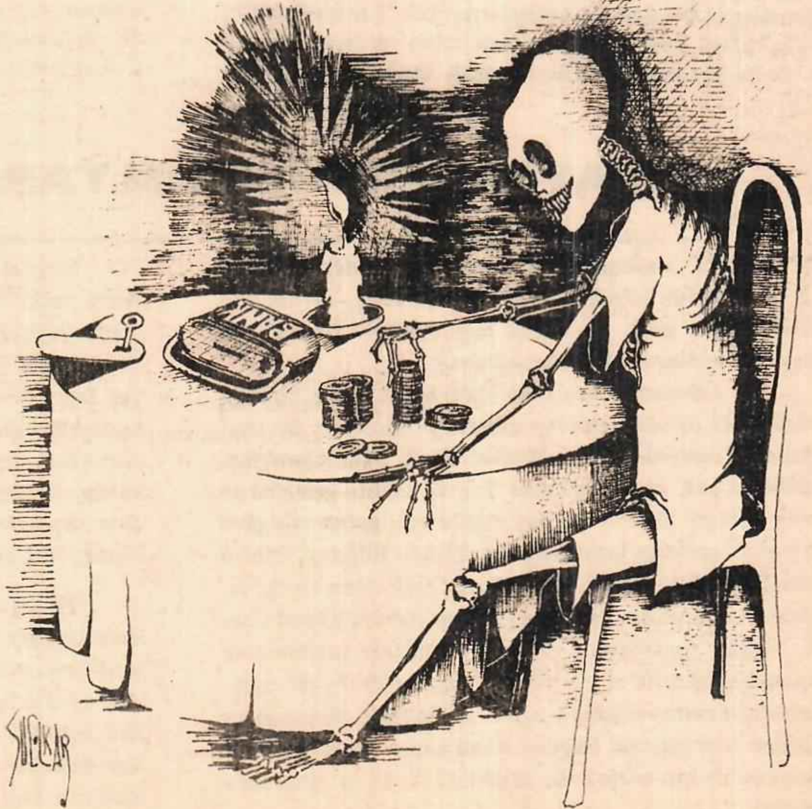
Hayır, hayır. Bu kiralama işleminin gerçek nedenleri bunlar olamaz. Çünkü Türkiye bu haberde verilen gerekçelerin geçerli olabileceği aşamaları çoktan geçti...

Öyle ise altında başka nedenler var.

Bu nedenlerden biri, dışa açılma çabaları olabilir. Dışa açılma öyle kolay olmuyor ki... Her şeyinizle dışa açılacaksınız. Merkez Bankanızın, Maliyenizin, hazinenizin tüm hesaplarını ve öteki rakamlarını da dışa açacaksınız. Adamlar gelip onlara bakacaklar. Hani vatandaşa açıldığı zaman, Devletin mali ve ekonomik güvenliği söz konusu olan bazı bilgiler var ya, o bilgileri alacaklar. Bilgilerle birlikte bu çalışmalarının karşılığı dolarcıkları da alacaklar tabii. Ondan sonra, öteki bankalara, "Türk ekonomisi iyiye gidiyor, Türk ekonomisinin kredi değeri yükseliyor", diyecekler. "Türk Maliyesine, Türk Merkez Bankasına güvenebilirsiniz", diyecekler. Böylece Türkiye de yabancı özel bankalardan kredi alabilecek.

Söz konusu habere göre, Merkez Bankasının pazarlık yapmakta olduğu bu grup –Londra merkezli Warburg, New-York merkezli Kuhn Loeb Lehman Brothers, New-York merkezli Lazard Freres ve Paris merkezli Maison Lazard et Compagnie– son yıllarda dünyada bir yandan borcu bini aşmış gelişme sürecindeki ülkeler için dış borç erteleme ve yeni dış borç bulma alanlarında bir "beyin" rolü oynarken, bir yandan da bir tür özel İMF rolü oynamaya başladı. Genellikle bu yeşil ışık yakmadan, öyle anlaşılıyor ki, özel uluslararası bankalardan borç alınamıyor.

Bir neden de, Türkiye'de bürokrasinin bir bölümünün bu yabancı gruplara duyduğu yakınlık olabilir. Böyle bir grupla anlaşma yapıldı mı, o grupla anlaşmayı yapan kişiler ve onlarla birlikte çalışanlar için yeni ufuklar açılır. Kimi ülkelerde bu çabalar oldukça etkili olur. Gerekirse onlara uluslararası alanda olanaklar sağlarlar. •

TARIM ÜRETİCİSİ GÜBRE KULLANABİLİR Mİ?...

- **Sürekli zamlar, maliyetleri yükselttiğinden Hazine üzerindeki yüklerin kaldırılmasına yardımcı olmuyor...**
- **Gübre zamlarının ulaştığı boyut, Ziraat Odaları Birliği Başkan Vekili Reşit Kurşun tarafından *"Gelişmeye çalışan Türk tarımını durdurucu"* biçimde değerlendirildi...**
- **Gübre tüketiminde beklenen azalmanın, tarımsal ürünler üretimini daha da düşürmesi kaçınılmaz görülüyor...**

EYLÜL ayı başında yapılan son zam da dikkate alındığında, 24 Ocak kararlarından bu yana gübre fiyatlarının türlerine göre 10 ile 15 kat arasında artmış olduğu görülüyor.

İki yılda böylesine yüksek oranlı zamlara konu olduktan sonra, tarımda gübre kullanımının azalması kaçınılmaz. Gübre, tarım üretimini artıracak girdilerin en önemlisi olduğuna göre, kullanımındaki azalmanın ciddi üretim düşüşlerine yol açması olağandır.

Gübre zammı bu boyutuyla günlük basında değerlendirildi. Üzerinde durulmayan olgu, resmi yetkililere göre zammı kaçınılmaz kılan Hazine subvansiyonu idi.

Yetkililere göre, bu yıl gübre nedeniyle Hazine'nin gübre subvansiyonu 83 milyar liraya ulaşmak durumundaydı. Son zamla, bunun yaklaşık 20 milyar lirasının kullanıcılara yükleneceği ve subvansiyonun 60 milyar liraya indirileceği hesaplanıyordu. Oysa, 24 Ocak kararlarıyla öteki temel ürünlerle birlikte gübreye de seri zam politikasına başlanmadan önce Hazine'nin subvansiyon yükü 35 milyar lira dolayındaydı.

Zamlara rağmen gübre subvansiyonunun azaltılamayıp aksine artmakta olması, izlenen "serbest fiyat politikası" bakımından oldukça öğretici. Milli Güvenlik Konseyi Bütçe-Plan Komisyonu'nun çeşitli raporlarında da belirtildiği gibi, "Hazine üzerindeki yükleri azaltacağım" diye hemen zamma başvurmak çözüm değil. Zamlar, çeşitli ürünlerin satış gelirlerini yükseltirken, maliyetlerin de artmasına yol açıyor. Maliyetler artınca da gelirler yeniden yetersiz kalıyor ve bir kez daha zam gündeme geliyor. Zamlar, hem de olağanüstü yüksek oranlarda birbirini izlerken, Hazine subvansiyonunun azaltılamayıp artmasına ilişkin kısır döngüye, gübre çarpıcı bir örnek oluşturuyor.

TARIMSAL ÜRETİM

Sıkı para politikasının gereği olarak, tarımsal ürünlerin destekleme alım fiyatlarındaki artışların sınırlı tutulmasına çalışılırken, gübre fiyatlarının sürekli yükseltilmesinin 1980 yılında kullanımı önemli ölçüde azalttığı Devlet İstatistik Enstitüsü'nce açıklanmıştı. Gübre kullanımı bu yıl 1980 yılına oranla biraz arttıktan sonra, son zamla yeniden azalma tehlikesini yarattı.

Ziraat Odaları Birliği Başkan Vekili Reşit Kurşun'a göre, gübreye yapılan zamlar, "gelişmeye çalışan Türk tarımını durduracak" nitelikte. Ancak bunun hangi noktada olacağını kestirmek güç. Reşit Kurşun, **"Bugün için söylenebilecek olan şu"** dedi ve ekledi: **"Zamlı gübre fiyatları çiftçinin satınalma gücünü aşmıştır. Bunun anlamı, gübrenin artık tarımda kullanılamayacağıdır. Bu da tarım sektöründe verimliliği düşürecektir."**

Ziraat mühendisleri Odası Başkanı Sami Doğan da, son yıllarda üst üste gelen fiyat artışlarının gübre kullanma eğilimini azalttığına dikkat çekerken, sonuçları şöyle özetledi:

"Hepimizin yakından izlediği gibi, 1981 yılı buğday üretimi daha önce devlet yetkililerinin tahminlerinin aksine, ancak 14 milyonu zor bulmuştur. Bu düşüşte gübre tüketiminin azalmasının rolü çok büyüktür. Bu olumsuz sonuçlar, buğday dışsatımı yapan ülkemizi bugün maalesef buğday alan bir ülke haline dönüştürmüştür."

Bu eleştirilere, Adana Ziraat Odası İkinci Başkanı Seyfullah Kösehanoğulları, çok daha karamsar bir tablo çizerek katıldı:

"Çiftçinin masrafları daha önce yapılan gübre zamları ve akaryakıt fiyatlarının yüksekliği nedeniyle son derece artmıştır. Son zamdan sonra çiftçi tarlasına artık gübre atamayacaktır. Bu durumda gelecek sene ne buğday olur, ne de pamuk."

Reşit Kurşun ve Sami Doğan'ın, zammın gübre kullanımını olumsuz etkilememesi için önerileri, kredi olanaklarının genişletilmesinden öteye gitmezken, Ziraat Bankası bu öneriyi karşıladı. Gübre alımı için şahıs kredileri yüzde 50 oranında artırıldı. Ancak, özellikle küçük ve ortaboy üreticiler için kredilerin, kısa vadede yüzde 22'yi, orta vadede yüzde 24'ü bulan faiz yükü oldukça düşündürücü.

GÜBRE İHRACATI

Son gübre zammı yürürlüğe koyulurken, gübre üzerindeki ihraç yasağı da kaldırıldı. Bu yurt dışında IMF'nin, yurtiçinde Turgut Özal'ın damgasını taşıyan 24 Ocak kararlarının, "iç tüketimi kısarak üretim fazlasını ihraç etmek" anlayışına uygun bir gelişme. Ancak bu anlayışın, özellikle gübrede sonuçları oldukça tehlikeli. Buğdaydan sonra, gelecek yıllarda çok daha başka tarım ürünlerinin ithali zorunluluğu da doğabilir. Ayrıca, tarım ürünleri ihracatında düşüşler olabilir. Kimsenin, kullanılmayıp ihraç edilecek gübreden kazanılacak dövizlerle bu kayıpların karşılanacağını hayal etmemesi gerekiyor.

Kaldı ki, gübre ihracatında da umutlu olmamak gerekiyor. Türkiye'de gübre fabrikalarının maliyetleri oldukça yüksek. Ege Gübre Fabrikaları'nın bağlı bulunduğu Yaşar Holding'in Ankara Temsilcisi Beycan Tavus'un görüşü şöyle: "Türk gübre sanayicisinin dış pazarlara yönelme şansı yoktur. Çünkü, bir yandan dünya gübre piyasası büyük tröstlerin tekelinde olduğu gibi, Türkiye'de üretim maliyetlerinin yüksekliği yüzünden uluslararası piyasada rekabet şansımız bulunmamaktadır."

Yetkililer, iyi niyetinden kuşku edilemeyecek bu eleştirilere kulaklarını tıkamamalılar. Zam-maliyet artışı-zam kısır döngüsünü kırarak maliyetleri düşük tutmanın yollarını aramalılar. ●

GÜBRE SORUNU BÜYÜYOR

- **Gübre, çiftçinin alınteri karşılığı ürettiği ürünlere verilen taban fiyatla satın alınamaz bir düzeye gelmiştir. Bu ülke ekonomisi ve bu ekonominin belkemiğini oluşturan tarım sektörü için ateşle oynamaya benzemektedir.**

- **Bugüne kadar yapılan yanlışların en büyüğü olan ve ülke tarımını temelinden sarsacak nitelikte bulunan gübre zammının da düzeltileceği umud edilmektedir.**

TÜRKİYE toprakları dünyada ilk yerleşime açılan ve bu nedenle ilk kez tarıma alınan bölgelerden biridir. Tarih boyunca sürekli işlenerek ürün alınan topraklarımıza bitki besin maddesi olarak hemen hiçbir şey verilmemiştir.

Kırsal kesimde yakıt olarak tezek kullanıldığından, organik madde yönünden son derece gerekli olan çiftçilik gübresi de toprağa verilmemektedir. Öte yandan su düzenini sağlayan orman ve çeşitli bitki örtüsünün tahribi, ayrıca düzensiz yağışlar nedeniyle oluşan hızlı erozyon nedeniyle verimli üst toprak katları aşınmış ve denizlere taşınmıştır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak topraklarımızın yüzde 65'i azot ve yüzde 75'i fosfor yönünden fakirdir.

Buna rağmen ülkemizde ticari gübre kullanımına ancak planlı dönemle birlikte 1960'lı yıllarda başlanabilmiştir.

GÜBRE KULLANIMI ARTIYOR

1960'da kullanılan gübre miktarı 107 bin ton iken bu miktar 1963'de 425 bin tona, 1979 yılında ise rekor düzeye yani 7,6 milyon tona ulaşmıştır. Çiftçimiz tarafından kullanılan girdiler arasında gübre büyüme hızı bakımından birinci sırada yeralmaktadır. Nitekim ortalama yıllık büyüme hızı gübrede yüzde 29,6'yı bulmuştur. Bu gerçek, olumlu sonuçlarını vermiş ve tarımsal üretimde bir iki ürün dışında kalkınma planlarında öngörülen hedefler aşılmıştır. Varolan yapısal ve örgütsel bozukluklara karşın tarımsal üretimde önemli gelişmeler yaratılabilmiştir. Örneğin son yirmi yılda buğday üretiminde bir, baklagillerde üç, endüstri bitkilerinde 3,7, ayçiçeğinde 4,7 katı artış gerçekleştirilmiştir.

Bilimsel bulgulara göre, gübre su ile birlikte tarımsal ürünlerde verimi yüzde 35-40 oranında artırmaktadır. Ülkemizde artan gübre kullanımına paralel olarak verimin de dikkat çekecek boyutlarda arttığı görülmektedir. Örneğin birinci beşyıllık kalkınma planında 1250 Kg/hektar olan buğday verimi 539 kg. artış göstererek 1789 kg/hektara yükselmiştir. Aynı şekilde pamukta 551 kilodan 817 kiloya, ayçiçeğinde ise 1070 kilodan 1236 kiloya ulaşılmıştır.

Tarımda girdi kullanım düzeyi fiyatlarla yakından ilgilidir. 24 Ocak kararlarından sonra hızla artan girdi fiyatlarına karşın uygulanan destekleme politikasıyla tarımsal ürünlere verilen taban fiyatlar ürünün maliyetini ancak karşılayabilmektedir. Bunun sonucu olarak gübre, tohumluk ilaç gibi üretim girdilerinin kullanımı da hızla düşmektedir.

Gübre Tüketimi

Yıllar	Gübre Tüketimi Ton
1963	425 000
1975	3 691 000
1976	5 944 000
1977	6 577 000
1978	7 474 000
1979	7 666 000
1980	5 967 400

Stokların büyüdüğünü gören yetkililer gübre dışsatımına izin vermişlerdir. 10 bin ton gübre dışsatım bağlantısı yapılmış bulunmaktadır. Ancak gübre ticaretinde dışalımcı bir ülke olan Türkiye'nin, tekelci dışsatımcı firmalar yanında uygun bir pazar bulup bulamayacağı düşünülmelidir. Bunun yanısıra bugünkü koşullarda mevsim gereği bulunabilecek olan pazarlara verilecek gübrenin 3 ay sonra çok daha yüksek fiyatlarla dışardan satınalınması olasılığını hiç akıldan çıkarmamak gerekir.

Gübreye yapilan sübvansiyon

Yıllar	Sübvansiyon TL
1975	2 553 951 183
1976	3 695 073 361
1977	4 473 473 432
1978	11 376 111 793
1979	28 087 000 000
1980	38 079 000 000

Gübrenin depolanması ve depolarda uzun süre saklanması da sorun olabilir. Ama bunun için yalnız dışsatım düşünülmemelidir. Stok sorununun çözümü sözkonusu gübrenin ülkemizde kullanılmasını sağlayacak önlemler alınarak çözülmelidir. Yerli gübre fabrikalarında maliyetin düşürülmesi, fabrika satış fiyatlarının saptanmasında daha gerçekçi yöntemlerin uygulanması, gübre kredileri için ayrı faiz uygulanması ve gübre perakende satış fiyatlarına yapılan zammın yeniden gözden geçirilmesi gibi önlemler bulunmaktadır.

GÜBREYE YAPILAN SUBVANSİYON

Ülkemizde gübre kullanımını özendirmek için hükümetler, birçok ülkede olduğu gibi subvansiyonu çekinmeden uygulanmaktadırlar. Türkiye Zirai Donatım Kurumu'nca sağlanan gübrenin çiftçiye daha düşük fiyatla satılması sonucu meydana gelen fark devletçe karşılanmaktadır. Gübre tüketiminin veya TZDK'nca satın alınan gübre fiyatlarının artmasıyla subvansiyon miktarları da artmaktadır. Nitekim 1977'de 4,4 milyar lira olan subvansiyon 1978'de 11,3 milyar liraya 1979'da 28 milyar liraya, 1980'de ise 38 milyar liraya yüksel-

miştir. 1981 gübre tüketimi kesin olarak yıl sonunda belli olacağından subvansiyon miktarının ulaşacağı boyut henüz tam olarak bilinmemektedir. Ancak 83 milyar lirayı bulacağı bir olasılık olarak ileri sürülmektedir. İşte bu olasılık gübreye üçüncü kez yapılan zammın gerekçesi olarak gösterilmektedir.

YANILGININ KAYNAĞI

İlk planda 83 milyar liralık bir subvansiyonun çarpıcı ve haklı bir yönünün olduğunu kabul etmek gerekir. Ama subvansiyonun bu düzeye ulaşabilmesi içni gübre tüketiminin en az 1979'daki düzeye yani 7,6 milyon tona ulaşmış olması gerekmektedir. Oysa Ağustos ayına kadar tüketilen gübre miktarı 3,9 milyon tondur. Bunun yıl sonuna kadar 5 milyon tonu bulması iyimser bir olasılıktır. Böylece subvansiyon miktarının stoktaki gübreyi de tüketilmiş olarak göstermek ve 7,5 milyon ton üzerinden hesaplamak bir yanılgıdır. Ayrıca bilinmelidir ki, gübre fabrika satış fiyatlarına gerekli olmayan zamlar yapılmadığı taktirde, subvansiyon miktarının geçen yılki 38 milyarlık düzeyi aşması, gübre tüketimi artmadığından olası görülmemektedir.

SUBVANSİYON NASIL ARTTIRILIYOR?

Gübreye yapılan subvansiyonun arttırılması için üç neden vardır.

- Gübre tüketiminin artması
- Gübre fabrika satış fiyatlarının artması
- TZDK'nun Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası'na olan gübre borcunun faizi.

Gübre tüketimi artmadığına, tam tersine azaldığına göre subvansiyon miktarının yükselmesi kurumun Ziraat Bankası'na ödediği giderek artan faiz ve özellikle gübre fabrika satış fiyatlarının artırılmasından kaynaklanmaktadır.

TZDK'nun, T.C. Ziraat Bankası'na yaklaşık 60 milyar lira olan ve gübre alımı için açılan kredi borcunu ödeyememesi ve bu nedenle yüzde 24 faiz ödemek zorunda kalması, bu faizin de subvansiyona eklenmesi ile çarpıcı rakamlara ulaşılmaktadır. Bu nedenle bir devlet kuruluşu olan TZDK'nın banka borcunun Maliye Bakanlığı'nca hemen karşılanması ile kurum boşyere milyarlarca lira faiz ödemekten kurtarılacak ve de subvansiyon miktarı azalacaktır.

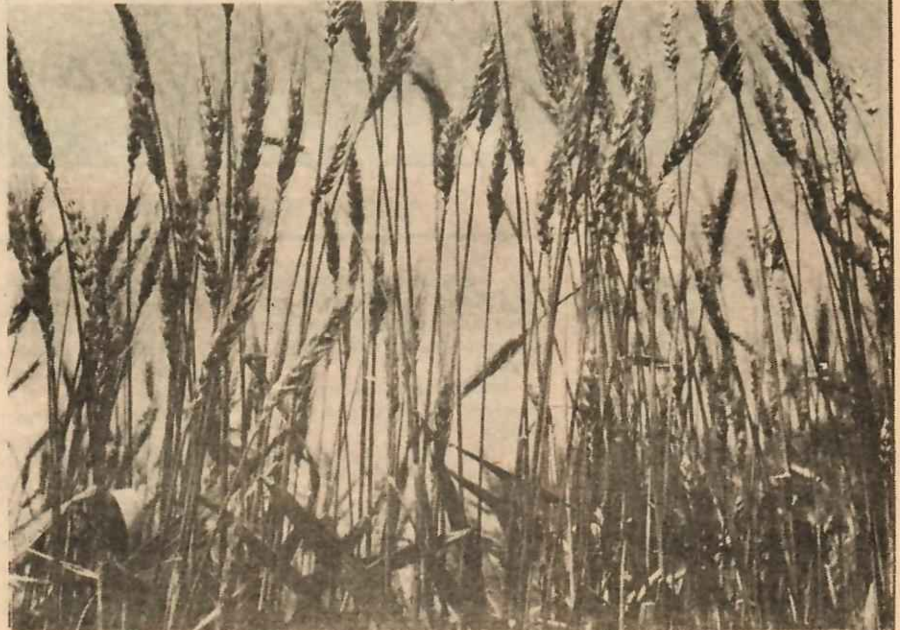
1979'a kadar maliyet artı kâr yöntemine göre saptanan gübre fabrika satış fiyatları 1980'de üç ayrı kararname ve üç ayrı yöntem denenerek sonunda gübre fabrikalarını en hoşnut edecek yöntem ve sonuçlarla noktalanmıştır. Uygulanan yönteme göre yurt içinde üretilen gübrenin fabrika satış fiyatının saptanmasında, aynı cins gübrenin üretimi ile sağlanan net döviz tasarrufu dikkate alınmaktadır. Türk lirasının dolar karşısında sürekli değer kaybetmesi, öte yandan gübre fiyatlarının artması, iç fiyatlara da olduğu gibi yansımakta ve gübre fabrika satış fiyatları anormal biçimde artmaktadır. Nitekim ülkemizde gübre üretiminin büyük bölümünü gerçekleştiren 6 kuruluşun 1980 yılı bilançoları toplam 9,6 milyar karla kapanmıştır. Ancak gübre fabrikalarının yıllık üretim kapasitesinin 9,7 milyon tona ulaştığı ülkemizde bunların bütün gereksinimleri karşılanarak özendirildiği halde yüzde 50 kapasite ile çalışıp büyük karlar sağlamaları aslında gerçek subvansiyonun hangi sektöre yapıldığını açıkça göstermektedir.

Bu nedenledir ki, 1980 yılında 1979'a oranla 1,8 milyon ton daha az gübre kullanılmasına ve gübreye iki kez zam yapılmasına karşın subvansiyon miktarları da artmış ve 1979'da 28 milyar lira olan subvansiyon 1980'de 38 milyar liraya yükselmiştir. Şimdi ise gübrenin perakende satış fiyatlarına üçüncü kez zam yapılmış bulunmaktadır. Hemen arkasından gübre fabrika satış fiyatlarının artırılması bir sürpriz sayılmamalıdır. Çünkü uygulanan ekonomik modelin doğal sonucudur bu.

Oysa ülkemizde hiç olmazsa bugünkü ticari gübre gereksinimimizi karşılayacak 9,7 milyon ton/yıl kapasiteli fabrikalarımız bulunmaktadır. Bu fabrikaların gereksinimi olan hammaddeler ülkemizde milyarlarca ton olarak toprağın altında yatmaktadır. Bu fabrikaları tam kapasite ile çalıştırıp üretimi artırmak ve maliyeti düşürmek gibi olanaklar da bulunmaktadır. Ne var ki, bu önlemler alınmadan, gübre fabrika satış fiyatlarına zam yapılmakta, arkasından subvansiyon miktarı arttı gerekçesiyle çiftçiye satış fiyatları arttırılmaktadır. Gübre, çiftçinin alınteri karşılığı ürettiği ürünlere verilen taban fiyatla satın alınamaz bir düzeye gelmiştir. Bu ülke ekonomisi ve bu ekonominin belkemiği olan tarım sektörü için ateşle oynamaya benzemektedir.

ARAYIŞ bugüne değin yapılan yanlışların düzeltilmesi yönünde, uyarıcı nitelikteki yazılarıyla büyük çaba göstermiştir.

Bugüne değin yapılan yanlışların en büyüğü olarak nitelenen ve ülke tarımını temelinden sarsacak olan gübre zammının da düzeltileceği umud edilmektedir. ●

İÇİMİZDEN BİRİLERİ

1981 yılı çay kampanyası sona ermek üzere... Birinci ve ikinci sürgün dönemleri geride kaldı. Üçüncü —ve son— sürgün dönemindeyiz şimdi...

Mayıs başından Ağustos ortasına kadar süren ilk iki dönem boyunca çay bölgesinden gelen haberler pek iç açıcı değildi. Çay üreticisi, Çay-Kur'un uygulamalarından acı acı yakınırken, üretici örgütlerinin yerel yöneticileri Türk çaycılığının yakın geleceği için tehlike çanları çalıyordu.

Bu konuya ilişkin görüş ve dileklerini almak amacıyla, çay kooperatiflerinden birinin yöneticileri ile bir çay üreticisini "İçimizden Birileri" bölümümüze konuk ettik. Daha doğru bir deyişle, çay bahçesinde, kooperatif satış mağazasında ve kasaba kahvesinde biz çaycıların konuğu olduk.

Geçen hafta, çay ekim alanını bir baştan öbür başa dolaştıktan sonra, Arhavi ilçesinde, Arhavi Çay Ekicileri Kooperatifinin Başkanı *Mustafa Ataselim* ile müdürü *Mehmet Erkan* ve aynı ilçenin Yemişlik mahallesinden *Tahsin Bıyıklı* ile söyleştik.

Söyleşimize katılan *üç Arhavili,* aynı zamanda birer çay üreticisi. *Tahsin Bıyıklı'nın 9, Mustafa Ataselim'in 7, Mehmet Erkan'ın 10* dönüm çaylığı var...

Söyleşileri çok sayıda çay üreticisi ve işçisi de izledi. Zaman zaman bunlar da söyleşiye katıldı.

Karadenizlilere özgü heyecan ve acelecilik içinde, konudan konuya atladılar. Biri anlatırken öteki söze karıştı, biri bırakmadan öteki aldı. Her sözü acı bir nükte ile, her açıklamayı düşündürücü bir Karadeniz fıkrası ile süslediler.

Söylediler... Söylediler...

Zamanın şairi, *"Bir dokun bin ah dinle"* sözcükleriyle başlayan şiirini onlar için yazmıştı sanki...

Çay bahçesinde bir üretici... Tahsin Bıyıklı.

BİR DOKUN BİN AH DİNLE...

ARAYIŞ: Sayın Mustafa Ataselim, Türk çaycılığı hakkında genel bilgiler verir misiniz?

Mustafa ATASELİM: Çay bitkisi, çok nemli ve yağışlı yerlerde yetişen ve boyu 70 santimetreyi geçmeyen bir ağaççıktır. Sonbahar ve kış mevsimlerinde yaprakları dökülmez. Bu bitki, Mayıs başından Ekim sonuna kadar, yeni yaprak sürgünleri çıkarır. Bu taze sürgünler koparılıp, fabrikalarda, SOLDURMA, KIVIRMA, FERMANTASYON, KURUTMA, TASNİF ve AMBALAJLAMA işlemlerinden sonra, kuru çay olarak tüketiciye sunulur.

İmparatorluk yıllarında ülkemizde çay tarımı ve sanayii yoktu.

Türk çayı ve çaycılığı, Cumhuriyetin en büyük eserlerinden biridir.

Türk çaycılığının kuruluş ve gelişme evrelerinde, bu konuyu yaşamının tek amacı yaparak, bu tarım ve sanayii dalını ulusumuza kazandıran merhum Zihni Derin'dir. Sırası gelmişken, Türk çayının ve çaycılığının babası Zihni Derin'i minnet, şükran ve rahmetle anma görevimi yerine getireyim.

Ülkemizin birinci derecede çay ekimine elverişli bölgesi, Trabzon ilinin Araklı ilçesinden başlayıp tüm Rize ilini içine aldıktan sonra Artvin ilinin sarp ve Muratlı sınır köylerinde sona eren şeridin denize bakan yöreleridir. Bu bölge, yurdumuzun İstanbul'dan sonra en büyük nüfus yoğunluğuna sahip olan bölgesidir.

Toprağın dar ve verimsiz oluşu nedeniyle, bu bölge halkının çok büyük bölümü, çaycılığın ortaya çıkmasından önceki yıllarda, gurbet işçiliği yoluyla geçimini sağlardı.

RİZE'NİN NÜFUSU KAÇTIR

O yılların mevsimlik iç göçünü dile getiren bir karadeniz fıkrası anlatayım:

Yaşlı kaptana sormuşlar: "Rize ilinin nüfusu ne kadardır."

Arhavi'de kahvede üreticilerle söyleşi...

Kaptan bir süre düşünüp kafasında bazı hesaplar yaptıktan sonra, "Beşyüz milyon" yanıtını vermiş.

Soru sahibi, şaşkınlıkla, "Ne diyorsun kaptan, Türkiye'nin tüm nüfusu 24 milyondur ve Rize ili ülkenin yüzde biri bile değildir, bu nasıl olur?.." demiş.

Kaptan başını sallamış: "Ben Türkiye'nin tüm nüfusunu, Rize'nin tüm ülkeye oranını filan bilmem, benim bildiğim şudur: Kırk yıldan beri Karadenize sefer yapan gemilerde çalışıyorum, her seferinde Rize'den gemime 500 yolcu aldığım halde, taşıya taşıya bitiremedim şu Rizelileri. Bu hesaba göre Rize'nin nüfusu 500 milyonun altında olamaz..."

Çay ve çaycılık, bu fıkrada karikatürize edilen Doğu Karadeniz gurbetçiliğini en alt düzeye indirmiş, onları kendi toprağında geçinebilir duruma getirmiştir.

Çaycılığımızın bugün ulaştığı noktaları şöyle özetleyebilirim:

● Bugün, yukarıda belirlediğim çay ekim alanında yaşayan yaklaşık 600 bin yurttaş, çay tarımından geçimini sağlamaktadır. Bu sayıya, ikinci derece çay ekim alanı olan Giresun-Ordu yöresi dahil değildir.

● Resmi kayıtlarda çay ekim alanı 538 bin 113 dekar olarak görülmektedir. Ne varki, ölçümlerin sağlıksızlığı ya da izin alınmadan yapılmış ekim nedenleriyle gerçek çay ekim alanının bu miktardan fazla olduğu ve 700 bin dekara ulaştığı tahmin edilmektedir.

● Bu çay bahçelerinin sahibi olan üreticilerin toplam sayısı, Çay-Kur kayıtlarına göre 178 bin 805'tir.

● Bu bahçelerde üretilen çay yaprakları, halen çalışır durumda 39 çay fabrikasında işlenmektedir. Ayrıca, 12 yeni çay fabrikası 1979 da ihale edilmiş olup, bunların yapımı ağır bir tempoda sürdürülmektedir.

● 39 çay fabrikasının günlük yaprak çay işleme kapasitesi 3300 tondur.

● 39 çay fabrikası ile bunlara bağlı çay alım yerlerinde sekiz bin daimi, 36 bin geçici işçi kadrosu vardır. Ancak, çay işçiliği bunlardan ibaret değildir. Çünkü, çayda iki tür işçi çalışır: Sanayi işçileri, tarla işçileri. Sanayi işçileri, yukarıda belirttiğim sürekli ve geçici fabrika işçileridir. Tarla işçileri ise, çay bahçelerinin çapalama, budama, gübreleme, toplama ve taşıma hizmetlerinde çalışan tarım işçileridir.

Geçimini çay'a bağlamış aile sayısı, mevsimlik işçilerle birlikte, ülke genelinde 300 bin'e yaklaşmaktadır. Bu nedenle, "Çay" denilince, salt 180 bin üretici ailesi değil, buna yakın sayıdaki sürekli ve geçici çay işçisi ve bunların aile bireyleri de dikkate alınmalıdır...

ARAYIŞ: Sayın Mehmet Erkan, siz de, Türk çaycılığının içinde bulunduğu darboğazları açıklar mısınız?

Kooperatif Müdürü ERKAN: Türk çaycılığının içinde bulunduğu darboğazları şöyle özetleyebilirim:

● Kurulması zorunlu olan üç önemli denge, bugüne kadar gerçekleştirilememiştir. Bu dengeler şunlardır:

1. Yaprak çay üretimi ile fabrikaların işleme kapasiteleri arasındaki denge,

2. Kuru çayda üretim-tüketim dengesi,

3. Kuru çayın maliyeti ile satış fiyatı arasındaki denge.

Bu dengeler kurulamadığından, Çay-Kur sürekli zarar etmektedir.

● Kurumda, amaca uygun nitelikte ve yeter sayıda teknokrat kadro oluşturulamamıştır.

● Gerek üretici, gerekse kurumda çalışanlar, bilimsel ve teknik esaslara uygun biçimde eğitilememiştir.

● Üretici ile kurum yetkilileri arasında olumlu bir diyalog hiçbir zaman kurulamamıştır.

● Bunlar dışında da bazı darboğazlar vardır. Ancak, bunlar, salt Çay-Kur'a özgü değildir ve ülkemizin ekonomik sorunlarından kaynaklanmaktadır.

BİTMEYEN KAVGA

Bunların tümü hakkında açıklamalar yapmam fazla zamanınızı alabilir. Bu nedenle, önemli bulduğum birkaçı üzerinde duracağım.

İlk olarak, en önemli gördüğüm konu olan üretici ile Çay-Kur yetkilileri arasında olumlu bir diyalogun kurulamamış olması gerçeği üzerinde durmak istiyorum.

Yıllardan beri, üretici, kuruma, çay yaprağını satın alarak kendisine ödeme yapan bir para fabrikası gözü ile bakmıştır. Kurum ise, üreticiyi, bilimsel ve teknik verilere göre üretim yapmaya yöneltilecek, bilgi ve deneyim eksiklikleri eğitim ve ikna yoluyla giderilecek çağdaş bir tarımcı olarak görmemiş; kurum sırtından haksız kazanç sağlamaktan başka düşüncesi olmayan, amacına ulaşmak için siyasal baskıdan şiddet gösterilerine kadar her olumsuz yönteme başvuran bir hazine soyguncusu olarak görmüştür.

Bu çelişki, yıldan yıla derinleşerek, romanlara konu yapılabilecek "Bitmeyen Kavga"ya dönüşmüştür.

Yakın tarihe kadar, ben ve arkadaşlarım da, soruna, salt üretici gözü ile bakıyorduk. Çünkü, kolay çözüm yolunu ele geçirmiştik: Ürün fazlalığı ya da nitelik noksanlığı nedeniyle çayımız alınmadığında, konuyu derhal siyasal kalıplara dökerek o kanaldan çözümler arıyor ve bulabiliyorduk. 1981 kampanyası başlayıp, şoka uğrayınca, çok yönlü değerlendirmeler yapacak noktaya geldik. Çay-Kur cephesinde ise yeni bir anlayış yok... Aynı anlayışsızlık, aynı diyalog kopukluğu, aynı düşman gözü ile görme hastalığı olanca şiddetiyle sürüyor, sürdürülüyor. Değişen, yalnızca genel müdür. Yeni genel müdürümüzün iyi niyetinden ve samimiyetinden eminiz. Ama, bu yeterli değildir. Sorun, bir kadro ve zihniyet sorunudur. Eski uygulamaları düzenleyen ve gerçekleştiren kadro ve zihniyet değişmedikçe, değiştirilmedikçe, Bakan ya da genel müdür değişmiş, bundan ne çıkar?..

İkinci olarak, kuru çayda üretim-tüketim dengesinin önemini belirteyim: Çay, Hindistan, Çin, Seylan, Güney Afrika gibi dünyanın en geri kalmış, insan emeği en ucuz olan ülkelerinin ürünü olduğu için, çayın kalkınmış ülkelerdeki satış fiyatı çok düşüktür. Bu nedenle, ülkemizde çay dışsatımına yönelmek, kurum zararlarını korkunç boyutlara tırmandırmaktan başka sonuç veremez. Öyle olunca, çay politikamız, üretim-iç tüketim dengesi üzerine kurulmalıdır.

Bu denge, yıllardır, bir türlü kurulamamıştır.

Son olarak, yaprak çay üretimi ile fabrikaların işleme kapasiteleri arasında kurulması gereken denge konusunda, üretici kesimin görüş ve dileklerini açıklayayım:

ÇAYIN DRAMI

1. Çay ekimi Devlet izni (ruhsatı) ile yapılır. Üstelik, Devlet, geçmiş yıllarda, bu tarımı türlü yöntemlerle özendirmiştir.

2. Yaprak çay'ın tek alıcısı Devlettir. Hem Devlet izni ve özendirmesi ile üretilen, hem de tek alıcısı Devlet olan tek tarım ürünü Çay'dır. Örneğin, haşhaşın da tek alıcısı Devlettir. Ama, onu Devlet özendirmez, aksine sınırlandırır.

3. Çay, belli süreler içinde hem toplanması, hem de işlenmesi gereken tek tarım ürünüdür.

İşte, çayın dramı, bu üç gerçekten kaynaklanmaktadır.

Çay konusuna dıştan bakanlar, sorunun, ikibuçuk-üçbuçuk yaprak tartışmalarından doğduğunu sanırlar. Oysa, işin bu yönü kolaylıkla çözüme bağlanabilir. Zor olan, yap-

Kooperatif satış mağazası çalışanları...

rak çay üretimi ile fabrika kapasitesi arasındaki dengenin oluşturulmasıdır. Konuyu biraz açayım.

Soruna, önce, üretici açısından yaklaşmaya çalışalım:

Süresi içinde toplanmayan çay filizi odunlaşır...

Toplandığı gün üreticiden alınmayarak ertesi güne bırakılan yaprak çay büyük ölçüde fire verir...

Toplandıktan sonra, üretici elinde bir günden fazla bekletilen yaprak çay bozulur, işe yaramaz...

Bu durum, üreticinin az ya da çok zararına neden olacağından, üretici, olgunlaşan çayını gününde toplamak ister ve bu ürünün aynı gün teslim alınmasını bekler.

Kimden bekler?

Doğal olarak, Devletten —Yani Çay-Kur'dan— bekler...

Oysa, kurumun, bu konuda, alım yerinin hacmi, taşıma sorunu ve fabrika kapasitesi gibi sıkıntıları vardır. Ne var ki, üretici, kurumun bu darboğazlarına karşı anlayış göstermeye eğilimli değildir.

Üretici diyor ki: "Alım yerinin hacmi yeterli değilse, büyütelim. Alım yerinden fabrikaya taşıma sıkıntın mı var, daha çok kamyon sağla. Fabrikanın işleme kapasitesi yetersiz midir? Bu Devletin kusurudur. Yıllardır, uzmanlar 23 yeni fabrikanın kurulmasını öneriyor. Devlet, bunun 12'sini 1979'da ihale etti, yapımı ağıraksak sürdürülüyor, kalan onbirine el bile atılmadı. Elindeki 39 fabrikada kapasite artırımına ilişkin çalışmaları da Devlet tamamlamadı. Ben, sana güvenerek bağımı bahçemi çaylığa dönüştürdüm, geçimimi, geleceğimi buna bağladım. Benim kusurum varsa, emret, düzelteyim. Ama, Devlet, kusurlarının cezasını bana çektirmesin. Bu DEVLET BABA kavramı ile de, Adalet ilkeleriyle de bağdaşmaz."

Kurumun, bu konuya ilişkin sorunlarına gelince.

ÇAY İÇERKEN DÜŞÜNMEDİKLERİMİZ

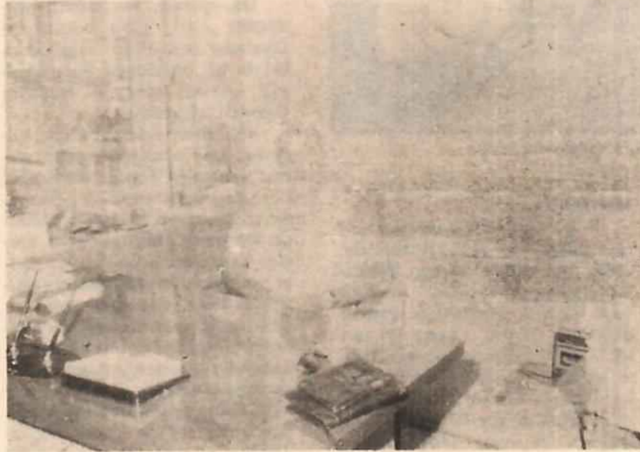
Alım yerlerinde üreticiden alınan yaprak çayın aynı gün fabrikaya taşınması ve soldurma traf'larına yerleştirilmesi —yani fabrikasyon işlemlerine başlanması— zorunludur. Bu yapılmadığı taktirde, yaprak çay kurumun elinde bozulup çürümeye başlar. Geçmiş yıllarda gözlemlenen çay imhası faciası bu yoldan oluşmaktaydı.

Bu nedenle, kurum, her alım yerinde, bu yere sığdırabileceği ve aynı gün taşıyabileceği miktarda çay teslim almak ister. Öte yandan, her fabrikaya bağlı alım yerlerinde o gün alınacak toplam çay miktarının, fabrikanın günlük işleme kapasitesini aşmamasına da özen gösterir.

Bunun dışında, kurum, bölge genelinde, o yıl için programlanan üretim hedefinin altına düşmemek kadar, üstüne de çıkmamak zorunluluğundadır.

Görülüyor ki, bu konuda üretici ile kurum arasında, giderilmesi hayli güç bir çelişki söz konusudur.

ARAYIŞ: Biraz da üreticiyi dinleyelim. Sayın Tahsin Bıyıklı, bu yılın çay kampanyasında neler oldu?

Kooperatif Müdürü Mehmet Erkan

Tahsin BIYIKLI: Biz çay yaprağı üretiriz. Bunu kiloya vurarak satarız. Nasıl ki, pamuk, fındık, buğday üreticisi, ürününün çok olmasını ister, biz de, yaprak çayımızın fazla kilo çekmesini isteriz. Bunu istiyoruz diye, kimsenin bizi kınamaya hakkı yoktur. Teslim etmek istediğimiz yaprak çayın tümü ya da bir bölümü yasaya uygun değilse, bunu almasınlar. Ama, "Yasaya uygun çay yaprağı" kavramına açıklık getirsinler. Bunun tartışması yıllardır sürüyor.

Mustafa ATASELİM: İzin verirseniz, bu konuda kısa bir açıklama yapayım. Üreticinin ya da kurum yetkililerinin ağzından, sık sık, "Yasada tanımlanan yaprak çay" sözlerini işitirsiniz. Bu deyim doğru değildir.

Yaprak çay'ın tanımı, yasaların hiçbirinde yoktur.

Uygun nitelikli yaprak çay'ın tanımına, 4223 sayılı Kahve ve Çay İnhisarı Kanununa dayanılarak çıkarılan bir genelgede rastlamaktayız. Bu genelgedeki tanım şöyledir: "Tomurcuk ve tomurcuğu takip eden yaprakçıkla, taze, körpe, lif vermeyen bir ve ikinci yapraklardan müteşekkil filiz."

İşte, üretici ile kurum arasındaki sürekli tartışmalar, bu tanımdan ve onun uygulanma biçiminden kaynaklanmaktadır.

Tahsin BIYIKLI: Bu yıl, kampanya başında, "Makasla çay toplamak yasak" dediler; "Çay ikibuçuk yaprak" dediler, alım yerlerinin içine, köy odalarının dış kapılarına, cami avlularına ikibuçuk yaprağı gösteren afişler astılar.

Bir de, "Dönüm başına, günde en çok on kilo çay verebilirsiniz" dediler. Üretici, başlangıçta, bu son emirden çok rahatsız olduysa da, kısa süre içinde çaresini buldu. Nasıl mı? Komşular arasında anlaşma-dayanışma yöntemleri uygulanarak. Bakın şöyle: Benim 9 dönüm çaylığım var, bugün topladım, tarttım, 120 kilo geldi. Komşum Hasan'ın 8 dönüm çaylığı var, o da bugün topladı, tarttı 50 kilo geldi. Daha alım yerine gelmeden, benim sepetimden, Hasan'ın sepetine 30 kilo çay aktardım. Benim ki de günlük kontenjanımı aşmadı, Hasan'ınki de... Böylece, çay üreticilerinin ellerinde resmi çay cüzdanlarından başka, bir de bu işlemlerin yazıldığı özel defterler oluştu. Bunu, ben yapmadıysam, komşum yaptı...

Evet, emirler verildi, afişler asıldı...

Bu arada çay sürgünleri de olgunlaştı. Biz de, çayımızı toplamaya başladık.

Makas kullanmadık, elle topladık; ikibuçuk topladık, komşularımızla günlük kontenjanlarımızı ayarladık, geldik alım yerine.

Geldik ki, bir de ne görelim...

Eksper, tepe tomurcuğunu saran yaprakçığı "buçuk" kavramı dışında tutuyor ve az önce kooperatif müdürünün yaptığı açıklamadaki gibi uygulama yapmaya çalışarak, "Çayınızı bu esaslara göre seçin, düzeltin, ondan sonra alırım, bu yıl emir böyle" diyor.

NEREDE BU AFİŞLER!

"Gel" dedik ekspere, "Kurumun astığı afişlere bakalım, orada gösterilenden farklı ise çayımızı alma" dedik... Eksper kıs kıs güldü.

Afişe bakmak için alım yerinin içine girdik, ne koyduk ki ne bulalım. Kampanyadan önce gözlerimizle gördüğümüz afişi yel almış, su götürmüş.

Köy odasına, camiye gittik. Oradaki afişleri de, görmeyen eller yok etmiş.

İşte, bu yıl, çaylarımızı bu kurallara göre aldılar. Sonucun sayılarla açıklanmasını az sonra yapacağım; "tek yaprak" meselesi var, önce onu anlatayım.

Çay filizini koparıp sepete koyduktan alım yerine getirip teslim edinceye kadar geçen süre içinde, bu filizlerden bazı yapraklar kopuyor. İşte, bu gibi durumlar için eskiden beri uygulanan bir kural vardı: Kartlaşmış olmamak ve teslim edilen çayın yüzde onunu geçmemek koşulu ile, tek yapraklar kabul edilirdi.

Bu yıl, bu kural da tümden kaldırıldı, tek yaprakların tümü geri çevrildi.

Doğal olarak buna da katlandık.

Şu anda ikinci sürgün dönemi bitti, son sürgün dönemine girdik. Mayıs başından Haziran ortasına kadar olan süre birinci sürgün dönemidir, bu dönemde tüm çayımızın en az yüzde kırkını veririz. Haziran ortasından Ağustos ortasına kadar olan süre ikinci sürgün dönemidir, bu dönemde de tüm çayımızın en az yüzde otuzunu veririz. Kalanı da, Ekim sonuna kadar olan üçüncü sürgün döneminde...

Kampanya başında Hükümetin onayladığı yıllık çay programı yayınlandı. Bu programda, 1981 kampanyasında 350 bin ton, yani geçen yıldakinden 125 bin ton eksik çay alınacağı belirtiliyordu.

Benim fazla tahsilim yoktur. Ama, bu sayıları o kadar çok tartıştık ki, tüm üreticiler gibi ben de ezberledim.

Bu açıklamalar, bizi pek üzmedi. Zira, bu yıl, geçen yıl verdiğimiz çayın dörtte üçü kadar çay verecektik. Fiyat, 25 liradan 41 liraya yükseltildiğine göre, zararımız olmayacaktı. Kaldı ki, geçen yıldan buyana ekili çay alanlarında artış olmadığına göre, uygun nitelikli çayımızın toplamı da ancak 350 bin ton olabilirdi.

Her üretici, geçen teslim ettiğinin dörtte üçü kadar çay verebileceği inancı ile işe başladı.

Birinci sürgün dönemi bitti. Çay cüzdanıma baktım, 9 dönüm çaylıktan, toplam 1200 kilo çay vermişim. Geçen yılın sayfalarına baktım, geçen yıl, aynı dönemde verdiğim çayın miktarı 4400 kilo... İşte cüzdan, sözlerime inanmıyorsanız, gözlerinizle görün...

Hani, geçen yılın dörtte üçü kadar çay verecektim?

Acaba, bu üzücü durum yalnız benim başıma mı geldi, bölgenin tümü ne durumdadır, diyerek, araştırdım, soruşturdum. Bölge genelinde durum

şöyledir:

Tüm çay bölgesinden, birinci sürgün dönemi sonunda 75 bin ton yaprak çay alınmış. İkinci sürgün dönemi sonunda bu sayı, 130 bin tona ulaşmış. Yani birinci ve ikinci dönemde alınan çayın toplamı 130 bin ton olmuş.

Bu hesaba göre, kampanya sonunda, kurumun alabileceği yaprak çayın toplamı, en iyimser tahminle, ancak 180 bin tona ulaşabilecektir.

Geçen yıl 475 bin ton yaprak çay alınmış, karşılık olarak 12 milyar lira ödenmiş.

Bu yıl, 350 bin ton yaprak çay alımı ve 14 milyar 500 milyon lira ödenmesi planlanmış. Buna karşılık, 180 bin ton alınabiliyor ve 7 milyar 400 milyon lira ödenecek...

İşte, budur ezikliğimizin, burukluğumuzun nedeni... Bu yıl, biz çay üreticileri, 7 milyar gelirden yoksun bırakıldık... Nasıl üzülmeyelim...

Derginiz aracılığı ile yetkililerden şunları diliyorum:

●Hükümetin onayladığı programı çiğneyerek, bizi 7 milyar gelirden, ülke ekonomisini 170 bin ton yaprak çay karşılığı 40 bin ton kuru çaydan yoksun bırakan ve 39 çay fabrikasının yüzde 50 randımanla çalıştırılmasına neden olanlardan mutlaka hesap sorulsun...

●Önümüzdeki yıl, bu hatalı ve haksız uygulama mutlaka normale dönüştürülsün. Yani, az önce Mehmet Erkan ın, yaprak çay tanımı ve uygulamaları ile ilgili olarak yaptığı öneriler dikkate alınsın. Bu yıl uygulanan yöntemler gelecek yıl değiştirilmediği taktirde, bir yandan, çay üreticisi ve işçisi tümden perişan olacak; öte yandan, bu yıl oluşan üretim-tüketim açığı mevcut stoklardan karşılanacağına göre, eldeki stokların çok büyük bölümü eriyecek ve 1982 yılında kuru çay sıkıntısı da başgösterebilecektir. Bunun sonucu, ya çay yokluğu ve karaborsası ortaya çıkacak, ya da çay dışalımı gerekecektir...

●Üçüncü ricam, kontenjan konusu ile ilgilidir.

Kooperatif müdürümüzün, yaprak çay üretimi ile fabrika kapasiteleri arasında kurulması gereken dengeyi anlatan açıklamalarını ben de dinledim. Benim inancıma göre de, bu konuda kurum hatalıdır ve yeterli kapasiteyi yaratması gerekir.

Ne var ki, Çay-Kur, düşman malı değildir; Devletin, Milletin, bizim malımızdır. Yeterli kapasite bir günde, bir yılda yaratılamaz.

Bu kapasiteyi yaratıncaya kadar, "Kurum, geçmiş yıllarda olduğu gibi, çaylarımızın tümünü bizden alsın, işleyebildiğini işlesin, kalanları imha etsin" demeye dilim varmıyor, gönlüm razı olmuyor.

Ama, kontenjan sistemi de, amacına uygun biçimde uygulansın.

Bu yıl, bölge genelinde, fabrikaların toplam kapasitesinin yüzde ellisi kullanıldı. Ne hikmetse bizim fabrikada —Arhavi çay fabrikasında— bu sayı yüzde ellinin de altına düştü, yüzde kırklara indi...

Sözü uzatmadan önerimi açıklayayım:

"Dönüm başına günde on kilo" kuralı, tüm kampanya boyunca değil, her fabrika alanında, o fabrikanın izdihama girdiği günlerde uygulansın.

Kural bu biçime dönüştürüldüğü taktirde, üreticinin bu konuya ilişkin yakınmaları büyük ölçüde dindirileceği gibi; fabrikaların kapasitelerini aşan miktarda çay alma zorunluluğu da, kapasite altında çalışma durumu da ortadan kaldırılmış olur.

●Son önerim şudur: Çayın, makas veya benzeri kesici aletlerle toplanmasına duyulan allerjiyi anlamakta güçlük çekiyoruz.

Yöneticilerimiz için önemli olan, teslim edeceğimiz çayın uygun nitelikte olması mıdır, yoksa bu çayı ne ile topladığımız mı?..

Çay, dünyanın her yerinde, makas gibi basit aletlerle de değil, mekanik aygıtlarla, makinalarla toplanmaktadır.

Bu kolaylık bizden niçin esirgeniyor?..

Bizden uygun nitelikte çay istensin, uygun bulunmayanlar geri çevrilsin; ama, onu ne ile topladığımıza lütfen karışılmasın...

ARAYIŞ: Sayın Ataselim, sayın Erkan, Tahsin Bıyıklı'nın dile getirdiği eleştirilere ve önerilere siz de katılıyor musunuz? Katılmadığınız ya da ekleyecek olduğunuz noktalar var mıdır?

Mustafa ATASELİM: Gördüğünüz gibi, bu eleştiri ve öneriler yalnızca Tahsin Bıyıklı'nın görüşleri olmayıp, söyleşimizi izleyen ve zaman zaman da tartışmalara katılan çok sayıda üreticinin ortak görüşüdür. Ben, gerek üretici olarak, gerek kendi adıma, gerekse temsilcisi bulunduğum 3000 kooperatif ortağı adına, bu görüşlerin tümüne katılıyorum.

Mehmet ERKAN: İzninizle, ben, üretici arkadaşlarımın dilek ve önerilerine birkaç öneri daha eklemek istiyorum.

Kanımca, çaycılığımızın ve çaycılarımızın içinde bulunduğu darboğazların aşılmasına yönelik önlemlerin bir bölümü kısa vadede, ötekiler uzun vadede gerçekleştirilebilir.

KISA SÜREDE YAPILABİLECEKLER

Önce, kısa vadeli önlemlere ilişkin önerilerimi sunayım:

●Az önce Tahsin Bıyıklı arkadaşımızın önerileri olarak not ettiklerinizin tümü kısa vadeli gerçekleştirilebilir ve gerçekleştirilmelidir. Çünkü, kuru çayda üretim-tüketim dengesi, ancak bu yoldan kurulabilir.

●Çay-Kur'un yeni genel müdürünün çevresinde, onun inanç ve anlayışına uygun bir yönetim kadrosu oluşturulmalı; işletmelerin yöneticileri de, bir yandan yeni anlayışın, öte yandan 1981 kampanyasındaki başarılarının ışığı altında yeniden gözden geçirilmelidir.

●Oluşturulacak yeni yönetim kadrosu, ilk iş olarak, üretici ile olumlu diyalog kurmanın yollarını araştırmalıdır.

●Kampanya bitiminden 1982 kampanyasının başlamasına kadar geçecek süre içinde, çaylıkların yüzde yirmisinin her yıl budanması konusunda üreticiler ikna edilmelidir. Bu amaçla, zorlayıcı yöntemler asla uygulanmamalı, bilimsel veriler ortaya konularak üreticinin mantığına ve anlayışına hitap edilmelidir. Üreticiye aşılanacak sürekli budama alışkanlığı, verimliliği azalan çay bahçelerini yenilemenin ve kapasite yetersizliğine ilişkin darboğazı kısa vadede aşmanın tek akılcı yoludur.

●Sürdürülmekte olan yeni fabrika yapımlarının ve mevcut fabrikalardaki kapasite artırımına yönelik yapımların hızlandırılmasını, bunlardan olabildiğinde çok sayıda tesisin 1982 kampanyasına yetiştirilmesini dilemekteyim.

●Kuru çay için bir başka darboğaz olan, paketleme ve ambalajlama sorununa akılcı ve ivedi çözümler getirilmelidir.

●Kuru çayın dağıtımını ve pazarlamasını üstlenmiş olan Tekel Genel Müdürlüğü, sigara yapımında gösterdiği enerjik atılımı, çay konusunda da göstermelidir.

UZUN VADELİ ÖNERİLER

Uzun vadede alınabilecek önlemlere gelince...

●1990'lı yıllarda yurtiçi kuru çay tüketiminin 100 bin tona doğru tırmanacağı kolaylıkla tahmin edilebilir. Bu olasılık dikkate alınarak, yaprak çay üretimini ve fabrikaların işleme kapasitelerini 10 yıl içinde bu boyutlara yükseltmenin önlemleri şimdiden alınmalıdır.

●Çay yan ürünleri sanayiinin kurulması konusuna ciddiyetle el atılmalıdır. Özellikle, niteliksiz çay yaprağından ilaç sanayii için çok önemli bir hammadde olan Kafein üretilmesi, çay tohumundan bitkisel yağ ve küspe üretilmesi üzerinde önemle durulmalıdır. Bu konulara ilişkin çalışmalar, araştırma aşamasından yapım aşamasına ulaştırılmalıdır.

●Son önerim, çaycılığımız için bir yenilik olarak kabul edilebilir.

Hangi önlem alınırsa alınsın, aralarındaki çıkar çelişkisi nedeniyle, üretici-yapımcı çekişmesini tümden ortadan kaldırmak olanaksızdır.

Bizden çok fazla çay üreten ülkelerde bu sorun, yaprak üretimi ile fabrikasyonu aynı elde toplama yolu ile çözülmüştür. Örneğin, Hindistan'da her büyük çay plantasyonu - içinde bir çay fabrikası vardır ve ikisi de aynı kişinin malıdır. Böyle olunca, üretici-yapımcı çelişkisi ortaya çıkmamaktadır.

Ülkemizde de, bu çelişkinin tümden giderilmesi için, aynı yöntem gündeme getirilmelidir.

Çay bahçelerinin tümden devletleştirilmesi, hem Cumhuriyet ilkeleriyle hem de benim inançlarımla bağdaşmaz.

O halde, geriye tek seçenek kalmaktadır: Çay fabrikalarını üreticilere devrederek, çay fabrikasyonunda HALK SEKTÖRÜ'ne yönelmek...

İlgilileri, yetkilileri, bu öneri üzerinde düşünmeye çağırıyorum...

ARAYIŞ: Hepinize teşekkür eder, çalışmalarınızda başarılar dileriz.

Kooperatif Başkanı Mustafa Ataselim

ULUSAL BAĞIMSIZLIK YOLUNDA

Prof. Dr. ŞERAFETTİN TURAN

- **Sivas Kongresinde görüşmelerin büyük bir kısmı Manda sorunu üzerinde geçmişti.**
- **Mustafa Kemal, parçalanmayı önlemek ve zaman kazanabilmek amacıyla, bir öneriyi oya sunarak, Amerikan Kongresinden bir heyetin incelemeler yapmak için Türkiye'ye çağrılması yolunda gitmek zorunda kalmıştı. Kongreden sonra, böyle bir mektup yazılmışsa da, olayların gelişmesi Manda sorununu Kurtuluş Savaşı sözlüğünden çıkarmıştı...**

TÜRK Kurtuluş Savaşı diye anılan Ulusal savaşımız, Mondros Mütarekesi'nin uygulanmasına karşı direnmek zorunluluğunu duyan Türk halkının, yer yer örgütlenmesi ve sonunda Mustafa Kemal'in liderliğinde dünyaya örnek bir savas vermesinin öyküsü olarak tanımlanabilir.

Bilindiği gibi, o dönemde birbirini izleyen yabancı işgallerine karşı konulması ya da Türkiye'den koparılarak üzerlerinde yeni devletciklerin kurulması girişimlerinin sürdürüldüğü yörelerimizin savunulması amacıyla birçok bölgesel Dernekler kurulmuş ve bunların öncülüğünde çeşitli Kongreler düzenlenmişti. Kurtuluş Savaşı tarihimizde önemli bir yer tutan bir Kongrelerin ilkini 5 Kasım 1918'de toplanan **Kars İslâm Şurası**, sonuncusunu da 9—14 Mayıs 1920 tarihlerinde düzenlenen **3'üncü Edirne Kongresi oluşturur.** Bu geniş çerçeve içerisinde Mütareke dönemi Kongrelerini yörelerine göre '5' gruba ayırmak gerekmektedir. Bunlar arasında da en önemli yeri kuşkusuz ki, Balıkesir, Alaşehir ve Nazilli'de düzenlenen **Batı Anadolu Kongreleri** ile Trabzon ve Erzurum Kongrelerinden sonra Sıvas Kongresi ile tüm memlekete maledilen **Doğu Anadolu Kongreleri** tutmaktadır.

ANADOLU'NUN EN GÜVENCELİ YERİ: SIVAS

Mustafa Kemal, Samsun'a çıktığında **Doğu Anadolu İlleri Ulusal Hukukunu Koruma Derneği'** nin Trabzon ve Erzurum İl Kongreleri yapılmış olup tüm Doğu illeri delegelerinin katılmasıyla 23 Temmuz 1919'da Erzurum'da daha geniş bir Kongrenin toplanması kararlaştırılmıştı. Bölgesel çalışmaların yararına inanmakla birlikte tüm vatanı ve ulusal bağımsızlığı korumada bunların yeterli olamıyacaklarını da çok iyi bilen Atatürk, yerel Derneklerin çabalarını birleştirmek amacıyla Ulusal bir Kongrenin toplanmasını zorunlu görmüş ve bunun için de Sıvas'ı seçmişti. Gerçekten de O'nun daha Erzurum'a gitmeden 22 Haziran 1919'da yayımladığı ve Kurtuluş Savaşımızın ilk bildirgesi niteliğini taşıyan **Amasya Genelgesi'** nde, **"Tüm Anadolu'nun en güvenilir yeri olan Sivas'ta ulusal bir Kongrenin ivedi olarak toplanması"** nın kararlaştırıldığı açıklanmış ve bunun için her liva'dan ulusun güvenini kazanmış '3' delegenin seçilmesini istemişti.

KARARLARIN ÜLKEYE VE ULUSA MALEDİLMESİ

4—11 Eylül 1919 tarihlerinde görüşmelerin yeraldığı ve 12 Eylül'de halka açık bir oturumla sona eren Sivas Kongresi'nin en belirgin özelliği Erzurum Kongresinde alınmış olan kararların genişletilerek ülke düzeyinde birliğin sağlanmasına girişilmesidir. Aslında '6' Doğu İli ile Trabzon ve Canik (Samsun) delegelerinin katıldığı bölgesel bir Kongre olan Erzurum Kongresi'nde Mustafa Kemal' in başkanlığında, mütareke sınırları içerisinde kalan bütün vatanın bölünmez bir bütün olduğu ilân edilmiş ve kurtarılması gerektiği belirtilmişti. Ancak bunu gerçekleştirecek örgüt ve ona dayanak olan tüzük yöresel kaldığı, Anadolu ve Trakya'da kurulmuş olan diğer örgütlerle işbirliği şöyle dursun, yakın bir ilişki bile kurulmadığı için Sivas'ta Tüzük'te değişiklik yapılarak **Anadolu ve Rumeli Müdafaa—i Hukuk Cemiyeti** adının alınması ve Temsilciler Kurulu'nun **"vatanın bütününü"** temsil ettiğinin vurgulanması **birliğin** ve ulusal devletin kurulması yolunda çok büyük bir aşama demekti. Nitekim, Sivas'a özel bir temsilci göndermiş olan Batı Anadolu'daki örgütler 19—21 Kasım 1919'da düzenledikleri **Üçüncü Balıkesir Kongresi'** nden sonra Müdafaa—i Hukuk'a katılmışlardı. Bunu bir süre duraksamalar geçiren **Trakya—Paşaeli Müdafaa—i Heyet—i Osmaniyesi'** nin 1920 Mayısında Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti emrine girmesi izlemişti.

MANDA YÖNETİMİ Mİ, TAM BAĞIMSIZLIK MI ?

Sonuçta alınan kararların olumluluğuna ve bütünleyici oluşuna karşın Sıvas Kongresinde görüşmelerin büyük bir kısmı Manda sorunu üzerinde geçmişti. Birinci Dünya Savaşının galipleri dünya üzerindeki egemenliklerini yeni bir kavram ve görünüm altında sürdürebilmek için Manda Yönetim diye yeni bir siyasal terim ortaya atmışlardı. Uygarlık ve güç yönlerinden farklı basamaktaki uluslar için de sözde '3' ayrı Manda yönetimi sözkonusu oluyordu: İlkel toplumlar ve Sömürgeler— Bağımsızlıklarına yeni kavuşan ya da kavuşacak olan uluslar— Eskidenberi bağımsız devletler. 1919 Türkiyesi kimi yazar ve aydınlara göre son üçüncü sırada yer alıyordu.

İstanbul'da kimi çevreler Türkiye için en iyi olabilecek bir Mandater devlet ararken Erzurum Kongresi, **"Manda ve himaye kabul edilmez"** kararını almıştı. Böyle olmasına karşın Sivas Kongresinde '25' imzalı bir önerge ile Manda konusu gündeme gelmiş ve 8 Eylül 1919 günkü tartışmaların esasını oluşturmuştu. İsmail Hâmi Danişmend'in kaleme aldığı önergede Manda'nın gereği üzerinde duruluyor ve Mandater devlet olarak Amerika Birleşik Devletlerinin seçildiği belirtiliyor ve Manda yönetimi için Türkiye'ce öne sürülecek koşullar '17' madde halinde sıralanıyordu! Kürsüden önergesini savunan İsmail Hâmi şöyle di-

yordu:

"Herhalde bir yardıma muhtacız Ve bunun en ilkel kanıtı da, devlet gelirlerinin ancak borcumuzun faizini karşılayabilmesidir."

İsmail Fazıl Paşa, Manda'nın siyasal sakıncası bulunmadığını, ülkenin ekonomik yönden imarı ve ilerlemesi için gerekli yardım demek olduğunu açıklamağa çalışıyor, Refet Bele' de niçin A.B.D. mandasını yeğlediklerini şöyle dile getiriyordu:

"**Bizim Amerika mandasını tercih etmekten maksadımız, bu cemiyetleri esir eden, kalbleri, vicdanları söndüren İngiliz mandasından kurtulmak ve sakin ve milletlerin vicdanlarına saygı gösteren Amerika'yı kabul etmektir... Şimdiye kadar ne çektiksek hep İngiltere'den çektik. Bu sebeple İngiltere'nin elinde oyuncak olmamak için herhalde onun rakibi olan Amerika'nın mandasına muhtacız!**"

Ertesi sabah oturumunda da süren bu tartışmalar sonucunda Mustafa Kemal, parçalanmayı önlemek ve zaman kazanabilmek için Refet Bele'nin yaptığı Rauf Orbay'ın da yinelediği bir öneriyi oya sunarak, Amerikan Kongresinden bir heyetin incelemeler yapmak için Türkiye'ye çağırılması yolunda karar alınması yoluna gitmek zorunda kalmıştı. Kongreden sonra böyle bir mektup yazılmışsa da olayların gelişmesi Manda sorununu Kurtuluş Savaşı sözlüğünden çıkarmıştı...

İRADE—İ MİLLİYE

Sivas Kongresi sırasında ulusal istekleri savunmak amacıyla bir gazete çıkartılmasına karar verilmiş ve adı İrade—i Milliye olarak saptanmıştı. Kongrenin son günü güzeteye yazı yazmak için de İsmail Hâmi, Kara Vasıf, Husrev Sami ve Mehmet Şükrü seçilmişlerdi. Bu nedenle ilk sayısı 14 Eylül 1919'da yayımlanan İrade—i Milliye' yi ulusal irade adına Sivas'ta toplanan Kongrenin olumlu kararlarından biri olarak nitelemek gerekir.

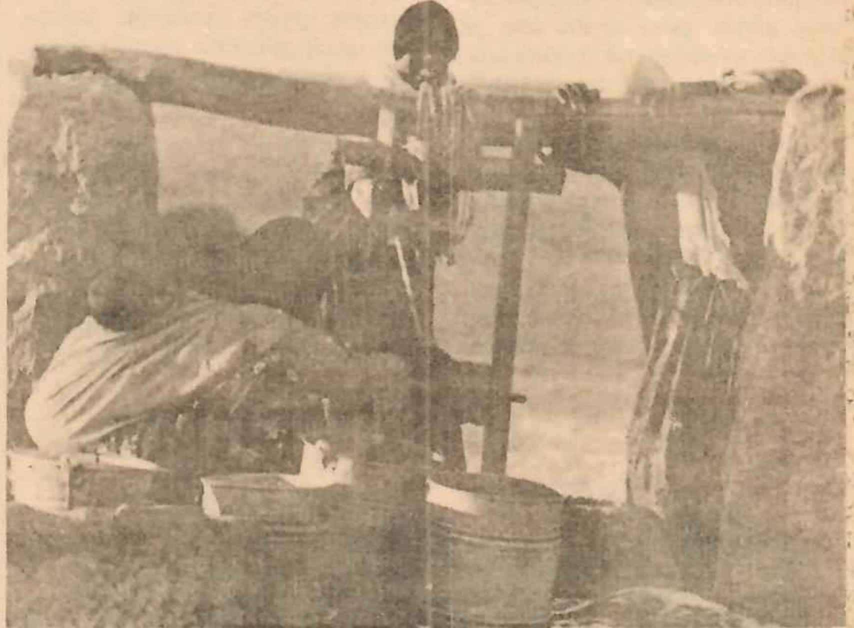
Kurtuluş Savaşı tarihimizde önemli bir dönemeç olan Sivas Kongresinin yıldönümünde olanları ibretle anımsarken o dönemeci gerçekleştirenleri saygı ile anıyoruz. •

GAZİPAŞA'DAN

DEMİREL'İN(N)'Sİ KIRILDI

FİKRET OTYAM

BUGÜN 3 Eylül 1981 Perşembe, sabah yine er kalktım. Sabah keyfiyle ki saat beş miydi yoksa altı mıydı, yeni gelen dergileri okur iken arka tarafta kümesten yana kıyametler koptu, birinci ve ikinci tertip tavuklar en yeni piliçleri —ki bir gece önce koymuştum kümese— gagalayıp dururlar, kan gövdeyi götürüyor kümeste! "Kimse kimseyi sevmiyor bu dünyada" der idi kadim ve rahmetli dostum ressam Orhan Peker, kimse kimseyi sevmiyor, peki kimi seviyorlar, salt kendilerini olsa gerek, başkalarını sevemedikleri için de dünya tıpkı bizim kümes gibi.

Çabaları bir bakraç su için

En yeni gelen dergileri evirip çevirip tam yeri ve sırası "hatmetikten" sonra sıra, yazılması gereken yazılara geldi. Bugünü yazı ve mektuplara ayırdım, kendiliğinden oldu bu iş, zira aklımda ne bahçe ne tavuklar! Aklımda, bugün yazmak, yazabilmek.

Dört beş gündür Samsun sigarası gelmez oldu, tiryakilik başa belâ, belâ ki belâ! Çok şükür dün vermişler üç dört paket alıp attım masaya, yani ikiyüz papel, bizim gibi emekliler için az para değil, çeken bilir! Çıkınca atölyeye ki bir gün önce pırıl pırıl temizlemiştim, keyifle oturdum masama, attım bir paket Sam yanıcağzıma, toprağı bol olsun . yan'ın dediği gibi ben cigara içmem, yerim sanki hele yazarken!.. Resim yaparken de içerim ama ellerim daha çok gazlandığı, boyalandığı için pek keyifli olmaz, şöyle dinlenip yaptığımı alıcı gözle seyrederken başlar duman faslı.

Yazko Edebiyat dergisinin yazısının sonuna gelmişken çat diye de bir ses geldi, baktım N harfi tuşların dibinde yatar, içim cız etti, dedim ya burası Akdeniz'in Şemdinli'si kime tamir ettirirsin, oysa makina onbeşinci parmağım, üçüncü elim!

Ayıptır yazması açıklaması, zamanın behrinde gazetede çalışır iken yılın gazetecilerini seçer idi kuruluşlarımız, sayısını artık iyice unuttuğum yılın gazetecisi seçilmelerimden birisinde zamanın Başbakanı Süleyman Demirel'in bir büyücek paketini bulmuş idim masamda, içinde bir kutlama mektubu da olan bir daktilo makinasıydı bu Olympia Travellee de Luxe!. İlk yazıyı da Demirel için yazmıştım, sanırım bir ağır eleştiriydi her zamanki gibi. Böylelikle o daktilonun adı "Demirel" olarak konulmuştu gazete bürosunda. Odacıya

seslenirdim kimi kez, "Ay **Mustafa,** Demirel'i getir" Mustafa o turuncu renkteki makinayı kapıp getirirdi raftan. Armağan makinanın bir eşi de zaten bende vardı ikisinden birisini en parasız halimde satmayı düşünmedim, hele iki portatif makinam var diye benim artık her yeri dökülen çilekeş koca Groma'yı. Bu koca Groma'yı Gazipaşa'ya göçende kendim gibi emekli ettim üç yıl önce, sarıp sarmaladım, hatta öptüm de ayrılıyorduk çünkü, koydum masanın altına güzelce. Bu sabah Demirel'in N'si kırılınca eşini çıkardım kutusundan onun da a harfi vurmaz, deli olmak işte değil ve sonunda çıkardım kocaoğlanı, bu yazıyı onunla yazıyorum sanki ikimiz de emekli olmamışız eski günlerdeki gibi çıtır da çıtır. Çünkü daha önce Yazko Edebiyat'ın yöneticisi Memet Fuat'a gerekli mektubu bizim çilekeşle yazmıştım, duygulandım, bunu belirttim mektubunda, et tırnaktan ayrılmaz derler, gerçi ayrılır ama ya hastanede ya poliste eski poliste tabii eski zamanlarda yani demek istiyorum...

Şimdi ne yapmalı? Bu da hakkıdır artık, bir yerini kırarsa kocaoğlan neylerim? Şimdi Olımpıa'yı Süleyman beye salsam, "**al arkadaş şunu onart gönder desem**" olur mu? Üstelik sağ mı, Ankara'da mı nerede, yoksa İsparta da mı? Hiç bi-şeyden haberim yok bu dağ eteğinde, evet böyle bir davranışta bulunmamak gerek. Bakarsınız "**kırılmışsa kırılmış olur gözlerinden öperim**" diye bir mektup salar, iyisi mi "**Düşünün Antalya'da eyi bir daktilo tamircisi**" türküsünü çağırıp başımın çaresine bakmak.

DAKTİLO DEYİP GEÇMEYİN

En güzel yazılarımı, en acı, en gülünçlü yazılarımı, mektuplarımı taa 1953 yılından 1979 yılına kadar bu daktiloyla yazdım. Doktorsuzluktan ölen bebecikleri, karnı yüklü gelinleri kandan boğulup ölen körpe gelinleri, düşükten ölen gelinleri, otsuzluktan yıkılı yıkılı veren hayvanları, ardı sonu gelmez kan davalarını, aşiretlerin çilesini hele hele bir karış toprak için birbirlerini boğazlayan halkımı, toprak ağalarının parayı koyacakları yeri bulamadıklarını, hırsızlıkları, uğursuzlukları, bir yudum su için saatlerce öteden tulumları yüklenip gelen kadınları bizim kadınlarımızı; yazılarıma gerçek yazılarıma utanmadan tekzip gönderen zamanın büyüklerine cevapları da bu daktiloyla yazdım.

Üç günlük damat iken 1953 yılında gazeteden haber gelmiş, "**Gelibolu muhbiriyle İskenderun'a gideceksin, orada deniz tesislerini Amerika bize devrediyor, üç dört röportaj yolla**" demişlerdi, yanımdaydı makinam. Bu, neden sonra kavuştuğum cici oyuncağım. Bizden eski kuşak gazeteci ağabeyler çoğu toprak oldu, ama Sadun Tanju iyi anımsar, dalga geçiyorlardı halimle o daracık gemi yatağında yanıbaşımdaydı bu Groma, bu kocaoğlan, evet dili olmalı da anlatmalı neler neler yazdığını? Kimbilir günü gelecek sanırım yine Japonlar yapar, daktilo ile yazı yazarken bunlar ses halinde ayrı bir şeride geçecek yazının yanı sıra, evet böyle ali cengiz alet yapılacak ne ki ben kullanamayacağım, diyorum ki o aleti kullanacaklara sizler çok mutlu kişilersiniz, bandları iyi saklayın, iyi istif edin ha deyince bulun yazdıklarınızı, seslerini, arşivinizi iyi yapın, yoksa bizler gibi belleğinizin kulu kölesi olursunuz.

İNÖNÜ İSMET

"**Bülent Beyin**" çağrılısı olarak 1956 yılında Ulus gazetesine de bu daktilo makinası ile girdim, taaa 1961 yılına dek bu daktilo tıkırdadı o cehennem günlerinde Ulus çatısı altında.

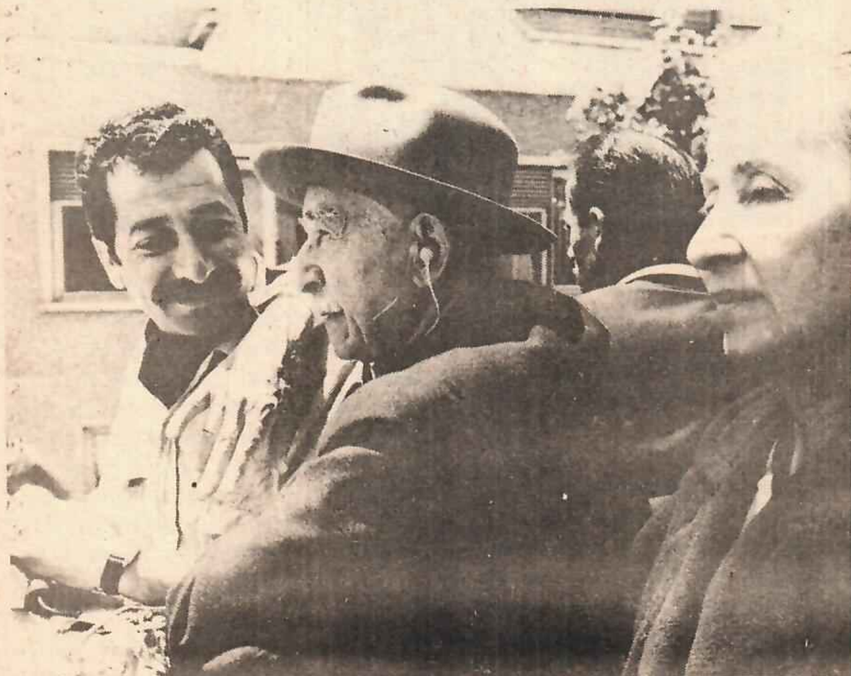
Ben köylüden, onların sorunlarından yana bir yazarım, sanatçıyım, eşref saatini bulup en sevdiğim şey de o zamanlar ve daha sonraları köylülerin çağırdığı gibi "**İnönü İsmet**" ile söyleşmek idi. Paşanın kızacağını bile bile varırdım üstüne üstüne, eğer kapattırmazsa, ses alma aracını da açardım, çoğu tüm yazılmamış bandlar var elimde, sırası gelende bunları aynen yazmak isterim, birer belgedir selam olsun ilerde okuyacaklara.

"**Şey paşam, öyle derler ben de diyeceğim, Atatürk'ten sonra Cumhurbaşkanı oldunuz, yani şunu demek istiyorum tek parti tek şef sistemi öyle diyorlar ben de öyle diyorum, kudretlisiniz, her şey iki dudağınızın arasında şu toprak reformunu neden o kudretli çağınızda yaptırmadınız, yapmadınız çok merak ederim**"

Paşadır, anlatır gülerek; zaman zaman kulak mememi kuru parmakları arasında üstelik canımın yandığını bile bile sıkarak, "**Herşey bilindiği sanıldığı gibi iki dudağımın arasında değildi, öyle bilirler öyle yakıştırırlar. Çeşitli nedenleri vardır, meclisle idare edilen bir ülkede şu kanunu bu kanunu çıkarın demek olmaz, bu neden yetmez mi sana?**"

İhtiyar, beni yine uyutuyor derdim içimden. İsteseydi bal gibi yapardı, işine gelmedi kendisinin ve yanındaki toprak ağası mebusların..

Deşelerdim, anlatırdı, geniş bir

Otyam usta "İnönü İsmet" Paşa ile... *(Foto: HÜSEYİN EZER)*

açıdan neden olmadığını ama ergeç olacağını.

CHP Genel Başkanı iken, özel kalem müdürlüğü yapan Selamı arkadaş, Paşa ile nedenli seviştiğimizi bilir, kimseye anlatmaman kaydıyle bazı şeyleri anlatırdı Paşa'nın özelliklerini, bazı olayları ve sözlerini. Bir sırası gelende, ki toprak reformunu neden yapmadınız, tüm kudret elinizdeyken diyen ısrarlı sorumdan utanmıştım. O da söylendiği gibi kudretli olmadığını lisanı münasiple vurgulamıştı bir gün bunu destekleyen bir olayı naklettim kendisine, hatırlatmaya çalıştım. Paşadır, İstanbul'a gider CHP Genel Başkanıdır. Bir eski asker komutan arkadaşını ziyaret eder, sofrada güzel yemekler vardır. Mevhibe hanımın da olmamasından yararlanan Paşa biraz kaçamak yapar, yemekte konuşurlar, eski arkadaşlarını anarlar, paşa dert yanar bir albayın adı geçince, "O kadar istemiştim onu general yapın diye, yapmadınız" diyerek hayıflanır yıllar sonra, Paşayı konuk eden Genelkurmay Başkanlığından emekli arkadaşı yanıt verir "Olamazdı paşam, yapamazdık o zaman da izah buyurmuştum size!"

Pembe Köşke bir konuşmaya gittiğimde "Haklıymışsınız paşam, sanıldığı, söylendiği gibi o tek parti düzeninde kudretli değilmişiniz, bir otuz ağustos öncesi çok sevdiğiniz bir albayı general yaptıramamışınız, en yeni olarak bunu duydum hakkınızda." Sonra anlattım olayı, hatırlatmaya çalıştım, dinledi gülümsedi ve söylediklerimden intikam almak için bir fincan çok şekerli sıcak süt getirmelerini buyurdu evdekilere. Üstüne de iki lokum, üç dört çikolata yedirdi!

Sanırım bu iş, içinde bir dertti, kurtulmak istediği bir dert, kudretli olduğu, kudretli olmadığı, parti içinde herşeyin, her istediğinin iki dudağı arasında olduğunun sanıldığı zamanlarda Paşa, Toprak Reformu Yasası için uğraş vermiştir, gösteriş demeye dilim de elim de varmaz, gerçek bir düzenlemeden yanaydı. Günü geldi, topraksız köylüler CHP'nin er geç kendilerinden yana bir toprak yasasının çıkarılacağından emindiler, nitekim CHP'nin aleyhte oy kullandığı Toprak Reformu Yasasını kimin çıkardığını sordum Urfa köylüleri "Acavit çıkarmıştır" yanıtını vermişlerdir, yemini billah etmişimdir, "yahu CHP buna oy vermedi, böyle bir yasanın çıkmasını istemediler" dememem de yetmemişti ve aynı yanıt koro halinde idi "Acavit çıkarmiştir CHP oy vermiştir". Gide gide ana başlıklı röportaj kitaplarımda bu söyleşilerin ses alma bandından tam çözümleri bol bol vardır.

İnsan ve doğa sevgisi...

Yıllarca uğraş vermişizdir, sanmışızdır ki köylüye yeterince toprak verince üretim şıpınadak artacak, köylü yoksulluktan sefaletten kurtulacak amma geçen zaman içinde salt toprak dağıtımıyla ne üretimin artacağını ne de köylünün yoksulluktan kurtulacağının yanlışlığına da tanık olmuşuzdur ne ki yanlış doğru bu uğraşlar konuyu genelleştirmiş, sevilen bir halk türküsü gibi yedi iklim dört köşeyi sarmıştır, dillerden dudaklardan, gönüllerden düşmemiştir. İşte yine bu hava yine dillerde ve gündemdedir.

Şimdi yaman meraklanıyorum, bu onurlu iş, bu onurlu ve artık topraksız köylümüzün ana sütü kadar hak kazanan iş şu anda iktidarda bulunan Hükümete ve Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren ve öteki Konsey Üyesi arkadaşlarına nasip olacak mıdır? Olmasını dileyen bir kişi olarak, aracıyla gereciyle kooperatifleriyle, kredisiyle, ağaların sırasını düşürüp fukara köylüden toprağını alabilecek koşulların tümden yokedilerek gerçekleşecek bir yasa inanıyorum ki en büyük yarayı saran gerçek bir olay olarak tarihe geçecektir. Arşivlerde, dosyalarda hakdan yanası çağdaşlıktan yanası ağır basan nice tasarı ve teklifler vardır, akıldan yanası, olması gerekenden yanası ağır basan taslaklar, tasarılar, öneriler dosyalar dolusu, evet yaman meraklanıyorum ol devran ne gösterecek?

Hekimlerle ilgili yasanın da kavgası sürüp geliyor. Artık hekimsizlikten canından olan milyonlarca bebemizin, kadınımızın, kızımızın, erkeğimizin yürek dayanmaz öykülerini yinelemeye gerek kalmış mıdır? Biz bunlara ait yazıları çoğu kez yürek dayanmaz belgeleri fotograflarla ortaya serdiğimiz zaman ilgi yerine "komünist" damgasını bulmuşuzdur alnımızın ortasında! Şimdi kimse kimseye komünist işidir demiyor, hukuka aykırıdır, eşitliğe aykırıdır diyor çok şeylerin rahatça söylenemediği bir zamanda bunlar rahatlıkla söylenebiliyor çok şükür.

Gazipaşa 9 bin nüfuslu bir kent, halkı omuz omuza verip yıllar önce bir hastane yaptırmış, içinde yok yok, şu anda yedi sekiz hemşire bir o kadar diğer personel o kocaman çatı altındadır, ama hastaneye doktor bulana aşkolsun, Ecevit'in başbakanlığı sırasında Sağlık Bakanlığı Personel İşlerinin başına getirilen iyi hekim, iyi insan, uygar insan, cesur insan Turhan Temuçin acaba açıklayabilir mi Gazipaşa hastanesine iki doktoru en kudretli zamanında atayamadığını, atayamadıklarını? Şimdi bir diş

hekimi var, hünerli elleri olan bir operatör var ulu yaratık Prof. Hüsnü Göksel'in deneyli öğrencisi, ameliyat masası da var, hasta mı tonla, ama o bir sevgi sonucu buraya gelen genç operatör eline bistirüyü alamaz zira mevzuat zebanisi ve bürokrasi ezraili hastaneye daha önce bağdaş kurmuştur, bunlar icra-i sanat eylemektedir! Evet, buna karşın nerede bu koca hastanenin lojmanları da olan koca hastanenin ebesi, nerede bir kadın doktoru, nerede bir çocuk doktoru, halk mahkumdur Gazipaşa-Alanya arasında ölmeye, kan yitirip ölmeye, Gazipaşa'ya gelmeyeni başka nasıl gönderebilirsiniz doğuya, güneydoğuya doktorsuzluktan ölmeye durmuş, alışmış cilekeş halkımıza?

Tüm insanlara zuluma hayır elbette hekimler için de hayır, ama sanırım duruyordur şark hizmeti, peki bu pek mi eşitçe bir hizmettir, pek mi yasaldır?

Bu yasa işlemelidir, sakıncaları en kısa zamanda en adil bir çözüme de kavuşturulmalıdır, ama muhakkak işlemelidir, halkımız gereğinde doktorlu da ölmenin mutluluğunu duymalıdır! Rakamların icad edildiği, acındırma edebiyatının bozulduğu çağımızda giderim gitmem, parayı fazla isterim tartışmaları artık neden bitmesin?

İlgililerin de söylenenleri yabana atmamaları, elden geleni yapmaları elbette yasayı işletecek en önemli unsurdur.

Son çıkarılan yasalardan birisinde bir noktanın eksikliği yüzünden bir yazar şu anda Kızılcahamam cezaevinde birbuçuk yıl çile çekmeye yatırılmıştır, inanıyorum ki yasa yapıcılar bu haksızlığı, o kişinin daha fazla haksızlığa uğramaması için bir toplantıda eski deyimle "izale" edeceklerdir ki hekimlerle ilgili yasa da sevgili hekimlerimizi zaten Kızılcahamam cezaevine tıkmıyor, onlara ait büyük hatalar düzeltilirken damda da olmayacaklar!

Şimdi şunu bekliyoruz, işte, Alanya'ya 45 kilometre uzaklıkta Gazipaşa ve Gazipaşa'da kocaman, kurulu mevzuat ezrailinin saltanatına bir iki emirle son verilecek Devlet hastanesi, lojmanları da var, acaba kaç "talip" çıkar dersiniz? Gelenle ilk röportajı sizlere sunmayı Tanrı nasip eyleye... •

İKİNCİ BOĞAZ GEÇİŞİ

ŞERAFETTİN UZUNER — Karayolları eski Genel Müdürü

- **İkinci boğaz geçişine ilişkin yatırım kararı verilirken, bunun ülkenin ulaşım politikasına yapacağı etki ile, İstanbul kent-içi trafiğine katkısının bilinmesi zorunluluktur.**
- **İkinci boğaz geçişinin tüp veya tünel olması halinde de sorunlar getireceği unutulmamalıdır... Bu sorunların giderilebilmesi için, İstanbul metrosunu boğaz sualtı geçişinden soyutlamamak gerekir.**

UZUN politik tartışmalara neden olan Birinci Boğaz geçişi, köprü inşa edildikten sonra durulur gibi olmasına karşın, ikinci bir geçişin tartışmaları kamuoyunda sürmektedir. Bayındırlık Bakanının değişik tarihlerdeki çelişkili beyanları ile konu tekrar gündeme gelmiş bulunmaktadır. Gerçekte Bayındırlık Bakanlığı Karayolları Genel Müdürlüğüne ikinci köprü için, Demiryolları İnşaat Genel Müdürlüğüne de sualtı geçişi için çalışma yapılmasını buyurmuştur.

Tartışma bu kez ikinci geçişin içeriği ile ilgilidir. Geçiş sualtı mı, su üstü mü olsun?.. Gözlenen odur ki, ikinci boğaz geçişi kamuoyunca canlı bir biçimde izlenmektedir. Kamuoyunca konunun izlenmesi, birinci boğaz geçişinin vatandaşı rahatlatacak bir düzeye varamamış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle vatandaş ikinci boğaz geçişinin ekonomikliği yakında, kent-içi insan ve taşıt trafiğine yanıt verecek boyutta olmasını istemektedir. Uygulanan ekonomik model nedeniyle kamu yatırımlarının kısıtlandığı bir dönemde konunun tartışma düzlemine sunulması anlamlıdır. 40 kilometrelik çevre yoluyla birlikte ikinci geçişin köprü olması halinde yatırım tutarının yüz milyar lirayı bulacağı, sualtı geçişinin ise bu miktarın yarısına ulaşacağı sanılmaktadır.

ÖNCEKİ ÇALIŞMA

1977 yılının sonunda tüm çalışmaları tamamlanan ikinci boğaz köprüsünün ihalesi, CHP ağırlıklı Hükümetin işbaşına gelmesiyle durdurulmuştur. O dönemde ihalenin durdurulmasının amacı, yeni seçenekler arayışı içindi. CHP ağırlıklı Hükümet döneminde, ikinci boğaz geçişinin nasıl olması gerektiği konusu kamuoyunun ve bilim adamlarının açık tartışılmasına sunulmuştu. Nitekim Nisan 1978 tarihinde Karayolları Genel Müdürlüğünde düzenlenen bilimsel tartışmalı toplantılar sonunda, ikinci boğaz geçişinin sualtı olması çoğunlukla önerilmiştir. Öyle görünüyor ki, o günlerde saptanan ikinci boğaz geçişiyle ilgili kararın üzerinden üç yıl geçmesine karşın bugün de geçerliğini koruduğu. Bayındırlık Bakanının açıklamalarıyla kanıtlanmıştır.

İkinci boğaz geçişine ilişkin yatırım kararı verilirken, bunun ülkenin ulaşım politikasına yapacağı etki ile, İstanbul kent-içi trafiğine katkısının kesinlikle bilinmesi zorunluluktur. Örneğin ikinci boğaz geçişinin ikinci bir köprü olarak yapılması halinde, İstanbul kent-içi trafiğine yararı yerine zararı dokunabilir. İkinci bir köprünün yepyeni bir trafiğin doğmasına neden olacağı, kent-içi insan ve taşıt trafiğini daha da sıklaştıracağı apaçık ortadadır. Bu bakımdan ikinci boğaz geçişinin yapısı seçilirken taşıt trafiği doğurganlığı olmayan bir sistemin benimsenmesi gerekir. Aksi halde boğazın üstü köprü ile dolar, kent-içi ise giderek daha da geçilmez hale gelir.

Birinci köprü, boğazın iki yakası arasındaki geçişi konforlu bir şekilde karşılamış olmakla birlikte, kent-içi trafiğini eskisinden de sıkışık hale sokmuştur. Doğaldır ki, bunda artan taşıt sayısının da etkisi olmuştur. Genel ortalamada birinci köprüden geçen taşıtların yüzde 90'ı İstanbul plakalıdır. Demek oluyor ki, boğaz köprüsünden geçen transit ve şehirlerarası taşıtların payı yüzde 10 dolaylarındadır. Bu yüzdeler iki özelliği vurgulamaktadır. Birincisi, transit ve şehir-

lerarası taşıtların geçişi için ikinci bir geçişe gerek bulunmamaktadır. İkincisi, ikinci boğaz geçişi İstanbul kent-içi insan ve taşıt trafiğine yanıt verecek özelliği olan bir yapıda olmalıdır. İnsan ve taşıt trafiği bakımından soruna bakıldığında, ikinci boğaz geçişinin taşıt trafiğinden çok insan trafiğine elverişli yapılmasını gerektirmektedir.

SORUNLAR

Gerçekte, hertürlü üretim artışının dış paraya bağlı olduğu bir dönemde, ham petrol istemini artıracak girişimler ekonominin düzlüğe çıkmasını engelleyecektir. İkinci boğaz geçişine bu gözle bakıldığında, ikinci bir köprünün yapılmaması gerçeği ortaya çıkmaktadır. Transit ve şehirlerarası taşıt trafiğine çok az hizmet edeceğinden ikinci bir köprü, tümüyle İstanbul kent-içi trafiğine hizmet verecektir. İkinci köprü için seçilen yer kent merkezine oldukça uzaktır. İkinci boğaz köprüsüyle yakalar arasındaki gidiş gelişler en az 40 kilometrelik yol alındıktan sonra olasıdır. İkinci köprüden seyredecek taşıtların yüzde 95'nin otomobil olduğu kabul edilirse, sadece yakıt tüketimi bakımından ikinci köprü çok pahalı bir çözüm olarak gözükmektedir. Basit bir hesaplama ile ikinci köprüden geçecek kişinin yakıt tüketimi 3 kilogramı bulacak, bu taşıtların yıllık yakıt tüketiminin maliyeti 100 milyon doları aşacaktır.

Tüm bu ek yükleri ülke ekonomisine yüklemeden sorunun çözülmesi insan trafiğine yanıt veren sualtı geçişiyle olasıdır. Sualtı geçişi tüp veya tünel şeklinde düşünülebilir. Tüp veya tünel geçişinden hangisinin ülke koşullarına elverişli ve teknolojik bakımdan yeterli olduğunun saptanması bilimsel araştırma ve etüdlerden sonra ortaya çıkacaktır.

İkinci boğaz geçişinin tüp veya tünel olması halinde sorunlar getireceği unutulmamalıdır. Tüp veya tünel, iki yakayı insan trafiği bakımından birbirine bağlamakla birlikte, çıkış noktalarında çok büyük yığılmalara neden olacaktır. Bu nedenle ikinci boğaz geçişini sualtı geçişi olarak düşünürken, yığılmaları önleyecek yerüstü ve yeraltı raylı sistemin de birlikte ele alınması gerekmektedir. Bunun bir diğer anlamı, İstanbul metrosunu boğaz sualtı geçişinden soyutlamak olanaksızdır. Bu nedenle Bayındırlık Bakanlığının soruna ciddi bir şekilde eğilmesi zorunluluğu bulunmaktadır. ●

ANA—BABALAR KAYGILI

- **İlkokul birinci sınıfa bir öğrenci enaz 7 bin 500 lira masrafla başlıyor. Ankara'da ilkokulların ana sınıfına devam edecek öğrenciler için veliler her ay 500 lira kırtasiye gideri ödemek zorundalar...**

- **Okula gidemeyenlerin sayısı, nüfusa oranla artmasa bile, sayı olarak artar. Böyle giderse, onca insana okuma yazma öğretememiş olmanın ayıbını duyanlarca tekrar tekrar *"Okuma Yazma Seferberliği"* başlatılacaktır.**

OKULLARIN açılması demek çocuklar için ve gençler için eski arkadaşlara kavuşmak, yeni yeni arkadaşlarla tanışmak demek. Sevgileri, kavgaları ile doğal eğilimlerine uygun bir yaşama başlamak demek.

Ne var ki ana babalar bu ders yılı başında öteki yıllardan değişik kaygıların baskısı altındalar. Geçen ders yılı boyunca yavaş yavaş ortadan kalkan can güvenliği kaygısı, yerini başka yaşamsal kaygılara bıraktı. Şimdi analar, "**Çocuğum okuldan gelecek mi, gelmeyecek mi?**" diye değil, "**Çocuğum okuldan gelince ne yedireceğim?**" diye düşünüyor.

İlkokul birinci sınıfa bir öğrenci en az masrafla 7 bin 500 liraya başlıyor. Ankara'da ilkokulların ana sınıfına devam edecek öğrenciler için veliler her ay 500 lira kırtasiye gideri ödemek zorundalar.

Kitap ve kırtasiye fiyatları sık sık yapılan kâğıt zamlarıyla herkesi ürkütecek düzeye ulaşmış durumda.

PLANLARDA NE YAZILIRSA YAZILSIN...

Beş yıllık planlar ve yıllık programlar sürekli olarak eğitimde aynı çarpıklıkları düzeltmeyi, aynı hedeflere ulaşmayı amaçlıyor. Üçüncü Beş Yıllık Plan döneminin başı ile Dördüncü Beş Yıllık Plan döneminin bu son yarısı arasında eğitim amaçları açısından değişen pek bir şey yok.

Üçüncü Beş Yıllık Plan amaçlarına ulaşsaydı, ilkokul çağı nüfusunun tamamı 1977–1978 öğretim yılında okula kavuşacaktı. **Oysa aynı yılda çağ nüfusunun yüzde 12,5'i okul dışında kalmıştır. İlkokul çağında olup da okula gidemeyenler sayı olarak 764 bin çocuktur.**

Dördüncü plan dönemi başında ilkokula gidemeyen bu çocuklar salt okulsuz köylerimizdekiler değildir. Nüfusu 250'den yukarı ve okulsuz köy sayısı aynı dönemde 187'dir. Bu köylerin tüm halkının ilkokul çağında olduğunu düşünsek bile okula gidemeyenlerin dörtte biri kadar bile etmez.

Görüldüğü gibi ilkokul çağında olup da okula gidemeyen çocuklarımızın büyük çoğunluğu, ilkokul bulunan çevrelerde yaşamaktadır. Hiçbir ilkokul müdürü, kendi çevresinde oturup da okula gelmek isteyen çocuğu geri çevirmemektedir. Gerekirse çok kalabalık sınıflarda ya da ikili, üçlü öğretim biçiminde, her baş vuran çocuk öğretime alınmaktadır.

Okula devam edemeyen 764 bin çocuğu okuldan uzak tutan nedenlerin başında ekonomik ve kültürel etmenlerin geldiğini düşünmek gerekiyor. Çocuğunu okula göndermeyen çevrelerin o günden bugüne ekonomik ve kültürel durumlarında bir iyileşme olmadığına özellikle ekonomik durumlarında daha da gerileme olduğuna göre, bu yıl ilkokul çağı nüfusundan okula gidemeyenlerin sayısında bir artış olması beklenir.

OKUMA YAZMA SEFERBERLİĞİ SÜRER

Alt gelir gruplarının gelirlerinde bu büyük düşme, gelir dağılımı dengesizliği artarak sürecek olursa, iki çocuğun okul masrafları kira ile birlikte birinci derece devlet memurunun tüm aylığını alıp götürürse, okuma yazma seferberliği sürer. Yıldan yıla okula gidemeyenler artar. Nüfus içinde oran olarak artmasa da sayı olarak artar. Okuma yazma bilmeyenlerin sayısı bugün Cumhuriyetimizin onuncu yılındaki nüfusumuza denktir. Böyle giderse birkaç yıl sonra bu denklik okuma yazmasızlar lehine bozulacaktır. Onca insana okuma yazma öğretememiş olmanın ayıbını duyanlarca da tekrar tekrar "**Okuma Yazma Seferberliği**" başlatılacaktır.

Kültürel etmen de bir kenara atılıp gözardı edilmemeli. Lâik Cumhuriyetin okuma-yazma biçimine, abecesine duyulan düşmanlık kültürel önlemlerle giderilmedikçe –ekonomik olumsuzluklar bulunmasa da– çocuklarını cahil bırakma konusunda direnenler olacaktır. Bu direnci kırmak din derslerini zorunlu hale getirmekle gerçekleştirilemez. Bir yanda zorunlu din dersleri, bir yanda televizyon ve radyoda coşkulu kuran ve mevlit yayınları gerici eğilimleri güçlü, canlı ve etkili tutmaya yarayacaktır.

PLAN HEDEFLERİNİN AŞILDIĞI ALANLAR

Üçüncü Beş Yıllık Plan döneminde öğrenci sayısındaki artış bakımından plan hedeflerinin Mesleki ve Teknik Öğretim kesiminde aşıldığı görülüyor. Ancak bu artış, İmam-Hatip liselerindeki büyük öğrenci artışı ile sağlanmıştır. Bu dönemde, İmam-Hatip liselerinin birinci devrelerindeki öğrenci sayısı 10 bin 785'ten 108 bin 345'e yükselmiştir. Oysa bu dönemde Teknik Liselerdeki öğrenci sayısı ile ilgili olarak plan hedefi 110 bin öğrenciye ulaşmak iken dokuz bin 550'de kalınmıştır. Orta nitelikli teknik insangücü yetiştirmeye ağırlık verilmesi öngörülmüş, mühendis, teknisyen oranının yarıdan, sekizde bire düşürülmesi amaçlanmış olduğu halde, bu gerçekleştirilememiştir. Bu dönemin sonunda toplanan Milli Eğitim Şurasında konu yine görüşülmüş ve hedefler belirlenmişken elle tutulur bir sonuca ulaşılamamıştır. Orta öğretim düzeyinde, üretim dışı alanlarda öğretim yapan dallarda sürekli olarak plan hedeflerinin tersi bir fazlalık görülmektedir.

İmam-Hatip Liselerinde, genel liselerde, ticaret meslek liselerinde öğrenci sayıları kabarıktır. Üretmen meslek dallarında öğretim yapan okullar ve bu okullardaki öğrenci sayıları bir türlü artırılamamakta. Özellikle bir tarım ülkesi olan ülkemizde orta düzeyde bir tarım öğretimi hemen hemen hiç yapılmıyor denecek kadar yetersizdir.

Genel liselerin tüm liseler arasındaki oranı üçüncü plan dönemi başında yüzde 62'dir. Üçüncü plan bu oranı yüzde 45'e indirmeyi amaçlamıştır. Plan dönemi sonunda gene! liselerin tüm liselere oranı yüzde 60'tır. Acaba plan yapılmasaydı sonuç daha mı başarısız olurdu?

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM

Beş yıllık planları hazırlayan uzmanlar Promete'ye benzemektedirler. Her planda, bir önceki planı hazırlarken yaptıklarını yapmak, aynı güçlükleri aşarak, aynı şeyleri plana bağlamak. üstelik aynı biçimde bağlamak zorunda kalmaktalar.

Okul öncesi eğitim konusunda Dördüncü Planda saptanan hedefler şöyle açıklanıyor:

"En çok kentleşmiş yörelerden başlamak üzere özellikle gecekondular ve işçi çocukları hedef alınarak geliştirilecek olan okul öncesi eğitimi pilot uygulamaları ele alınacaktır. Okul öncesi eğitimi pilot uygulama sonuçlarına göre ve yapılacak yeni düzenlemelerle eğitim sisteminin rasyonel bir yapıya kavuşturulmasından sonra, sistemin bütünlüğü dikkate alınarak yaygınlaştırılacaktır. Sistemin geliştirilmesinde mevcut kapasitelerden yararlanılması esas olacaktır."

Okul öncesi eğitim konusunda öngörülen "**pilot uygulama**", "**eğitim sisteminin rasyonel bir yapıya kavuşturulmasından sonra, sistemin bütünlüğü dikkate alınarak yaygınlaştırma**" sözleri ipe un serme, işi sonraya bırakma eğilimlerinin açıklanmasıdır. Okul öncesi eğitimi için bir miktar yatırım göze alınmamakta, okul eğitimi için yeterli olmayan "**mevcut kapasite**"ye okul öncesi eğitim de sığdırılmaya çalışılmaktadır. Bir önceki Milli Eğitim Şurasında görüşülen konuların tekrar görüşüldüğü son Milli Eğitim Şurası da, okul öncesi eğitimi konusunda bir yenilik getirmemiştir. Oysa her ikisi de çalışmak zorunda olan ana babalar, yavrularını sabah akşam, kediler gibi bir oraya bir buraya

taşıyıp duruyorlar. Çalışan eşler için çocuk büyütmek o kadar zorlaştırılarak nüfus artış hızı düşürülmeye mi çalışılıyor acaba?

İLKOKUL EĞİTİMİ

Temel Eğitim Birinci Kademe (İlkokul) okulları konusunda plan hedefleri arasında şunlar var:

"Çağ nüfusunun tümünü kapsayacak olan Temel Eğitim I. Kademe, plan döneminde kır-kent, cinsiyet ve bölgelerarası dengesizliğin ortaya çıkardığı farklılıkları giderecek bir yapıya kavuşturulacaktır. Bu kademe derslik/öğrenci ve öğretmen/öğrenci oranlarında ve araç-gereç standartlarında nicel ve nitel gelişme sağlanacaktır. Üçlü eğitimin en azından ikili öğrenime dönüştürülmesi için gerekli önlemler alınacaktır."

"Bu kademede kitap giderleri devlet tarafından karşılanacaktır. Ayrıca, köylere ve gecekondulara hizmet götüren ilkokullardan başlanarak öğrencilerin eğitim, araç-gerek ve kırtasiye gereksinmesi devlet tarafından karşılanacaktır."

Kır-kent arasındaki dengesizliği giderici pek bir önlem alınamadı. Köy çocukları sınavlara, kent çocuklarıyla eşit koşullarda yetişmiş gibi girmekteler. Bölgelerarası dengesizliği, öğretmen/öğrenci oranı açısından giderici ve yer değiştirme düzeni yürürlüğe kondu. Tüm yurtta öğretmen/ öğrenci oranını değiştirme, sayısal açıdan iyileştirme işi kolay. Kısa bir eğitim devresinden sonra az çok yeterli duruma gelebilecek geniş bir eğitilmiş insan kitlesi var. Ancak, derslik/ öğrenci oranını iyileştirmek, üçlü öğretimi en azından ikiliye dönüştürmek zor. Bir ya da iki öğretmenin içinde ders yapacağı, kırk ya da seksen öğrencinin oturacağı derslik yapmak o öğretmenleri yetiştirmekten zor. Üçüncü Plan döneminde okul sayısında yüzde 7.2'lik bir artış sağlanırken öğretmen sayısında iki katı, yüzde 14.4'lük bir artış sağlanmıştır. Yine Dördüncü Plan dönemi başında 124 bin 715 derslikten altı bin 45'i okul olarak yapılmayan geçici yapılardaki dersliklerdir.

Dördüncü Plan döneminin son yarısına girdiğimiz bir sırada gecekondu bölgelerinde ilkokul öğrencilerinin ders aracı ve kırtasiye giderlerinin devletçe karşılanmaya başlanacağı çok şüphelidir.

TEMEL EĞİTİM DE II. KADEME

Ortaokullar konusunda özet olarak şu hedefler yer alıyor:

"Çağ nüfusunun yüzde 60'ının kapsanmasını sağlayacak fizik kapasite yaratılmasının sağlanması yanında, eğitimin işlerliğini artıracak içerik düzenlemelerinin yapılmasına ağırlık verilecektir."

"Bu kademeden sonra bir üst eğitime devam etmeyen öğrencilerin, istihdam sürecine daha etkin biçimde katılmalarını sağlamak üzere, yöresel özellikleri dikkate alan uygulamalı bilgilerin verilmesi sağlanacaktır. Üçüncü Plan döneminde yapımına başlanan Temel Eğitim 2. Kademe okullarına ve işliklerine bu çerçevede işlerlik kazandırılacak, özellikle kır kesimindeki okullarda tarım, hayvancılık, kooperatifçilik vb. konuların işlenmesi için gerekli düzenlemeler yapılacaktır."

Ortaokullar, genel lise öğrenimine hazırlayan ve meslek eğitimini başlatan kurumlar olarak düşünülüyor. Ancak salt işlik sınırı içinde beceri kazandırmanın, ötesine geçemiyecek bir iş eğitimini öngörmektedir. Çünkü Temel Eğitim İkinci Kademe okulları meslek liselerinden ayrı, 13-15 yaş grubunun okullarıdır. Yapılan iş çalışmaları bu nedenle yoğaltıcı, üretim katkısı büyük ve yeterli görünmeyen çalışmalar olarak kalacaktır. Özde başarılı oldukları halde, başarısız gibi görünebileceklerdir.

Okula başlamaları bile zor...

Üçüncü Planın son yılı için ortaokul çağı nüfusunun okullaşma hedefi yüzde 50.7 olarak saptanmış ancak yüzde 34.9 olarak gerçekleşmiştir. Aynı çağ nüfusunun Dördüncü Planın son yılı için okullaşma oranı yüzde 60 olarak hedef alınmıştır.

Bu hedefe ulaşılması, özellikle içinde yaşadığımız ekonomik gelişmeler nedeniyle çok zordur. Plancılarımızın okula gitmesini arzu ettiği çok sayıdaki çocuğumuz bu yıllarda salt karnını doyurmak için bulabildiği her çeşit işi yapacaktır. Tepsi ya da sepet içinde simit sattırılmazsa, çöplüklerden kâğıt, teneke, plastik toplayacak, karnını doyurmaya çalışacaktır. **Ve belki içlerinden biri, çöplüğe erken atılmış boynu büyük bir gülü arabasına takıp önümüzden öyle geçecektir.**

LİSE EĞİTİMİ

Son yarısına ulaştığımız Dördüncü Plan da ortaöğretim (Lise) alanında hedefler özet olarak şöyle belirtiliyor:

"Ortaöğretimde, mesleki ve teknik öğretime ağırlık kazandırılması temel ilkedir. Ortaöğretim sistemi, fizik olanakların ve öğretmenlerin en verimli biçimde kullanılmalarını gerçekleştirecek, öğrencilerin üretim sürecine daha etkin olarak katılmalarını sağlayacak, yüksek öğrenim önündeki yığılmalara yol açan etmenlerden, ortaöğretim sisteminden kaynaklananların düzeltileceği bir içerik ve kurumsal yapıya kavuşturulacaktır."

"Ticaret Meslek Liseleri ayrı okul türü olmaktan çıkartılacak, programlarının uygulanması genel liseler çerçevesinde ele alınarak mekânsal birlik ve bütünlük sağlanacaktır."

"Teknik liseler, üretim sürecinin orta düzey insangücü gereksinimine cevap verecek biçimde, endüstrinin gereksinim duyduğu alanlardaki programları içerecek ve bu amaçla hem kız, hem erkek öğrencileri yetiştirecektir."

"Özellikle mesleki ve teknik eğitimde, endüstri ile ilişkilerin geliştirilmesine olanak verecek esnek program uygulaması gerçekleştirilecektir..."

"Teknik ve mesleki okulları döner sermayeleri eğitim ve üretimi birleştirecek biçimde uygulama sağlanacak..."

Görüldüğü gibi plan hedefleri, yürürlükteki ekonomik sistemle bağlantılı çözümler öneriyor. En azından, eğitim sorunları, ekonomik yaklaşımlarla çözülmeye çalışılıyor. Bu sevinilecek bir durumdur. Ancak insanın, ekonominin duygusuz bir aracı olarak düşünülmemesi de gerekiyor.

Eğitimde, özellikle lise düzeyinde önerilen bu yapısal değişiklikleri gerçekleştirmek için çok büyük yatırımları karşılamak gerekiyor. Bina olarak olmasa bile bir genel liseyi teknik liseye dönüştürmek için büyük yatırım gerekiyor. Bu yatırımlar da üretimi artıracak, kalkınmayı sağlayacak insan gücü geliştirecek. Ancak bu ilk yatırımı gerçekleştirecek takat yok.

Meslek ve teknik eğitimi açısından eğitim kurumları ile üretim kurumlarını yaklaştırma, işbirliği yapmaya yönlendirme eğilimi ağır basıyor. Gerçek üretim alanlarının aynı zamanda birer eğitim alanı olarak değerlendirilmesi gerektiğine bilmem ne zaman inanılacak. Devletin yeni teknolojiyi az çok izleyen büyük dokuma fabrikaları varken tekstil meslek liseleri ayrı yerde açılır, oralarda geri teknolojiye dayalı atelyeler kurulmaya çalışılır. Tıp fakülteleri dışında tüm uzmanlık dallarındaki öğretim gerçek iş alanlarından kopuk olarak sürdürülmeye, geliştirilmeye çalışılmaktadır. Üretim için yapılan yatırımlardan eğitim amacıyla yararlanacak bir bütünlüğün gerçekleştirilmesi yaşamsal zorunluluk olarak görülüyor. ●

TÜRK—İŞ'İN ÜYELİĞİ ASKIYA ALINDI

YAĞMUR ATSIZ

- ICFTU çevrelerince *"kesin"* olarak nitelenen *"Türk-İş'in üyeliğini dondurma kararı"* 5-6 Kasım tarihlerinde yapılacak olan Yürütme Kurulu toplantısında yeniden gündeme getirilecek. Ne var ki, ICFTU çevreleri Türk-İş'in tutumunda bir değişiklik beklemenin gerçekçi bir davranış olmayacağı kanısındalar.
- ICFTU 80 milyon 400 bin işçiyi temsil etmektedir. Daha doğrusu Türk-İ 'in üyeliği dondurulunca artık temsil edilen işçi 80 milyonun altına düşmüştür.

Otto Kersten

BONN — Merkezi Brüksel'de bulunan "Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu" (ICFTU) Türk-İş'in üyeliğinin "askıya alındığı"nı resmen doğrulamıştır. ICFTU Basın Sözcüsü Robert Meis kararın "kesin" olduğunu ve 15 Ağustos tarihinde sona eren "son mühlet"le birlikte "otomatik olarak" yürürlüğe girdiğini söylemiştir.

15 Ağustos'ta sona eren mühlet, Türk-İş Genel Sekreteri Sadık Şide'nin, aynı zamanda Sosyal Güvenlik Bakanı da olmasıyla ilgilidir. ICFTU Yürütme Kurulu, 1-2 Temmuz tarihleri arasında Kopenhag'da yaptığı toplantıda, Türk-İş'e bu çelişkili durumu düzeltmesi için son bir süre daha verilmesi ve bu sürenin 15 Ağustos'ta bitmesi kararını almıştı. Şimdi, kesin olarak nitelenen bu "üyeliği dondurma kararı" ancak 5-6 Kasım tarihleri arasında yapılacak olan Yürütme Kurulu toplantısında yeniden gündeme gelebilecektir. Ne var ki, Brüksel'deki ICFTU çevreleri, o tarihe kadar Türk-İş'in tutumunda bir değişiklik beklemenin gerçekçi bir davranış olmayacağı kanısındadırlar.

"UHISK DA KİM OLUYOR?"

Nitekim Genel Sekreter ve Bakan Sadık Şide, sürenin dolmasından bir gün önce, 14 Ağustos günü "Tercüman" gazetesine verdiği bir mülakatta, "Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu da kim oluyor?" demiştir.

ICFTU (UHISK) Basın Sözcüsü Robert Meis, Sadık Şide'nin bu sözleriyle ilgili olarak UHISK'in "şimdilik bir yorumda bulunmamayı tercih ettiği"ni belirterek şunları söylemiştir:

"Uluslararası Hür İşçi Sendikaları konfederasyonu olmaksızın Türk-İş ne ifade eder ve bizim desteğimiz olmaksızın uluslararası alanda ne elde edebilir, doğrusu meraka değer bir konudur."

UHISK, sendikaların sadece işverenlere karşı değil hükümetlere karşı da bağımsızlığını koruması gerektiği düşüncesinden hareket etmekte ve aksinin batı demokrasileri için düşünülemeyecek bir durum olduğunu vurgulamaktadır. Bu temel görüşten yola çıkarak da Sadık Şide'nin ya bakanlığı ya da Genel Sekreterliği bırakması gerektiği noktasında israr etmiştir. Bu arada, UHISK'ın Türk-İş'e verdiği raporda yeralan isteklerin hiçbirinin Türk-İş tarafından yerine getirilmediği de öğrenilmiştir.

UHISK NEDİR?

1949 Aralığı'nda kurulan "Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun bir de takma adı vardır: "Konfederasyonlar Konfederasyonu"...

UHISK'in bugün beş kıtaya yayılmış 91 ülkeden 128 üyesi vardır. Yukarıda da belirtildiği üzere bu üyeler tek tek sendikalar değil sendika konfederasyonlarıdır.

UHISK, bu konfederasyonlara kayıtlı olan 80 milyon 400 bin işçiyi temsil etmektedir. Daha doğrusu Türk-İş'in üyeliği dondurulunca artık temsil edilen işçi sayısı birkaç gündür 80 milyonun altına düşmüştür.

PAROLA VE AMAÇLAR...

Parolası: "Ekmek, barış, özgürlük" olan UHISK'in ana amaçları özetle şunlardır:

Emekçilerin çıkarlarını savunmak, zengin ve fakir arasındaki farkları gidermeye uğraşmak, ırkçılık, diktatörlük ve her türlü zulme karşı savaşmak, henüz sendika konfederasyonları bulunmayan ülkelerde bu tür üst örgütlenmelerin gerçekleşmesini sağlamak...

ETKİNLİĞİ...

UHISK, uluslararası kuruluşlarda büyük etkinliği olan bir işçi örgütüdür. Birleşmiş Milletler'in New York'taki merkezinde özel olarak temsil edilmektedir. Bunun yanısıra BM özel organizasyonlarında da UHISK'in temsilcilikleri bulunmakta ve sözü yürütmektedir ki bu organizasyonlardan en önemlileri şunlardır:

Merkezi Viyana'da bulunan UNCTAD (BM İktisad ve Ticaret Örgütü),

Merkezi Paris'te bulunan UNESCO (BM Eğitim Örgütü),

Merkezi Roma'da bulunan FAO (Dünya Beslenme Örgütü),

Cenevre'deki ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü)...

İNGİLİZ HUKUKU

BAKİ ÖZİLHAN

- **Bu kitabın yalnızca İngiliz Hukuku'nu anlattığı düşünülebilir. Kitap, Britanya adaları dışında yeryüzü nüfusunun altıda birine yakın bölümü tarafından pek az farklılıklarla üçyüz yıldır uygulanan; Birinci Dünya Savaşından sonra kurulan ya da bağımsızlıklarını ilan eden toplumların büyük çoğunluğu tarafından benimsenen Anglo Sakson Hukukunu tanıtmayı amaçlamıştır.**

- **Yeni bir Anayasa ve yeni bir devlet düzeninin planlandığı bir dönemde kitabın önemi ve güncelliği daha belirginleşmektedir.**

İNGİLTERE, çoğu kimse için "demokrasinin beşiği bir ülke"-dir. Bazıları, insan hakları ve kişi özgürlüklerinin en büyük güvence altına alındığı yer olarak İngiltere'yi gösterir. Bir kısmımız için ise İngiltere, bir zamanlar topraklarında güneşin batmadığı ve hala yaşayan efsane bir imparatorluktur, güçlü bir devlettir. Diğer taraftan İngiltere'yi, silah taşımayan, ancak sınırsız yetkileri ve tartışılmaz otoritesiyle gerçek bir Polis devleti olarak düşünenlerin sayısı hiçte küçümsenmemelidir.

Öyleyse İngiltere nedir ya da ne değildir? Ankara 6. Asliye Hukuk Hakimi Namık Kemal Yalçınkaya "İNGİLİZ HUKUKU" adlı incelemesinde, İngiliz Adaları'nda sürdürdüğü bir yıllık çalışmasını çok sayıda kaynak karşılaştırmasıyla bir senteze ulaştırarak, İngiliz devlet yapısını, toplum yaşam çizgisini ve Anglo-Sakson hukuk sisteminin temel ilkelerini ayrıntılı bir biçimde ortaya koymaktadır.

Ulusal sorunlara fazlaca bağımlı kalmamızın doğal bir sonucu, dünyanın değişik ülkelerindeki hukuk uygulamalarının ve bu uygulamalara temel alınan hukuk kurallarının Türk hukukçusuna ve aydınına ciddi bir tanıtımının bugüne kadar yeterince yapılmadığı yolundaki görüşe katılmamak mümkün değildir. Yazarın, incelemenin önsözünde bu eksikliği vurgulamakta ve "Türk toplumunun son yıllarda içerisinde bulunduğu bilinen koşullar sonucu hukuk sistemimizin ve devlet yapısının çağdaş sorunların gerisinde ve yetersiz kaldığı iddialarının yaygınlaşmasını" bu eksikliğin başlıca bir kanıtı olarak ileri sürmektedir.

Kitabın başlığı tek başına ele alındığı zaman, yalnızca İngiliz hukuk sisteminin anlatılmakta olduğu düşünülebilir. Şüphe yok ki, incelemenin ana amacı, bugün başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere, Britanya Adaları dışında yeryüzü nüfusunun altıda birine yakın bir bölümü tarafından pek az farklılıklarla en az üçyüz yıldır uygulanan, Birinci Dünya Savaşı'ndan bu yana yeni kurulan ya da bağımsızlıklarını ilan eden toplumların büyük bir çoğunluğu tarafından benimsenen Anglo-Sakson Hukukunu Türk okuruna tanıtmaktır. Ancak kitabın ilerleyen sayfalarında, parlamentosundan polis kuruluşlarına, iktisadi devlet kurumlarından basın yayın organlarına, mahkemelerinden devlet memurlarına yerel yönetimlerden özerk kurumlarına kadar bütün bir devlet yapısının tarihsel ve toplumsal gelişim içerisinde ve temel ilkeleriyle ayrıntılı bir biçimde sergilendiği görülmektedir. "İNGİLİZ HUKUKU" bu yönüyle hukukçuların yanı sıra, hatta onlardan önde, diğer toplumlarla ve onların sosyal sorunlarıyla ilgilenen her aydın için ilgi çekici bir nitelik taşımaktadır.

KİTABIN GÜNCELLİĞİ

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Mecelle'nin ve diğer Osmanlı kalıntısı kuralların ötesinde çağdaş bir hukuk düzeni aranırken ve yeni yasalar arka arkaya kabul edilirken, belki o günkü hukukçuların Anglo-Sakson Hukuku üzerinde yeterince bilgi sahibi bulunmamaları, belki de yeni Cumhuriyet'in böylesine üstün düzeydeki bir hukuk ve adalet anlayışına henüz hazır olmadığı düşüncesi, Kara Avrupası hukuk sisteminin benimsenmesi ve büyük ölçüde bünyemize aktarılması sonucunu doğurmuştu. Aradan geçen 60 yıla yaklaşan bir zaman sürecinde de Anglo-Sakson hukuku ile önemli hiçbir yaklaşım sağlanamamıştır. Bu sonuç ulusal hukukumuza ne getirmiştir ve ne götürmüştür? "İNGİLİZ HUKUKU" adlı incelemenin hemen her sayfasında ve ele aldığı her konuda Kara Avrupası hukuku ile Anglo-Sakson hukuku arasında çok geniş ve ayrıntılı yapılan karşılaştırma bu soruya kesin bir cevap ve açıklık getirmektedir. Böylece de, ilk bakışta bize yabancı bir sistemin ve devlet yapısının okura daha iyi tanıtılması ve anlatılması amaçlanmıştır.

Bu konuda şimdiye kadar ciddi ve önemli bir yayının bulunmadığı ve çoğu kez kulaktan kulağa aktarılan bilgilerin doğru kabul edildiği ve günümüzde gerçekten bir efsane olan böylesine üstün düzeyde bir hukuk sisteminin ve devlet yapısının hala yazılı olmayan bir Anayasaya dayalı bulunması okur için şaşırtıcı olmaktadır. Belki de bu durum, bir hukuk sisteminin ancak bilinçli bir toplum içerisinde üstün bir düzeye ulaşabileceği yargısına hak kazandırmaktadır. Adaleti ve düzeni koruyabilecek güçte ve deneyde bir toplum yetişmedikçe sistemin işlemeyeceği bilinen bir gerçektir. Belki de bu nedenledir ki, "İNGİLİZ HUKUKU"nda anlatılan daha çok İngiliz ulusudur.

Yeni bir Anayasa ve yeni bir devlet düzeninin düşünüldüğü, planlandığı ve Kurucu Meclis çalışmalarının başlamak üzere bulunduğu bir dönemde bu kitabın güncelliği ve önemi daha bir belirginleşmektedir. ●

GÖRÜNTÜ

Merhaba

AHMET KAHRAMAN

ÜLKEDE, ne zaman demokrasi askıya alınacak olsa, sanki alınlarına "sorumlu" damgası basılmış gibi, ilerici kimi aydınlar, yazar ve düşünürler de işsizler tespihinin uçsuz bucaksız tanelerinden biri oluverirler, hemen. Kimi gazeteciler için bu durum artık alışılan yinelenme olgusudur.

Aslında koşullar uç verir vermez, onun eli kolu bağlanır. Çünkü yapabileceği bir şey, alabileceği önlem yoktur. İşsizlik kapıdadır, çünkü...

Önce, bir zamanlar durmadan çalan telefon susar. Taş kesilir. Telefon çalsın diye beklersiniz ama, boşunadır. Çünkü telefonunuz, bir daha ne zaman biteceği kestirilmeyen bir dinlenceye girmiştir.

Yolda, bir tanıdığa rastlarsınız. Adam yolunu değiştirir. Görmemek için yüzünü duvara döner.

Sonra alışırsınız. "**Çapul Kapitalizmin yasası bu**" dersiniz. "**Birileri sizi sakıncalı görünce, Vahşi Kapitalizmin nimetleriyle beslenenler, köşe bucak kaçmağa başlar...**"

Kendinizde kusur aramaya devam edersiniz.

"**—Ben vebalı değilim. O halde bu kaçış neden?**" dersiniz.

Ama kendinizi yargılamanızın yararı yok. Kusurunuz, suçunuz yok çünkü. Sadece koşullar değişmiştir.

Değişen koşullarda sakın, çevrenizde kalabilmiş dostlara kanmayın. Onlar, "**işsiz, işlevsiz oturuyorsun. Bunu sen istedin**" diye suçlayabilirler.

Çünkü o, gazetenin adını vererek, "**gidip konuştun mu onlarla?**" diyebilir. Oturup anlatırsınız. "**Şu, şu nedenlerden dolayı bana çalışma olanağını vermezler. Yazdırmazlar**" dersiniz. Anlatamazsınız.

"**—Hadi birlikte gidelim**" diye direnir dostunuz. "**İş vermezse bile, geleceğe yönelik olarak, mahkum etmiş oluruz...**"

Seçeneksizsiniz. Dostunuzu kırmak istemezsiniz. "**Peki gidelim**" dersiniz...

Sayın yönetici, işleri başından aşkın bir havaya girer. Başını kaşıyacak durumda değildir. Oysa gittiğinizde, koltuğunda boylamasına uzanmış uyuklamaktadır. Sizi görünce, telefona sarılır. Başından aşkın işleri varmış gibi bir hava yaratır. Nefes nefese kalır. Bir yandan da, gazetenin çok kötü koşullar altında yaşamını sürdürmekte olduğunu anlatır. Soyut ve somut güçlükleri sıralar, ağlamaklı bir sesle. Çizdiği hüzünlü tablo karşısında yüreğiniz burkulacaktır.

Ama sakın, katkı olanaklarınızı söz konusu etmeyin. Yöneticiyi yüreğinden vurursunuz, o zaman. Bir yaralanır ki, sizden yana yüreği, bir daha sağalamaz:

"**—Elbette biliyorum sizi**" diyecektir. "**Yeteneklerinizi kim bilmez ki... Her tür yazıyı yazarsınız. Üstelik bir okur çevreniz de var. Ama...**"

Sonra yüzünü buruşturur, usta bir aktör gibi. Ağlamaklı bir sesle, "**para önemli değil, kuşkusuz. Ama bazı arkadaşlar size karşı... Zaten kendi aralarında anlaşamıyorlar. Bir de, siz yazar olarak gelirseniz, huzursuzluk daha da artar...**"

Kendi sorununuzu unutursunuz, o zaman. Karşınızdaki sayın yöneticiyi yatıştırmak için çabalarsınız:

"**—Üzmeyin canınızı... Olur böyle şeyler!..**"

Eğer bu gibi durumları yaşamak istemiyorsanız, kendinizi arada bir yinelenecek koşullara hazırlamak durumundasınız. Hazırlıklı değilseniz eğer, kötümser olursunuz. Umutsuzluğa kapılırsınız.

İnsanları diri tutan, yaşatan tek olgu umuttur. Yer yüzünde eğer bir dal kımıldıyorsa, yıkıntılar arasında eğer, bir yeşil filiz, bir canlı dal görüyorsanız, orada yaşam vardır demektir. Gelecek vardır. Yani Umut... Daha güzel, daha aydınlık, ılıman yarınları düşlemek, ummak değil midir kişiye, giderek topluma yaşama sevinci veren...

Ama güçlüklere tutsak olursanız, yılgınlığa düşerseniz, bir başka anlatımla boyun eğerseniz bu, umarsız kalmak demektir. Umarsızlıksa, geleceği karartmaktır.

O nedenle önünüze çıkan ve çıkacak işsizlik günlerine de çok önceden hazırlıklı olmalısınız.

Diyelim, ahpap—çavuş ilişkilerine girmediğiniz için size iş vermiyorlar. O zaman dostlarınızı ziyarete giderken, tedirginliğini önlemek, rahatlatmak için, daha kapıdan girerken,

"**—İş istemeğe gelmedim**" deyin...

O zaman göreceksiniz, geçmişte olduğu gibi size karşı saygılı olacaktır. Sırtınızda yumruğunu gümbürdetip, küçümseme yüklü bir sesle, "**n'aber adamım?**" demeyecektir. Daha terbiyeli, saygılı davranacaktır. Size seslenirken, "**sayın**" demeyi unutmayacaktır.

Merhaba derken, son zamanlarda, basında parlamento konusunda açılan yapay bir tartışmaya da değinmek istiyoruz, dost okurlar...

Yer yüzünde, demokratik düzen süreciyle birlikte, parlamentolarda zaman zaman dozajı aşırıya kaçan tartışmalar, kavgalar olmuştur. Daha geçen gün İngiltere'de, Avam Kamarası üyeleri birbirlerini bastonlarla dövmüşlerdir. Sövgüler, tartışmalar, ta Roma Parlamentosundan günümüze dek uzanan, yazık ki önüne geçilmeyen dünyadaki genel görüntülerdir. Çirkin konuşmalar sövgüler, kuşkusuz kınanmalıdır. Ancak, bu ulusal bir sorun olup, basın dahil tüm kurumlarımıza yansımıştır. Ama her dönemde görülen bu durumları, tüm olarak bir sistemin kötülenmesi amacına "**hizmet aracı**" olarak sunarsanız, kime, neye hizmet ettiğinizi de düşünmek zorundasınız.

30 yıllık çok partili Türkiye Parlamento yaşamında, demokrasiye sayısız katkılar sağlanmıştır. Ama zaman zaman tıkanıklıklar da olmuştur. Bu tıkanıklar da yine demokratik işleyişin, sürecin ürünüdür. Demokratik parlamentolar iktidar ve muhalefet kanatlarından oluşur. Birinin, ötekini engellemesi, demokratik süreçte doğal karşılanan, hatta olması gereken bir olgudur. Ama, 1977'den sonra görülen tıkanıklığı, parlamentoda bazı üyelerin küfürleşmelerine bağlamak, hangi mantıkla açıklanır bilemeyiz.

Kimsenin kendini savunma olanağını bulamadığı bu aşamada, sözde "**gelecekte tekrarını önlemek**" savı ve "**akıl verme**" adı altında açılan tartışmanın, çoğulcu demokratik düzene değil, başka heveslere, görüşlere hizmet olduğunu da tartışmayı açanlara sunmak isteriz...

Daha neler görürsünüz, neler... Eğilip bükülenleri, bukalemunlaşanları, basın özgürlüğünden doğan hakları kullananları gammazlayanları... Rüzgara göre inanç değiştirenleri... Dünkü inançlarını mahkum edenleri...

Ve bunlara bakarak yineliyoruz: Ozan Ahmet Arif'in bir dizesinde dediği gibi inancımız, doğrultumuz "**namustur bu künyemize kazılmış**" diyoruz.

Merhaba dost okurlar... Merhaba emeği en kutsal değer bilip, içlerine sindirenler... ●

"İYİ BİR TOPLUMA GİDEN YOL TEKRAR AÇILACAK"

HALUK GERGER

- **Ölümünden birkaç dakika önce herşeyden çok sevdiği Şili halkına şöyle sesleniyordu Allende:** *"Kesinlikle inanıyorum, milyonlarca Şililinin düşüncelerine ektiğimiz tohumlar yok edilemez. Er ya da geç, güvenilir, yürekli insanların daha iyi bir topluma giden yolu tekrar açacağını bilerek işinize devam edin."*

4 Eylül 1970, Şili tarihinde bir dönüm noktasıydı. O gün yapılan seçimlerde, sol'un ortak adayı Salvador Allende 1.076.616 oy alarak Başkan seçildi. Seçim sonuçları, Allende'nin olduğu kadar, yoksulluk, sömürü ve bağımlılık zincirlerini kırmak isteyen Şili halkının da zaferini ifade ediyordu. O gün, aynı zamanda, tüm dünyada özgürlük ve demokrasi için toplumsal dönüşümlerden yana olanlar için de bir zafer günüydü. Demokrasi, barış ve halkın çıkarı 4 Eylül 1970'de Şili'de bütünleşiyor ve Salvador Allende'yi Başkanlık görevine getiriyordu.

4 Eylül akşamı, Şili'de her kent, her köy, her mahalle, hatta her fabrika, okul, işyeri bir bayram yerine dönüşmüştü. Toplumsal barış ve sevgi tohumları, nice acılardan sonra, yeşermişti artık Şili'nin yaşlı topraklarında ve halk kutluyordu o günü ve geleceğin özlemi duyulan güzel günlerini.

O günden başlayarak, kapalı kapılar ardında da Şili'deki aydınlığı boğmak için kirli hesaplar yapılıyordu. Bu hesaplardan habersiz masum Şili halkı seçim zaferini coşkuyla kutlarken, dayalı döşeli yazıhanelerde Allende'nin başarısını engellemek için planlar, tuzaklar, kışkırtmalar hazırlanıyordu.

OYUN İÇİNDE OYUN

Ele geçirilen belgeler ve yapılan açıklamalar Şili'de oynanan oyunu bugün artık tam anlamıyla açığa çıkarmıştır. Şili'li işverenler, sahte milliyetçiler, Şili'de yatırımları bulunan Amerikan şirketleri, CİA, Pentagon, Amerikan Dışişleri Bakanlığı elele verek bu oyunu oynamışlardır.

Örneğin, Amerikan Uluslararası Telefon ve Telgraf Şirketi (İTT)'nin şimdi ortaya çıkarılmış bulunan gizli belgelerinden 29 Eylül 1970 tarihli olanı şöyle diyor:

"Allende'yi karalamak isteyenler arasındaki daha gerçekçi bir ümit ise; süratle çöken ekonominin (bankaların durması, fabrika iflasları vb.) anarşiyi körükleyerek askeri bir darbe ile sonuçlanması biçimindedir... Bir takım mali ve yatırım alanlarını iflasa götürecek gizli çabalar sürdürülmekte ve bunun bankaları etkileyerek bazı fabrikaların kapanmasına yol açacağı beklenmektedir. İşsizliğin daha da artacağı doğaldır... Daha da önemlisi, kitlesel işsizlik ve huzursuzluk, orduyu harekete geçirecek kadar şiddet yaratabilir."

9 Ekim tarihli bir belgede ise şunlar yazılıdır:

"... Ordu'yu Allende'ye karşı harekete geçirme girişimleri devam etmektedir. Aynı zamanda askeri bir müdahalenin koşullarını hazırlayacak olan aşırı solun anarşiye kışkırtılması çabaları sürmektedir."

KISIR DÖNGÜ

Allende bir yandan ekonomiyi güçlendirmeye, halk yararına işler yapmaya, demokrasiyi, temel hak ve özgürlükleri genişletmeye çabalarken, öte yandan da tutucu güçlerin ekonomiyi baltalama ve terörü kışkırtma girişimlerini engellemeye çalışıyordu.

Şili'li işverenler üretimi düşürüyor, işsizliği körüklemek için işçi çıkarıyordu. Ekonomiyi felce uğratmak için başlatılan kamyon sahipleri grevinde, CİA ülkeye para akıtıyor ve her işveren grevinde doların karaborsadaki değeri düşüyordu. Sigara, yağ, deterjan gibi tüketim maddeleri büyük miktarlarda stoklanıyor, faşist komandolar başta Genel Kurmay Başkanı Schnider olmak üzere demokrasiye inanmış kişileri, kepenk kapamayan dükkan sahiplerini öldürüyor, sabotajlar yapıyordu. Buna karşın polis ve ana muhalefet partisi bu canilere arka çıkıyordu.

Muhalefet partileri hükümetin tüm uzlaşma girişimlerini, bu arada ulusal koalisyon kurma çağrılarını reddediyor, çoğunlukta bulundukları Parlamentoda her türlü engellemeye başvuruyorlardı. Artık CIA tarafından beslendikleri, belgelerle kanıtlanmış bulunan gerici basın yayın organları yalan ve iftira ile hükümeti yıpratıyorlardı.

ABD ve uluslararası mali kuruluşlar Şili'ye tüm kredileri kesmişler, ekonomik ambargo uyguluyorlardı.

Ülkede CIA ajanları cirit atarken, silahlı sol, emekçileri Allende'ye karşı kışkırtıyor, emperyalizmin ve faşizmin ekmeğine yağ sürüyorlardı.

Şili'de demokrasiyi ve hakça ekonomik düzeni yıkmak için, böylece, bir "geniş cephe" oluşturuluyordu.

Allende ise sorunları "demokrasiye saygı" ve "halkın desteği" ile çözmeye çalışıyordu. Yönetim, emekçiler, işverenler ve ordu arasında sıkışıp kalmıştı. Bunalım bilinçli bir biçimde ağırlaştırılıyordu. Faşistler ve emperyalizm bir yandan, silahlı sol öte yandan, değişik sloganlar altında, aynı amaçta, bir ordu darbesi kışkırtıcılığında birleşmişlerdi. Hükümet, uzun dönemli plan yapamıyor, günlük yaşayan, anın sorunlarını çözmeye çalışan bir gruba dönüşmüştü. Her kafadan bir ses çıkarken, tek bir adam, Salvador Allende birliği sağlamaya, demokrasiyi kurtarmaya uğraşıyordu.

SONA DOĞRU

Ama artık bütün oyunlar da onun üzerinde oynanıyor, Şili emekçilerinin, özgürlüğün, barış ve demokrasinin iç ve dış düşmanları tek hedef olarak onu alıyorlardı. Çünkü, rayından çıkarılmış bir toplumun çılgınca gidişini önleyebilecek ve üstelik bunu yaparken halka ve demokrasiye ihanet etmeyecek bir Allende kalmıştı Şili'de. Simgesi olduğu yüce değerlere nihai darbeyi vurmanın yolu önce

onu ortadan kaldırmakla olasıydı artık. Konumu, kitleler önündeki saygınlığı ve inançlarıyla halkın tek ve gerçek umudu bir o kalmıştı.

Nihayet, Ordu, anayasa dışına asla çıkmamış, ülke ve halk yararından başka hiçbir şey düşünmemiş, demokrasi konusunda **"Benim için başka bir yol yoktur. Biz bu savaşımı yıllarca ve daima demokratik kanallar içinde yürüttük. Bundan ayrılmayacağız"** diyen Şili Cumhuriyeti'nin seçimle işbaşına gelmiş Başkanı Salvador Allende'ye 11 Eylül 1973'de istifa etmesini emreden bir muhtıra veriyordu. Allende'nin bu yasa dışı isteği reddetmesi üzerine de Başkanlık Sarayını bombalıyor, Allende'yi ve onbinlerce Şili'li demokratı katlederek iktidara el koyuyordu. Demokrasi ve halk düşmanlarının planları sonunda meyvesini veriyor ve Şili'ye faşizm egemen oluyordu.

Şili'de gerici güçlerin her fırsatta haykırdıkları "Cakarta Planı" (solcu ve demokratların kitle halinde imha edilmeleri) 11 Eylülden itibaren uygulamaya konuldu. Salvador Allende, halkın kendisine vermiş olduğu

emaneti elinde silahıyla korudu ve onbinlerce Şili'li emekçiyle birlikte ölüme gitti. Şimdilerde özel sektöre devredilen mezarlıklarda yatan onbinlerce Şili'li işçi ve köylü her 11 Eylülde tüm dünyada faşizm ile emperyalizmin işbirliği sonucu boğulan özlemlerin, umutların, özgürlük ve demokrasinin kararlı yandaşlarınca saygıyla anılıyorlar. Elleri kanlı Şili'li generaller, patronlar ve emperyalizm ise yine her 11 Eylülde lanetleniyorlar. Her 11 Eylülde, sağ-sol ayırımı yapmadan, demokrasiye, insan haklarına, barışa ve özgürlüğe inananlar, Şili halkıyla dayanışma duyguları içinde bütünleşiyorlar. Ve Allende, tüm bu değerlerin ölmez simgesi olarak barışçıl kişiliği, güleç yüzü ve onurlu anısıyla milyonlarca insanın gönlünde yaşıyor. Onun öyküsü ise, dünyanın her yerinde emekçilerin dudaklarında bir ağıt değil, coşkulu bir türküye dönüşüyor.

Göreve başladığı gün yaptığı konuşmada **"YETER ARTIK! Bitsin! Ekonomik sömürü bitsin! Toplumsal eşitsizlik bitsin! Siyasal baskı bitsin!"** haykırışı onun yüreklere dağladığı türkünün en anlamlı sözleridir. Dün türküyü o söyledi, bugün milyonlar söylüyor ve yarın başkaları söyleyecek. O, bunu gayet iyi biliyordu. Ölümünden birkaç dakika önce herşeyden çok sevdiği ve güvendiği Şili halkına şöyle sesleniyordu:

"Kesinlikle inanıyorum, milyonlarca Şili'linin düşüncelerine ektiğimiz topumlar yok edilemez. Er ya da geç, güvenilir, yürekli insanların daha iyi bir topluma giden yolu tekrar açacağını bilerek işinize devam edin." •

BİR POLİTİKACININ İFLASI

***FREI**, Şili'nin Allende'den önceki Başkanıydı, sonra da **sağcı** ana muhalefet partisi Hıristiyan Demokrat Partisi'nin lideri. Allende seçimleri kazanınca, Frei "benden sonra tufan" stratejisiyle ABD ve faşist güçlerle işbirliğine girdi, Şili'de demokrasinin yalnızca yozlaşması değil yıkılması için her çareye başvurdu, kendi siyasal varlığının da demokrasinin sürmesine bağlı olduğunu unutarak. Hedefi, bir ordu müdahalesiyle Allende'yi devirmekti. Ona göre, Ordu ülkeyi Allende ve solculardan temizledikten sonra kışlasına geri çekilecek, ilk seçimlerde de o başa geçecekti yeniden.*

Bu nedenle, Frei yalnızca Allende'nin diyalog çağrılarını, uzlaşma girişimlerini, ulusal koalisyon önerilerini geri çevirmekle kalmadı, aynı zamanda hükümeti yıpratmak ve darbeye zemin hazırlamak için Parlamentoda her çeşit engellemeye başvurdu, hükümeti "gayrımeşru" ilan etti, faşist teröristleri korudu.

Frei, askerlerin orta sınıflara dayanmadan, bir toplumsal tabanı olmadan ülkeyi yönetemeyeceğini ve sonunda siyaseti beceremeyecekleri için de kendisi gibi politikacılara görevi devredeceklerine inanmıştı. Onun hesabına göre, Şili ordusunun siyasal ihtirasları yoktu ve sol'u ezip düzeni sağladıktan sonra kışlasına geri çekilecekti ve meydan yeniden ona kalacaktı. Üstelik, ABD'nin de kendisinin liderliğinde bir sivil hükümeti yeğleyeceğini sanıyordu.

Ama Frei'nin evdeki hesabı çarşıya uymadı. Ordu, yalnızca sol'u ezip eski düzeni geri getirmekle yetinmedi. Bütün partiler kapatıldı, Parlamento feshedildi, üniversitelere subaylar atandı, basın yayın organlarına el kondu. Bankalar, fabrikalar, madenler, çiftlikler yerli ve yabancı özel sektöre devredilirken, Şikago Üniversitesi mezunu teknokratlara ülke ekonomisinin yönetimi verildi. Ordu, ülkeyi politikacısız yönetmeye kararlıydı. Frei, sol'un Şili'de güçlenmesini, toplumsal uyanışı önleyememiş, Amerikan çıkarlarını koruyamamıştı. Artık, kullanıldıktan sonra bir kenara atılabilirdi.

Darbeden sonra küskün ve kızgın, köşesine çekilmek zorunda kaldı. Meydanlar ona kalmamıştı ve onun darbesi sonuç vermemişti. Demokrasiye ihanetinin bedelini bugün o da ödüyor. Kendi politik mezarını yine kendisine kazdıranlar artık onu arayıp sormuyorlar bile. Çünkü, görevini bitirmişti. •